PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

…Monografija *Parlamentarna skupštine Bosne i Hercegovine* kreativni je poduhvat vrijedan divljenja. Iza prethodne emocionalne klasifikacije krije se autentično uvjerenje recenzenta da je u zemlji najvišeg nivoa političke složenosti monografija vrhovne zakonodavne vlasti uspjeh koji zaslužuje najšire odobravanje. U tom kontekstu, urednički tim koji stoji iza ovog konstruktivnog edukacijskog, kulturnog i političkog čina može biti ponosan na projekat čija je vjerodostojnost neupitna; štaviše, vjerodostojnost je osnažena samom sposobnošću da se stvore znanstveni, politički i profesionalni uvjeti koji su omogućili izlazak izuzetne publikacije o parlamentu jedne izuzetne zemlje…

Prof. dr. Nerzuk Ćurak

…Opći je utisak da su autori rukopisa pojedinačno i zajedno manifestirali profesionalnu i etičku odgovornost i umijeće da na ograničenom prostoru istaknu bitno, izbjegavajući ekskurzije u šire hronološke epohe. Pritom je neosporno da su se u svom radu pridržavali tradicionalnog spisateljskog načela: "Sine ira et studio", čime su potvrdili svoje akademsko znanje i ljudske vrline. Vrijednost rukopisa je u činjenici da su autori budućeg monografskog djela dozirano apostrofirali puteve i stranputice parlamentranog života na području Bosne i Hercegovine, kroz poduže historijsko razdoblje do novijih dana, navodeći prelomne trenutke na tom putu i nezaobilazne ličnosti koje su dale obilježje u radu i razvoju ovog najvišeg instituta legislative…

Prof. dr. Živko Sekulić

…Ova publikacija popunit će veliku prazninu u našoj naučnoj, politološkoj i ustavnopravnoj literaturi. Svi koji je budu čitali s ciljem sticanja novih znanja i proširivanja vlastitih spoznaja imat će od njenog sadržaja i poruka velike koristi. Ali, ona će biti izuzetno korisna i onima koji budu stremili novim i daljim istraživanjima bosanskohercegovačkog parlamentarizma, jer će im dobro poslužiti kao nezaobilazna baza podataka od kojih nužno moraju poći, kako ne bi istraživali ono što je već istraženo, pa nepotrebno trošili sredstva, vrijeme i istraživačku energiju. Kao recenzent, ni u jednom trenutku nisam imao dileme da pred sobom imam izuzetno korisno štivo, koje će prije svega nama pomoći da više znamo o političkom sistemu zemlje u kojoj živimo, ali također i svima onima u inozemstvu, koji o nama i našim parlamentarnim iskustvima i specifičnostima žele nešto više saznati…

Prof. dr. Božo Žepić

Izdavač
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

Za izdavača
Aljoša Čampara

Glavna i odgovorna urednica
Lejla Tafro-Sefić

Izvršni urednik
Omar Filipović

Recenzenti
prof. dr. Nerzuk Ćurak
prof. dr. Živko Sekulić
prof. dr. Božo Žepić

Autori historijskih priloga
doc. dr. Edin Radušić
dr. Vera Katz
mr. sc. Aranđel Smiljanić

Autori ostalih priloga
Vlatka Dangubić
Edina Fazlagić
Omar Filipović
Vedran Hadžović
Dragica Hinić
Lejla Tafro-Sefić
Dejan Vanjek
Sonja Vrcić
Zlatko Vukmirović

Redakcijski odbor
Vlatka Dangubić
Edina Fazlagić
Omar Filipović
Vedran Hadžović
Dragica Hinić
Lejla Tafro-Sefić
Dejan Vanjek
Sonja Vrcić
Zlatko Vukmirović

Lektura
Lejla Nuhodžić

Autor fotografija
Dejan Vekić

Dizajn i DTP
Narcis Pozderac

Istraživanje podataka
Edin Isanović

ISBN 978-9958-516-00-9

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
BOSNE I HERCEGOVINE

Sarajevo, 2010.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.53(497.6)(084)

PARLAMENTARNA skupština Bosne i Hercegovine /
[autori Edin Radušić ... [et al.] ; autor
fotografija Dejan Vekić]. - Sarajevo :
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, 2010.
- 184 str. : ilustr. ; 30 cm

Tekst na bos. jeziku. - Bibliografija: str.
182-184.

ISBN 978-9958-516-00-9
1. Radušić, Edin
COBISS.BH-ID 18519814

Sadržaj

Sarajevo, glavni grad Bosne i Hercegovine

Mostar, administrativno, kulturno i privredno središte u Hercegovini, čiji je simbol Stari most iz XVI. stoljeća, a koji se nalazi na listi zaštićenih spomenika UNESCO-a

Gospodska ulica u centru Banje Luke, administrativnom središtu entiteta Republika Srpska

O Bosni i Hercegovini

Prvi zapis u kojem se spominje Bosna potiče iz 950. godine, a nalazimo ga u djelu bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio* ("O upravljanju carstvom"), koji piše o zemlji Bosni koja se protezala na području oko izvora rijeke Bosne, te u njenom gornjem i srednjem toku. Krajem X. stoljeća pop Dukljanin u svojoj *Hronici* piše da se Bosna prostirala "od Drine do Gornjeg Vrbasa i Jadranskog razvođa". Naziv regije Hercegovine veže se za srednjovjekovnog vladara tog područja Stjepana Vukčića Kosaču, koji se 1448. godine okitio titulom herceg od Huma i Primorja, istaknuvši svoju nezavisnost. Teritorija pod njegovom vlašću protezala se od Lima do Cetine i od Rame do Kotorskog zaljeva, a kasnije će dobiti naziv Hercegovina.

Bosna i Hercegovina je zemlja jugoistočne Evrope, smještena na području Balkanskog poluotoka ukupne površine 51.129 km^2. S obzirom da na krajnjem

Geografska karta Bosne i Hercegovine

Vodopad Kravice na rijeci Trebižat

jugu Bosna i Hercegovina izlazi na Jadransko more u dužini od 20 km na teritoriju općine Neum, ona se svrstava i među zemlje Mediterana. Granice Bosne i Hercegovine su uglavnom prirodnog porijekla i najvećim dijelom je čine rijeke Drina, Sava i Una, te Dinarski masiv na jugozapadu zemlje. Na sjeveru se planinsko područje spušta u blago-brežuljkasto područje Posavine, odnosno

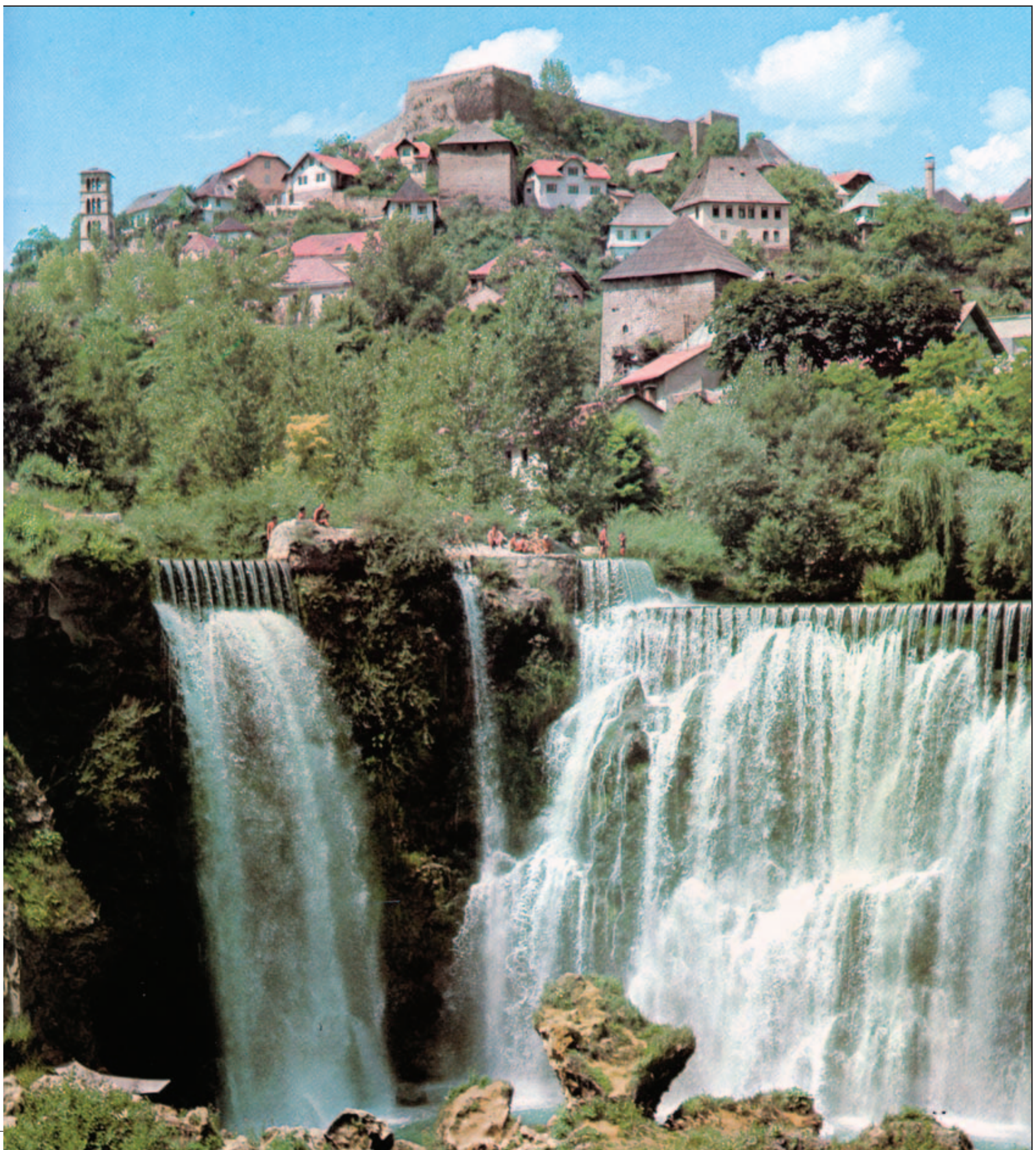

Pećina Vjetrenica u Hercegovini

Planinsko selo u Bosni i Hercegovini

dalje pretvara u Panonsku niziju. Dinarski dijelovi Bosne prostiru se od zapada ka istoku. Hercegovina se sastoji iz planinskog i primorskog dijela, koji užim pojasom između Neuma i poluotoka Klek izbija i na Jadransko more. Kroz historiju život se najintenzivnije odvijao u dolinama najvećih bosanskih rijeka (Una, Vrbas, Bosna, Drina), od juga ka sjeveru, odnosno u slučaju rijeke Neretve u Hercegovini od sjevera ka jugu, a karakteristična obilježja krajoliku daju i prostrana kraška polja na jugozapadu, jugu i jugoistoku zemlje (Livanjsko polje, Duvanjsko polje, Popovo polje). Najviši vrh Bosne i Hercegovine je planina Maglić (2.386 m), dok je najniži dio zemlje na nivou mora. Klima Bosne i Hercegovine je umjereno kontinentalna s toplim ljetima i hladnim zimama, a u pojedinim regijama planinska i mediteranska.

Prema posljednjem popisu stanovništva (1991.), Bosna i Hercegovina imala je 4.377.033 stanovnika. Od toga su 44% činili Bošnjaci, 31% Srbi i 17% Hrvati,

△
Radimlja – nekropola stećaka, srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika

◁
Jajce, grad historijskog značaja i ambijentalne vrijednosti u čijem je središtu 20 metara visok vodopad gdje se rijeka Pliva obrušava u rijeku Vrbas

6% građana izjašnjavalo se kao Jugoslaveni, a 2% kao ostali. Prema istim podacima, u Bosni i Hercegovini žive pripadnici 17 nacionalnih manjina. Religijska pripadnost uglavnom se preklapa s nacionalnom, tako da su najzastupljenije religijske grupe muslimani, pravoslavci i katolici, te manji broj pripadnika jevrejske religije.

Bosna i Hercegovina je decentralizirana država sa specifičnim i složenim državnim uređenjem. Sastoji se iz dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske te Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine koji je samostalna administrativna jedinica pod suverenitetom Bosne i Hercegovine.

U Bosni i Hercegovini su u službenoj upotrebi tri jezika - bosanski, hrvatski i srpski jezik, te latinično i ćirilično pismo.

Glavni grad države Bosne i Hercegovine je Sarajevo, s oko 500.000 stanovnika. Drugi grad po veličini je Banja Luka, s oko 200.000 stanovnika, dok je najveći i najznačajniji grad na području hercegovačke regije Mostar, s oko 125.000 stanovnika. Značajni regionalni centri su i Tuzla, Zenica, Bijeljina i Bihać.

△
Neum, bosanskohercegovački grad na jadranskoj obali

▷
Štrbački buk na rijeci Uni

I.

Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini do uspostavljanja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Kroz historiju Bosne i Hercegovine susrećemo se s brojnim predstavničkim tijelima od državnog značaja koja su se razlikovala prema tome da li je Bosna bila srednjovjekovna država, da li je imala pokrajinski/zemaljski značaj kao dio većih država ili je uživala status pune samostalnosti i nezavisnosti. Tako je uspostavljanju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine 1996. godine prethodio svojevrstan kontinuitet koji čine narodna ilirska skupština, sabor srednjovjekovne bosanske države, ajansko vijeće i vilajetska skupština za vrijeme osmanske vladavine, Sabor Bosne i Hercegovine u doba austrougarske uprave, političko predstavljanje Bosne i Hercegovine u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Kraljevini Jugoslaviji, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine u periodu Drugog svjetskog rata, Skupština Narodne/Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i Skupština Republike Bosne i Hercegovine.

Antički period

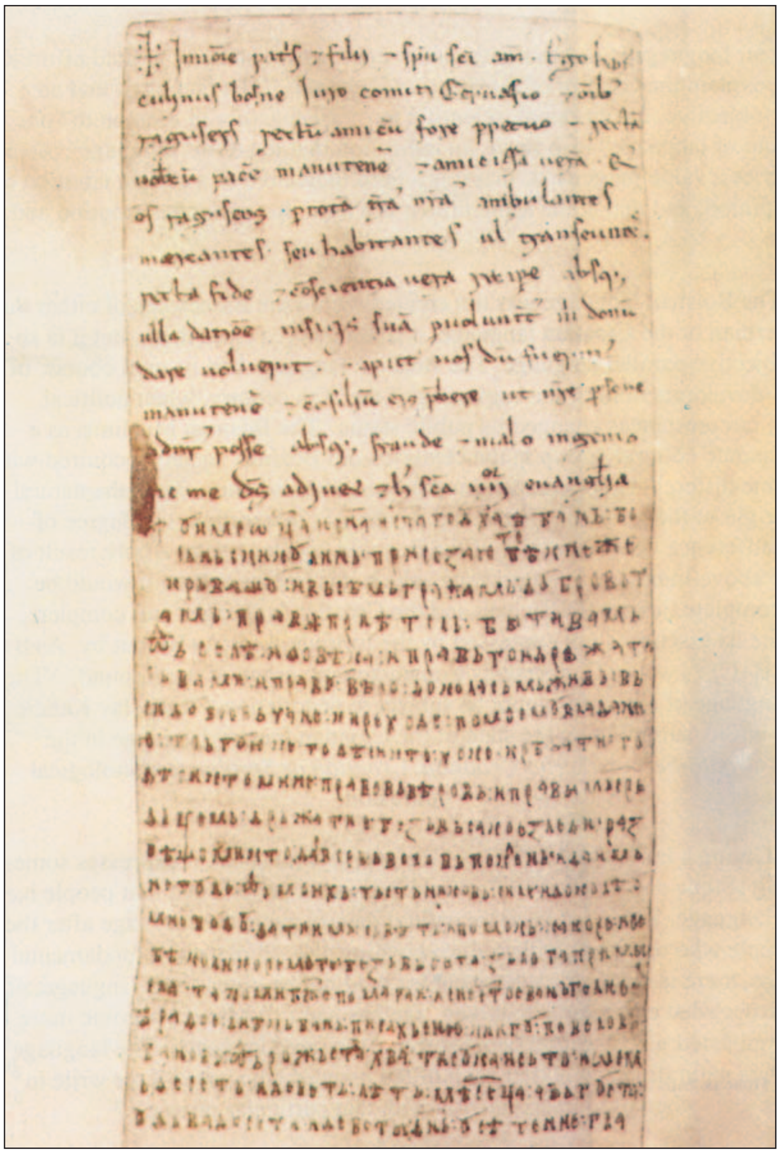

Spomenik ilirskog plemena Dezitijata iz III. stoljeća

Neki podaci pokazuju da je i među ilirskim plemenima na ovom prostoru postojala institucija narodne skupštine, koja je odlučivala o najvažnijim pitanjima od interesa za cijelu zajednicu. Karakterističan je primjer plemena Dezitijati do kojeg se došlo analizom jednog podatka rimskog historičara Diona o suđenju Batonu Breučkom u vrijeme Batonovog ustanka u prvoj deceniji naše ere. Dionov podatak o tome da je Baton Dezitijatski predao Batona Breučkog okupljenoj vojsci na suđenje i donošenje presude jedan je od značajnih pokazatelja koji na posredan način omogućavaju sagledavanje temelja unutrašnjeg uređenja dezitijatske društveno-političke formacije. Okupljena vojska predstavljala je svojevrsnu instituciju narodne skupštine, koja se u ovom konkretnom slučaju pojavljuje kao vrhovno suvereno i sudsko tijelo pred kojim odgovaraju i najviši politički zvaničnici.

Srednjovjekovna bosanska država

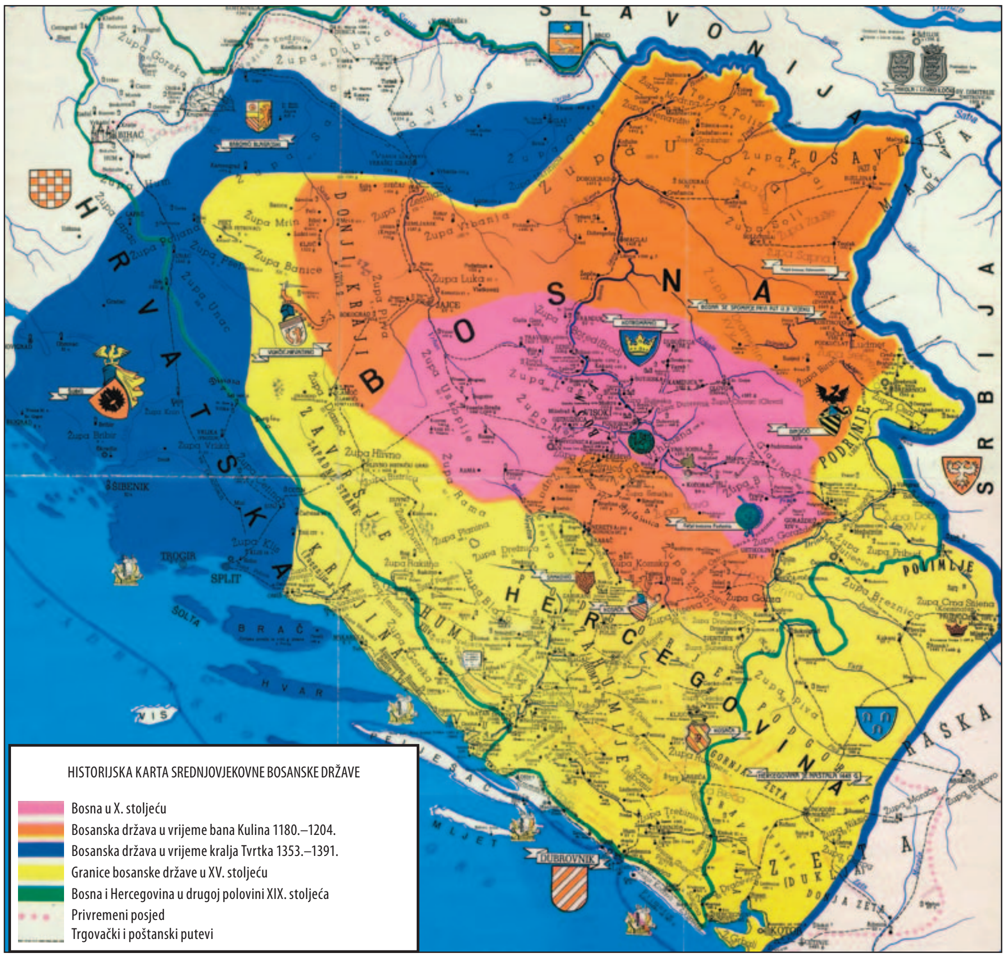
Bosna se u srednjem vijeku prvi put spominje kao zemljica smještena u gornjem toku rijeke Bosne. Prvo se formirala kao oblast u sastavu jačih susjednih država, a zatim postaje poluzavisna ili samostalna država sa svojim banovima (XII.–XIV. st.) i konačno od 1377. godine s kraljevima, sa znatno proširenim granicama. Osim vladara, u srednjovjekovnoj bosanskoj državi veoma važna institucija bio je državni sabor, poznatiji kao s*tanak*. On se u izvorima susreće i pod nazivima: *zbor*, *sva Bosna*, *sav rusag bosanski*, a ponekad i samo *Bosna*, te *consilium, universale colloquium, collatio*, *adunacio* i dr. Izraz *stanak* prvi put se spominje u povelji bana Tvrtka I. Kotromanića 1354. godine. Stanak je sazivan po potrebi, a obično ga je sazivao vladar koji bi predsjedavao njegovim radom i vodio sjednice. U vrijeme krupnih unutrašnjih problema u zemlji, do kojih bi povremeno dolazilo, kao što je naprimjer bila smjena vladara, stanak bi sazivala krupna vlastela. Stanak je održavan najčešće tamo gdje je bio vladarev dvor: u Milama, Milodražu, na Bobovcu, Sutjesci i u Jajcu. Pravo učešća u radu stanka imali su *vlastela i velmožani, dobri Bošnjani*, *dobri ljudi*, *gospoda rusaška* – a ovi izrazi su u izvorima na latinskom i italijanskom jeziku imali isto značenje - *baroni Bosne*.

Povelja bosanskog vladara Kulina bana (29. august 1189.), prvi pisani dokument koji upućuje na postojanje bosanskog državnopravnog subjektiviteta

Ostaci srednjovjekovnog kraljevskog grada Bobovca iz prve polovine XIV. stoljeća s obnovljenom kapelom. Na lokalitetu Bobovca pronađeno je pet grobnica s posmrtnim ostacima bosanskih kraljeva.

Bosanski srednjovjekovni novac

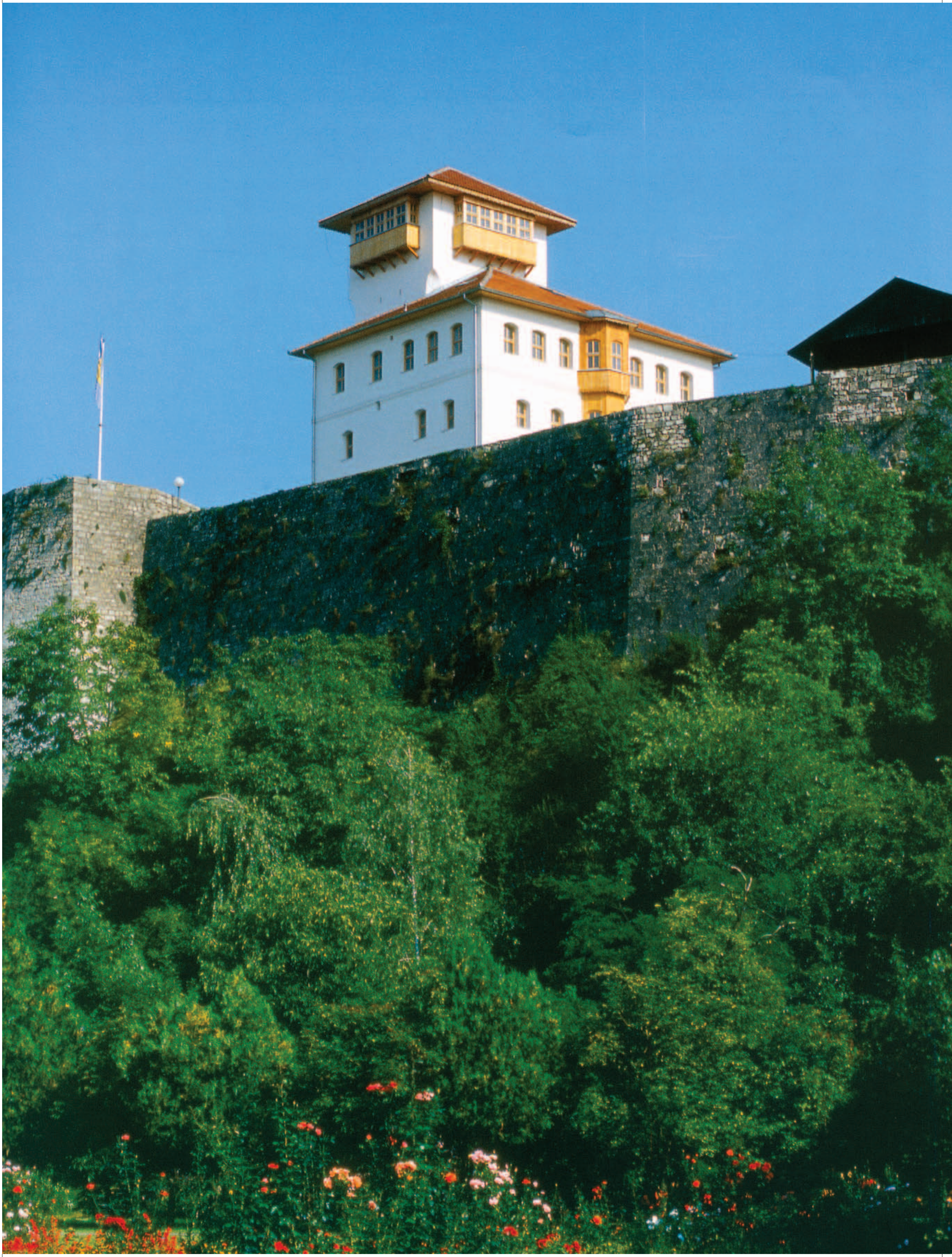
Historijska karta srednjovjekovne bosanske države

Tadašnji bosanski sabor bio je skup vlastele koja je kao državna institucija zajedno s vladarom odlučivala o važnim državnim poslovima. Njegove funkcije i nadležnosti obuhvatale su najvažnije državne poslove poput: popunjavanja bosanskog prijestolja, krunisanja bosanskih vladara, vanjske politike, prodaje ili ustupanja bosanske državne teritorije susjednim državama, sklapanja i potpisivanja ugovora sa susjednim državama, odlučivanja o ratu i miru i drugih važnih pitanja. Vladari bi na osnovu odluka sabora izdavali povelje. Koliko će stanak imati uticaja na državne poslove, zavisilo je od odnosa snaga između vladara i vlastele, koji se u srednjovjekovnoj Bosni mijenjao.

Period Osmanske vladavine

Bosna i Hercegovina je i za vrijeme osmanske uprave povremeno imala neku vrstu kolektivnog zemaljskog organa, koji, istini za volju, nije imao zakonodavnih i drugih prerogativa koji pripadaju skupštini u modernom razumijevanju tog pojma, ali je imao svoje mjesto u hijerarhiji vlasti tog vremena. Dok se naša zemlja nalazila pod vlašću Osmanskog carstva, bosanski kao i ostali namjesnici imali su svoj divan, koji je trebalo da bude neka vrsta savjetodavnog organa. Prema imenu pokrajine, divan bosanskog valije nazivao se Bosanskim divanom. U njega su ulazili glavni službenici administracije, sudstva i finansija, a vremenom su počeli ulaziti i drugi dostojanstvenici i visoki oficiri. Kada bi se zemlja našla u posebnim prilikama ili je trebalo donositi odluke o veoma važnim stvarima, bosanski valija bi na vijećanje u sjedište ejaleta, osim stalnih članova divana, pozivao i ugledne i uticajne ljude iz cijelog ejaleta. Ovi ugledni ljudi, nazivani ajanima, zajedno sa članovima divana raspravljali bi o tim posebno važnim stvarima. Ovi skupovi su se u Bosni nazivali ajansko vijeće, a imali su tako veliku podršku i ugled u cijelom ejaletu da su se njegovog mišljenja morale držati bosanske valije. Najpoznatije ajansko vijeće održano je 1737. godine, kada je upravo ono prisililo predstavnike osmanske vlasti da se Bosna digne na noge kako bi se pružio otpor austrijskoj vojsci. Rezultat je bio pobjeda nad Austrijancima pod Banjom Lukom. Također, ponekad bi domaći uglednici i bez dozvole i znanja osmanskih vlasti preuzimali sudbinu zemlje u svoje ruke i na savjetovanjima donosili sudbonosne odluke. Tako su, naprimjer, bosanski prvaci nezadovoljni odnosom sultana prema Bosni, početkom 1831. godine, održali savjetovanje u Tuzli i donijeli odluku o zajedničkoj akciji u borbi za prava kod odlučivanja u poslovima koji se tiču Bosne i za vođu pokreta izabrali Husein-kapetana Gradaščevića, najuglednijeg bosanskog kapetana. Nakon što su Bošnjaci iste godine porazili carsku vojsku na Kosovu, u Sarajevu je sazvan sabor na kojem su uglednici, ulema, službenici i prvaci sela iz svih krajeva Bosne jednoglasno izabrali Husein-kapetana za valiju Bosne u rangu vezira. Ovim činom zvanično je proglašena autonomija Bosne, koja nije bila dugog vijeka, jer su centralne osmanske vlasti relativno brzo uspjele pobijediti bosansku vojsku i vratiti stanje na staro.

▷
Kula Husein-kapetana Gradaščevića u Gradačcu,
kojeg su za valiju Bosne izabrali lokalni uglednici, ulema, službenici i prvaci sela

Ове новине излазе у недељи дана једанпут и стају годишње четрдесет гроша, на шест мјесеци тридесет гроша, на три мјесеца двадесет гр., а један број грош поштарине.

Предплата прима се у овој вилајетској печатњи. Научне и друге обште полезне чланке за печатање у овом листу примају се радо.

Предплатници ван Сарајева имају још и поштанску таксу платити.

Рукописи се неврађају.

БОСНА.

РЕЏЕП 25. ГОДИНЕ 1284. | БРОЈ 126. | У ПОНЕДЕЉАК 28. ОКТОБРА и 9. НОВЕМ. 1868

ВИЛАЈЕТСКЕ ВЈЕСТИ.

ОПОМЕНА.

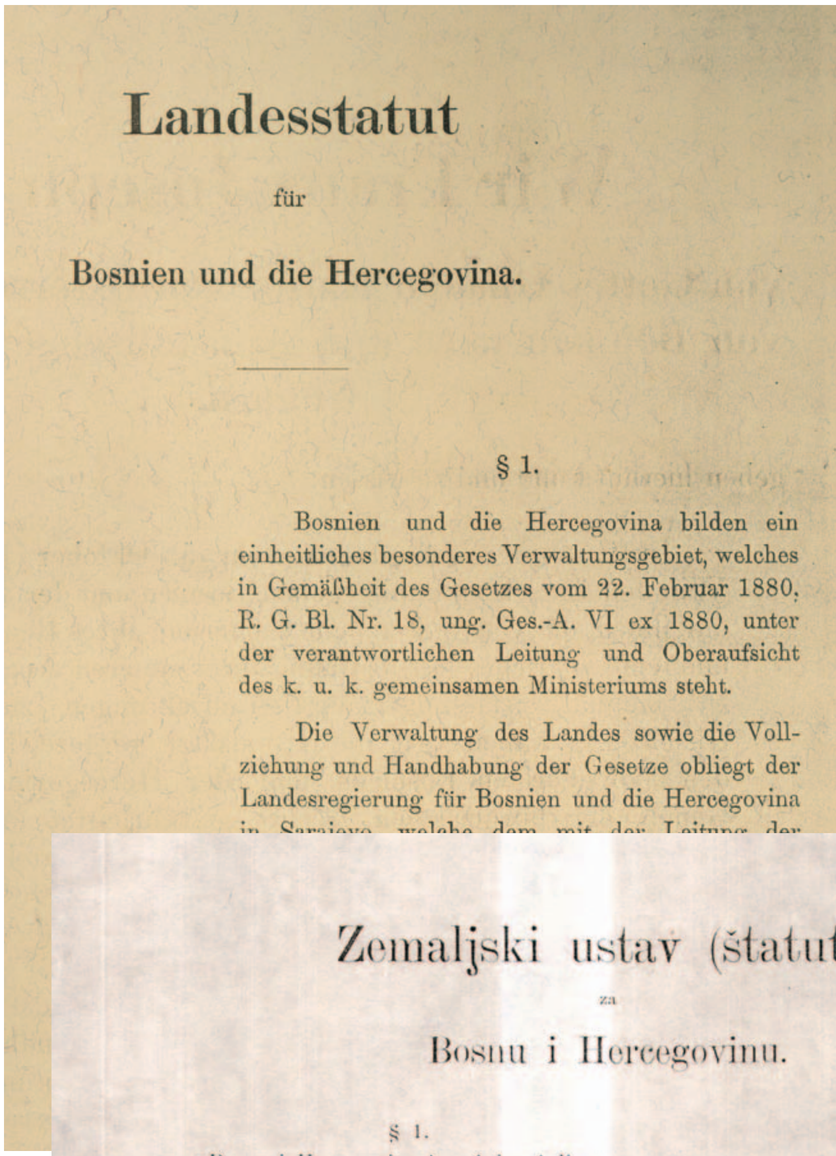
УНУТРАШЊЕ ВЈЕСТИ.

"Bosna" je bila zvanični list Bosanskog vilajeta koji je izlazio od 1866. do 1879. godine u Sarajevu u kojem su objavljivani tekstovi svih važnijih zakona i uredbi donesenih u ovom periodu osmanske uprave u Bosni i Hercegovini

Reorganizacijom Bosanskog ejaleta i njegovog pretvaranja u vilajet 1865. godine i Uredbom o organizaciji vilajetske uprave i za Bosanski vilajet predviđeno je obrazovanje Općeg vilajetskog vijeća (Medžlisi umumii vilájet) ili vilajetske skupštine. Prema pomenutoj uredbi, svaki sandžak delegirao je po četiri predstavnika, dvojicu muslimana i dvojicu nemuslimana. Bilo je predviđeno da se skupštine održavaju jednom godišnje i da maksimalno traju 40 dana. Mandat biranih predstavnika trajao je jednu godinu, a mogli su biti birani više puta. Vilajetska skupština raspravljala je o pitanjima koja bi delegirali izabrani predstavnici, pod uslovom da je valija smatrao da skupština može o tim pitanjima raspravljati, ili o onim pitanjima koja bi joj valija podnio na razmatranje. Na skupštinskim zasjedanjima raspravljalo se o javnim radovima, izgradnji i održavanju saobraćajnica, javnih i vojnih objekata, osiguranju javnog reda, mira i sigurnog prometa, unapređenju privrede, zdravstva, prosvjete i kulture, o poreskim obavezama, razrezivanju i ubiranju poreza, te o nekim pitanjima iz oblasti zemljišnih posjeda. Odluke koje bi donijela skupština i ono što je ona zaključila stupalo bi na snagu tek nakon potvrde Porte. Iako je u reformskom duhu formirana vilajetska skupština imala značajna ograničenja, od načina biranja predstavnika, vjerskog sastava skupštine koji je išao u korist muslimana, načina izbora pitanja za raspravu, zavisnosti od izvršne provincijske vlasti, do obaveze da centralna vlada potvrdi donesene zaključke, ona je predstavljala značajan napredak u učešću domaćih ljudi, posebno nemuslimana, u odlučivanju o važnim pitanjima koja su se ticala Bosne i Hercegovine i predstavljala je nagovještaj formiranja zrelijeg, kompetentnijeg i ovlaštenijeg političkog narodnog predstavničkog tijela do kojeg će doći za vrijeme austrougarske uprave u našoj zemlji.

Period austrougarske uprave

Bosna i Hercegovina bila je od Kongresa velikih sila u Berlinu, 13. jula 1878. godine, pod okupacijom Austro-Ugarske, koja je imala privremeni karakter, uz formalno zadržavanje sultanovog suvereniteta. Od 1908. do 1918. godine Austro-Ugarska je, suprotno odredbama Berlinskog kongresa, i formalno anektirala Bosnu i Hercegovinu. Od proglašenja aneksije, koja je opravdavana potrebom donošenja ustava i demokratizacijom političkog života uvođenjem sabora, do izdavanja ustava za Bosnu i Hercegovinu prošlo je više od 15 mjeseci. Nakon dugih priprema i ustavne ankete, on je i proglašen 20. februara 1910. godine pod nazivom Zemaljski ustav (Štatut) za Bosnu i Hercegovinu. Statut je svim zemaljskim pripadnicima garantirao jednakost pred zakonom. Iako je ovaj ustav bio prilično ograničen i nije domaćim ljudima i institucijama davao mnogo ovlaštenja već je vrhovna uprava ostala u rukama Zajedničkog ministarstva finansija u Beču, njegov značaj je neosporan, jer je on označio početak ustavnog poretka u našoj zemlji. On je u politički život zemlje unio tri nove institucije od kojih je Sabor svakako najvažnija. Iako s ograničenim legislativnim

Landesstatut

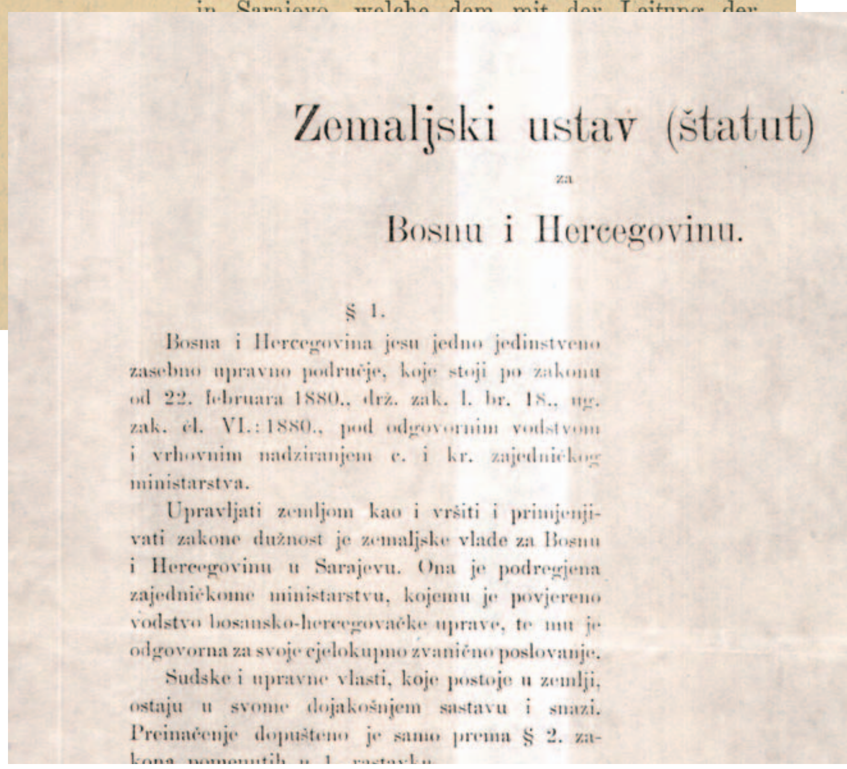
für

Bosnien und die Hercegovina.

§ 1.

Bosnien und die Hercegovina bilden ein einheitliches besonderes Verwaltungsgebiet, welches in Gemäßheit des Gesetzes vom 22. Februar 1880, R. G. Bl. Nr. 18, ung. Ges.-A. VI ex 1880, unter der verantwortlichen Leitung und Oberaufsicht des k. u. k. gemeinsamen Ministeriums steht.

Die Verwaltung des Landes sowie die Vollziehung und Handhabung der Gesetze obliegt der Landesregierung für Bosnien und die Hercegovina

Zemaljski ustav (štatut)

za

Bosnu i Hercegovinu.

§ 1.

Bosna i Hercegovina jesu jedno jedinstveno zasebno upravno područje, koje stoji po zakonu od 22. februara 1880., drž. zak. l. br. 18., ug. zak. čl. VI.: 1880., pod odgovornim vodstvom i vrhovnim nadziranjem c. i kr. zajedničkog ministarstva.

Upravljati zemljom kao i vršiti i primjenjivati zakone dužnost je zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Ona je podregjena zajedničkome ministarstvu, kojemu je povjereno vodstvo bosansko-hercegovačke uprave, te mu je odgovorna za svoje cjelokupno zvanično poslovanje.

Sudske i upravne vlasti, koje postoje u zemlji, ostaju u svome dojakošnjem sastavu i snazi. Preinačenje dopušteno je samo prema § 2. zakona

Zemaljski statut za Bosnu i Hercegovinu

pravima, Sabor je bio institucija bez koje se nisu mogla riješiti značajna pitanja. On je imao pravo da sarađuje na onim pitanjima koja zakonom o upravljanju u Bosni i Hercegovini nisu bila u isključivoj nadležnosti parlamenata Austrije i Ugarske. Donošenjem Ustava i početkom rada Sabora bila je završena izgradnja ustavnopravnog poretka u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske uprave.

Ograničenja Sabora bila su višestruka. Sabor nije mogao samostalno predlagati i donositi zakone, a o nekim pitanjima nije mogao ni raspravljati. Zemaljska vlada za svoj rad nije odgovarala Saboru niti je sastav Vlade zavisio od Sabora. S druge strane, Vlada je zavisila od ovog predstavništva u pogledu sredstava kojima je raspolagala jer je visina godišnjeg budžeta zavisila od Sabora. Iako Sabor nije mogao samostalno odlučivati o najvažnijim pitanjima za zemlju i narod, ipak su se iz istupa saborskih poslanika mogle uočiti težnje pojedinih društvenih slojeva koje su oni predstavljali, o čemu su austrougarske vlasti vodile računa.

Mada je kurijalni princip kao neefikasan bio napušten u Austriji 1907. godine i prešlo se na opće pravo glasa, Bosanski sabor je zbog specifičnih okolnosti bio zasnovan na konfesionalnom i kurijalnom principu. Imao je 20 virilnih članova i 72 izborna poslanika. Svaka od tri konfesije davala je po pet virilnih članova u Sabor, dok je Jevrejima dat jedan virilni glas. Virilni članovi Sabora bili su: reis-ul-ulema, direktor vakufsko-mearifske uprave, sarajevski i mostarski muftija i po imenovanju najstariji muftija, četiri mitropolita, potpredsjednik Velikog upravnog i prosvjetnog savjeta Srpske pravoslavne crkve, rimokatolički nadbiskup, dva provincijala franjevačkog reda, sefardski nadrabin sarajevski, predsjednik Vrhovnog suda, predsjednik Advokatske komore u Sarajevu, zatim načelnik grada Sarajeva i predsjednik Trgovačke i zanatske komore u Sarajevu.

Prema Izbornom redu (zakonu), stanovništvo je bilo podijeljeno u tri kurije. Prvoj kuriji pripadala su sva lica koja svojim posjedom, općim poreskim obavezama ili svojim obrazovanjem čine poseban socijalni sloj stanovništva. Ona je obuhvatala muslimanske zemljoposjednike begove i age, bogate trgovce i industrijalce, diplomirane visokoškolce i vojna lica. Pripadalo joj je 18 mandata u Saboru. U drugu kuriju ulazilo je gradsko stanovništvo onih mjesta koja imaju gradski statut ili se upravljaju po zakonu od 21. marta 1907. godine, a koje nije spadalo u prvu kuriju. Ova kurija davala je 22 poslanika u Sabor. Trećoj kuriji pripadalo je sve seosko stanovništvo koje nije pripadalo ni prvoj ni drugoj kuriji. Ovoj kuriji pripadala su 43 mandata. Prema konfesionalnom zemaljskom ključu, pravoslavnim je pripadao 31, muslimanima 24, katolicima

▷
Otvaranje Bosanskohercegovačkog sabora

General Varešanin čita carev patent na otvaranju Sabora

16, a Jevrejima jedan mandat (u drugoj kuriji). Predsjedništvo Sabora nisu birali poslanici, nego ga je postavljao car. Vlada je u svom radu bila potpuno nezavisna od Sabora, koji je imao pravo Zemaljskoj vladi upućivati samo peticije.

Nakon provedenih izbora, redovnih u maju i naknadnih u septembru 1910. godine, u Sabor su ušle četiri političke stranke. Sve mandate predviđene za pravoslavne dobila je Srpska narodna organizacija (31), Muslimanska narodna organizacija sve mandate predviđene za muslimane (24), dok su mandate predviđene za katolike podijelili Hrvatska narodna zajednica (12) i Hrvatska katolička udruga (4). U pogledu socijalnog sastava Sabora dominirali su intelektualci (45) i zemljoposjednici (24). U Sabor je izabrano i više poznatih kulturnih i javnih radnika tog vremena. Članovi Sabora bili su, naprimjer, književnik Svetozar Ćorović, jedan od najvažnijih vođa bošnjačko-muslimanskog autonomnog pokreta Ali-beg Firdus, nadbiskup dr. Josip Štadler, srpski kulturni, nacionalni i politički radnik Petar Kočić, kulturni stvaralac Safvet-beg Bašagić, dr. Nikola Mandić, dr. Jozo Sunarić, dr. Murad Sarić, dr. Nikola Stojanović, dr. Jefto Dedijer, dr. Mustaj-beg Mutevelić, dr. Milan Srškić, Šerif ef. Arnautović i drugi.

Predstavnici Zemaljske vlade, iako nisu bili članovi Sabora i nisu učestvovali u glasanju prilikom donošenja određenih zakonskih osnova, bili su veoma značajan činilac u radu Sabora i nerijetko su njihovi stavovi određivali pravce saborskih diskusija pa i izglasavanje određenih prijedloga i zakona. Ovu značajnu ulogu Zemaljska vlada dobila je Ustavom Bosne i Hercegovine, kojim je Saboru onemogućena kontrola nad njenim radom.

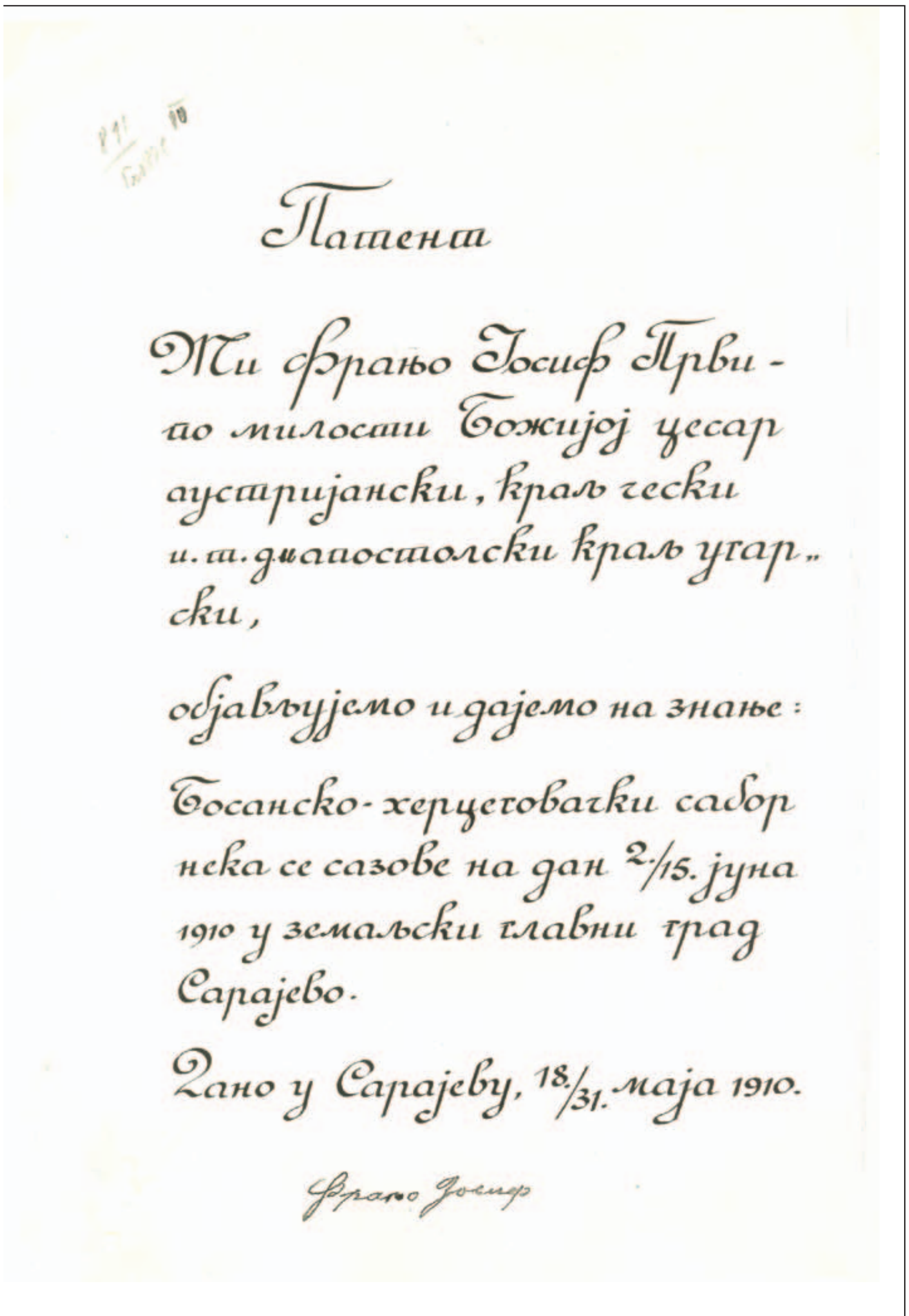
Poslije majskih izbora zemlju je posjetio car Franjo Josip. Tom prilikom je 31. maja izdao patent i za 15. juni 1910. godine sazvao Sabor koji se i okupio u zakazani dan. Prvi predsjednik Sabora bio je Ali-beg Firdus, a potpredsjednici Vojislav Šola i dr. Nikola Mandić. S obzirom da je Ali-beg Firdus bio na samrtničkoj postelji, dužnost predsjednika Sabora je tokom cijelog prvog zasjedanja obavljao Vojislav Šola. Kasnije će za predsjednika Sabora biti imenovan Safvet-beg Bašagić. Otvaranje Sabora bilo je popraćeno neuspjelim pokušajem ubistva generala Marjana Varešanina na Carevoj ćupriji, prilikom povratka s otvaranja. Atentator, srpski omladinac Bogdan Žerajić ubio se kako bi onemogućio istragu.

U početku rada Sabora svi poslanici su, bez obzira kojoj su političkoj stranci pripadali, uglavnom zajednički nastupali prema Zemaljskoj vladi i složno radili. Radilo se u želji da se u okviru postojećih ovlaštenja Sabor

Rezidencija Konak bila je sjedište zemaljskog poglavara za Bosnu i Hercegovinu u vrijeme austrougarske uprave. Svoju rezidencijalnu namjenu zadržala je do danas.

iskoristi za poboljšanje političkog i ekonomskog položaja zemlje. Uslijedio je i zajednički zahtjev poslanika da se prošire ustavna ovlaštenja Sabora rezolucijom od 23. juna 1910. godine. Poslanici su složno radili i na nekim konkretnim pitanjima poput ukidanja zabrane održavanja analfabetskih kurseva, zahtjeva da se ne postavljaju mađarski natpisi na željeznici, zahtjeva da se ukine njemački jezik u unutrašnjem saobraćaju, da se donese novi zakon o šumskim globama koji je značajno olakšao položaj seljaštva, kao i na drugim pitanjima. Sukobi u Saboru počeli su prilikom rasprave o Nacrtu zakona o poštanskoj štedionici krajem 1910. i početkom 1911. godine, a pokretanje agrarnog pitanja u Saboru definitivno je prekinulo sporazumni rad i dovelo do pregrupiranja i traženja saveznika među političkim grupama u Saboru i do nastojanja Zemaljske vlade da stvori *radnu večinu*, sastavljenu od poslanika iz sve tri vjersko-nacionalne grupe.

Патент

Ми Фрањо Јосиф Први -
по милости Божијој цесар
аустријански, краљ чески
и. т. д. и апостолски краљ угар-
ски,

објављујемо и дајемо на знање:

Босанско-херцеговачки сабор
нека се сазове на дан 2/15. јуна
1910 у земаљски главни град
Сарајево.

Дано у Сарајеву, 18/31. маја 1910.

Фрањо Јосиф

Patent cara Franje Josipa o sazivanju Bosanskohercegovačkog sabora

U toku četiri zasjedanja Sabor je raspravljao o brojnim pitanjima, bilo da se radilo o zakonima koji su došli u Sabor na inicijativu vlasti, bilo da su ih pokretali sami poslanici. S obzirom da je svake godine vladin prijedlog budžeta bio veći od onog iz prethodne, pravo Sabora da votira budžet bila je realno njegova najveća ustavom definirana snaga, pa su poslanici nastojali da izglasavanje za njih važnih zakona vežu uz votiranje budžeta. Ipak, najznačajnija pitanja u Saboru bila su agrarno i pitanje zemljoposjeda općenito, koje je obilježilo prvo i dijelom četvrto zasjedanje, te jezičko pitanje kao ključni dio nacionalnog pitanja, a kroz oba su se prelamali nacionalni odnosi u ovom predstavničkom tijelu.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor postao je mjesto vrlo čestih rasprava o agrarnom pitanju. Nastala je podjela, pri čemu su tri glavne grupe bile formirane po vjersko-nacionalnom ključu, dok je četvrti učesnik bila Zemaljska vlada i njeni

predstavnici na saborskim zasjedanjima. Ipak, mora se istaknuti da je glavna borba vođena između bošnjačkih[1] i srpskih poslanika, jer su zemljoposjednici uglavnom bili muslimani, a zakupci/kmetovi većinom pravoslavni. Na prvom zasjedanju iznosili su se argumenti za opravdanost željenog načina rješavanja agrarnog pitanja, postavljala terminološka i suštinska pitanja povezana s agrarnim pitanjem - šta obuhvata agrarno pitanje, da li je obrađivač čiflučke zemlje kmet ili zakupac, kojeg su porijekla pravoslavni i muslimani u Bosni i Hercegovini i koja je od ovih grupa starija u Bosni i koja, posljedično, ima više prava na zemlju, da li je odnos između zemljoposljednika i obrađivača privatnopravnog ili javnopravnog karaktera, koji su motivi vodili austrougarsku upravu da pristupi eksternoj kolonizaciji – da unaprijedi poljoprivredu ili oslabi srpsku etničku kompaktnost na određenim prostorima u Bosni i Hercegovini – i neka druga pitanja povezana s agrarom.

Na drugom zasjedanja birali su se saborski odbori, govorilo o jezičkom pitanju, raspravljalo o cestama, o nepravilnostima pri izdavanju zakupa tuzlanske soli, raspravljalo o budžetu koji je na drugom zasjedanju i odbijen, kritizirala policijska sila tokom đačkih demonstracija pred sarajevskom katedralom protiv bana Cuvaja i uvođenja komesarijata u Hrvatskoj. Kako se Vlada našla u sukobu s cijelim Saborom, odlučila je da zatvori drugo zasjedanje.

U periodu od 1912. do 1914. godine zvanična državna politika najviše se bavila problemom izgradnje željeznica u Bosni i Hercegovini i nastojanjem da za svoje investicione programe osigura podršku svih grupa u Saboru. Osim toga, u žiži hrvatsko-srpskih rasprava i mimoilaženja bilo je jezičko pitanje. Došlo je i do određenih prestrojavanja u političkim strankama.

Novi zajednički ministar finansija Leon Bilinski je na međustranačkoj konferenciji, 10. juna 1912. godine, izložio svoj investicioni program zahtijevajući i očekujući bezrezervnu podršku. Kako je većina u Vladi odlučila usvojiti program uz određene izmjene, Bilinski je na to poručio da će investicioni program provesti bez Sabora. Ipak, poslije određene neodlučnosti muslimansko-hrvatski blok i grupa oko "Srpske riječi" pristaju da u cjelini prihvate ministrov investicioni program i da izglasaju budžet, čime je vlast osigurala uslove

[1] Prilikom pisanja ovog teksta pojavila se dilema koji izraz koristiti za bošnjačko-muslimansko stanovništvo i njihove političke predstavnike: Bošnjaci ili Muslimani? S obzirom da ih svi izvori iz ovog perioda nominiraju kao Muslimane i da sve njihove institucije imaju prefiks Musliman, a s druge strane da je sadašnja nominacija za tu grupu stanovništva Bošnjaci odlučili smo se za kombinirano korištenje oba naziva, pri čemu se muslimanska nominacija koristi uz institucije, i pri korištenju sintagmi iz izvora, a bošnjačka, uz grupe ili pojedince kao dio naroda. (op. a.)

Današnja zgrada Predsjedništva Bosne i Hercegovine izgrađena je 1886. godine i u njoj su prvobitno bili smješteni Vrhovni sud, odjeljenja Vlade, Zemaljska kasa i drugi organi uprave za vrijeme austrougarske vladavine

da se za 22. oktobar 1912. godine sazove treće zasjedanje Sabora. Očekivano, i pored opstrukcija opozicije, izglasan je budžet i nepromijenjeni Zakon o željeznicama.

Nakon toga izbija kriza zbog jezičkog pitanja, kao jednog od najvažnijih potpitanja nacionalnog pitanja. U unutrašnjim političkim odnosima jezičko pitanje se i u saborskom periodu odnosilo na definiranje naziva jezika i korištenje pisma, a ne na suštinu samog jezika. I pored različitog pristupa nacionalno-političkih grupa u Saboru nazivu jezika, konačno je 1912. godine postignut sporazum o jezičkom pitanju nakon popuštanja Hrvata, koji su prihvatili da se jezik zvanično nazove srpsko-hrvatski. Ostao je problem kako s Vladom riješiti jezičko pitanje koje od tada dobiva primarno socijalnu i ekonomsku dimenziju.

S ciljem rješavanja jezičkog pitanja u svom interesu, domaći politički akteri nastojali su ovo pitanje povezati s rješenjem drugih spornih pitanja koje je vlast nastojala dogovoriti u Saboru. To se posebno odnosilo na pitanje vladinih strateških investicionih programa i budžeta, čije su izglasavanje poslanici nastojali povezati s rješavanjem niza svojih zahtjeva. U vezi sa izglasavanjem Zakona o gradnji novih željeznica u novembru 1912. godine, sve saborske

Zasjedanje Sabora

grupe zahtijevale su da se srpsko-hrvatski prethodno ozakoni kao vanjski i unutrašnji službeni jezik željeznica. Iako je Zakon o gradnji željeznica izglasan zahvaljujući glasovima *radne većine,* Sabor je votiranje vladinog prijedloga budžeta za 1913. godinu uslovio zahtjevom da srpsko-hrvatski postane jedini zvanični jezik. Kada su austrougarske vlasti uvidjele da Sabor neće votirati budžet za 1913. godinu bez rješenja jezičkog pitanja u duhu zahtjeva poslanika, zasjedanje Sabora prekinuto je 18. decembra 1912. godine na neodređeno vrijeme. Zasjedanje nije ni nastavljeno, već je formalno zaključeno u vrijeme skadarske krize 4. maja 1913. godine. Kada je u proljeće 1913. godine došlo do međunarodne krize zbog austrougarskog ultimatuma Crnoj Gori da napusti zauzeti Skadar, vlast je u strahu od reakcije Srba u Bosni i Hercegovini 3. maja 1913. godine u zemlji uvela posebne mjere i suspendirala osam najvažnijih članova Ustava. Pošto se 15. maja iste godine crnogorska vojska povukla iz Skadra, ukinute su i posebne mjere.

U vrijeme skadarske krize grupa okupljena oko "Srpske riječi" našla se u teškoj situaciji i u procijepu između vlasti i srpske javnosti pa je 12 poslanika ove grupe 19. septembra 1913. godine vratilo svoje mandate. Na naknadnim izborima prazna mjesta uglavnom su popunili kandidati provladine

novoosnovane Srpske narodne stranke advokata Danila Dimovića (devet mandata), čime su se stekli uslovi da se 29. decembra 1913. godine sazove posljednje (četvrto) zasjedanje Sabora.

Nakon što su prevaziđeni problemi u formiranju *radne većine*, u ljeto 1913. godine postignut je kompromis o Zakonu o zvaničnom i nastavnom jeziku. Nova vladina koalicija (muslimanski i hrvatski saborski klubovi i srpska grupa Danila Dimovića) i Zemaljska vlada sporazumjeli su se da se u Bosni i Hercegovini omogući upotreba srpsko-hrvatskog jezika i u unutrašnjoj službi na željeznicama, koliko to dozvoljavaju vojni interesi. Poslije dobivanja saglasnosti od ugarske i austrijske vlade da će jezički zakon biti prihvaćen, provladina saborska većina ga je izglasala odmah po otvaranju Sabora, 30. decembra 1913. godine. Sankcioniranjem ovog zakona srpsko-hrvatski jezik uveden je u sve organe uprave u Bosni i Hercegovini uz ograničenja na zemaljskim željeznicama, gdje zbog vojno-strateških razloga njemački jezik zadržava primat.

U toku ovog relativno mirnog zasjedanja ponovo su pokrenuta pitanja agrara, predstavljanja Bosne i Hercegovine u zajedničkim delegacijama, kao i pitanje naziva i upotrebe zvaničnog jezika. U prvoj polovini 1914. godine usvojeno je nekoliko važnih prijedloga zakona o investicijama. U tom periodu dolazi i do previranja u vladinoj saborskoj većini, unutar sve tri nacionalne grupe.

Saborska djelatnost prekinuta je atentatom Gavrila Principa na prestolonasljednika Franza Ferdinanda 28. juna 1914. godine u Sarajevu. Ubrzo nakon atentata, 9. jula 1914. godine formalno je zaključeno četvrto saborsko

zasjedanje. Austro-Ugarska je 28. jula objavila rat Srbiji, čime je počeo Prvi svjetski rat, a 15. februara 1915. godine car je raspustio Sabor. Događaji koji su uslijedili nakon atentata onemogućili su sankcioniranje nekih usvojenih zakona u Saboru, kao i provođenje donesenih, za koja su čak bila pribavljena i novčana sredstva.

Iz analize odnosa prema pokretanim pitanjima u Saboru i međusobnih odnosa poslaničkih grupa može se vidjeti način na koji su domaće političke snage prihvatile parlamentarizam. Za vrijeme postojanja Sabora i kroz njegove aktivnosti tekao je proces izrastanja nacionalnih političkih organizacija u moderne političke stranke, koje su se profilirale kroz rad ovog parlamentarnog tijela. Kroz njegov rad mogu su pratiti brojna pitanja i odnosi, a posebno agrarno pitanje i unutrašnjopolitička kretanja, kao i međunacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini u ustavnom periodu. Sporazumni rad političkih stranaka i opcija u Saboru pozitivno se odrazio na kretanja u društvu, dok su nesporazumi do kojih je dolazilo među političkim strankama i njihovim disidentskim grupama negativno uticali na stabilnost u zemlji i na odnose među bosanskohercegovačkim stanovništvom.

Doc. dr. Edin Radušić

Političko predstavljanje Bosne i Hercegovine u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Kraljevini Jugoslaviji (1918.–1941.)

Od 1914. godine izostala je institucionalna djelatnost Bosanskog sabora kao legitimnog predstavnika u odlučivanju o budućem statusu Bosne i Hercegovine, o čemu su postojala različita mišljenja, od onih o ostvarenju autonomnog položaja Bosne i Hercegovine u okviru Ugarske, preko ujedinjenja s Hrvatskom do prihvatanja rješenja sadržanih u Majskoj i Krfskoj deklaraciji. Nakon Prvog svjetskog rata i poraza Austro-Ugarske monarhije, 1. decembra 1918. godine stvorena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) u koju je ušla i Bosna i Hercegovina.

Tokom procesa ujedinjenja, u Zagrebu je, 2. i 3. marta 1918. godine, na inicijativu Jugoslavenskog kluba, donesena Rezolucija o ujedinjenju jugoslavenskih naroda koji su bili u sastavu Austro-Ugarske monarhije. Ovom skupu prisustvovali su i predstavnici Bosne i Hercegovine. Tada je predloženo osnivanje Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba (SHS) sa sjedištem u Zagrebu u kojem bi bile predstavljene političke stranke i nacionalne organizacije južnoslavenskih naroda iz Austro-Ugarske monarhije. Narodno vijeće SHS, kao vrhovno tijelo u novoj državi, osnovano je 5. i 6. oktobra 1918. godine, sa zadatkom izvršavanja potrebnih priprema za ujedinjenje svih južnoslavenskih naroda i stvaranje države na demokratskoj osnovi. Brojalo je 80 članova, od kojih je iz Bosne i Hercegovine bilo 18, uz dodatnih pet imenovanih iz sastava raspuštenog Bosanskog sabora. Središnji odbor činilo je 36 članova, od kojih šest iz Bosne i Hercegovine s dva zamjenika, bez muslimanskih predstavnika.

Narodno vijeće SHS za Bosnu i Hercegovonu s Glavnim odborom od 25 članova i Predsjedništvom od pet članova formirano je 20. oktobra 1918. godine, s poslanicima iz sva tri naroda. Do 1. novembra 1918. godine ustrojene su oružane snage i policija, te okružni, kotarski i seoski odbori, a Austro-Ugarska monarhija je istog dana predala vlast ovom vijeću činom odstupanja namjesnika Sarkotića s funkcije. Prva narodna vlada za Bosnu i Hercegovinu imenovana je 3. novembra 1918. godine s 10 članova, u kojoj su predsjednik i pet ministara (ili povjerenika) bili Srbi, tri Hrvata i jedan Musliman. Predsjednik Vlade bio je Atanasije Šola.

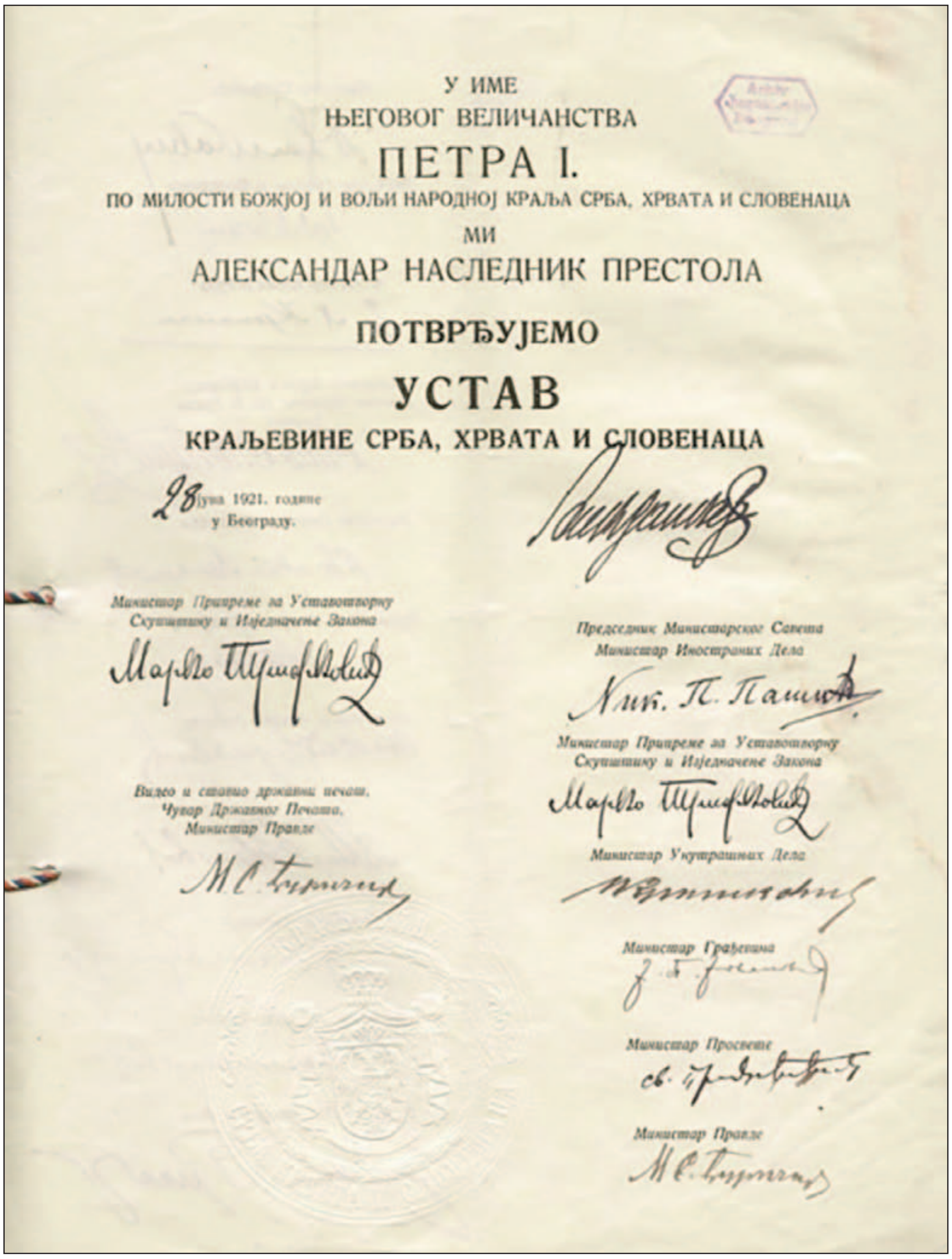
Vlada Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu radila je od 1. novembra 1918. do 31. januara 1919. godine, kada je zamjenjuje Zemaljska vlada za Bosnu i Herecgovinu od 1. februara 1919. godine, kao vrhovni upravni organ za sve administrativno-teritorijalne organe u Bosni i Hercegovini. Organizacione promjene u strukturi Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu bile su vrlo česte i usklađivane su prema državnoj vladi. Činilo ju je osam povjerenstava s predsjednikom Atanasijem Šolom na čelu. Zemaljsku vladu zamijenila je, 11. jula 1921. godine, Pokrajinska uprava za Bosnu i Hercegovinu.

Bosna i Hercegovina ušla je u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca inauguracionom adresom delegacije Narodnog vijeća SHS predatom regentu Aleksandru, koju je, u ime njegovog visočanstva kralja Petra I., primio 1. decembra 1918. godine u Beogradu. Mada je delegacija od 28 članova, od kojih je sedam bilo iz Bosne i Hercegovine, imala jasna uputstva koja su sadržavala uslove i modalitete ujedinjenja na demokratskim osnovama, prvodecembarskim aktom izvršeno je ujedinjenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba sa Srbijom u jednu državu pod nazivom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS). Predsjedništvo Narodnog vijeća SHS je, 3. decembra 1918. godine, objavilo da je aktom ujedinjenja prestala funkcija Narodnog vijeća kao suverenog predstavničkog tijela Države Slovenaca, Hrvata i Srba. Prva zajednička vlada Srba, Hrvata i Slovenaca formirana je 20. decembra 1918. godine, u koju su iz Bosne i Hercegovine ušli dr. Tugomir Alaupović, dr. Mehmed Spaho i dr. Uroš Krulj. Ovakvim činom ujedinjenja odstupilo se od ranije dogovorene procedure ujedinjenja dvije države, usaglašene na trojnim pregovorima u Ženevi od 6. do 9. novembra 1918. godine, na kojima je srpsku vladu zastupao Nikola Pašić, Narodno vijeće Države Slovenaca, Hrvata i Srba Anton Korošec, a Jugoslavenski odbor Ante Trumbić, što je bio povod za stalne krize tokom postojanja Kraljevine SHS/Jugoslavije. Tako je, umjesto ustrojstva države na federalnom principu, osnovana centralistička monarhija s jakom unitarističkom vladom i jedinstvenim narodnim političkim predstavništvom. U takvim

okolnostima Bosna i Hercegovina našla se, sa svojim historijskim naslijeđem, u sastavu jugoslavenske države.

Aktom ujedinjenja i stvaranjem Centralne vlade u Beogradu počele su pripreme za održavanje izbora za prvu Ustavotvornu skupštinu (konstituantu) Kraljevine SHS, koja nije sazvana neposredno nakon proglašenja ujedinjenja zbog nepostojanja izbornog zakona. Centralna vlada je dekretom od 24. februara 1919. godine odredila da Privremena skupština ima 296 članova, s tim da u njoj budu zastupljene sve stranke i političke grupacije, srazmjerno njihovom broju, u svakoj pokrajini posebno. Narodno vijeće za Bosnu i Hercegovinu izabralo je 42 člana iz stranaka zastupljenih u ovom vijeću. Do kraja septembra 1920. godine Narodno vijeće prestalo je raditi i sva vlast u Bosni i Hercegovini prešla je na organe Centralne vlade u Beogradu. Privremena skupština zakazala je izbore za 28. novembar 1920. godine. Za 63 poslanička mjesta, koliko ih je bilo određeno za Bosnu i Hercegovinu, mandate su osvojile: Jugoslavenska muslimanska stranka (24), Savez težaka (12), Narodna radikalna stranka (11), Hrvatska težačka stranka (7), Komunistička partija Jugoslavije (4), Hrvatska pučka stranka (3) i Demokratska stranka (2). Nakon objavljivanja izborne statistike, upućeni su protesti sa svih strana, nezadovoljstvo se pokazalo odmah na prvom sazivu Ustavotvorne skupštine Kraljevine SHS 12. decembra 1920. godine. Od 419 izabranih poslanika verifikacionom odboru punomoćja su predala 342 poslanika, a poslanici iz Hrvatske pučke seljačke stranke i Hrvatske stranke prava nisu ni došli na sjednicu, a nije bilo ni 10 poslanika iz dijela zemlje pod italijanskom okupacijom, pa se već nagovještavalo zaoštravanje političkih odnosa. Ustavotvorna skupština je 29. juna 1921. godine postala Zakonodavna, prema članu 140. Vidovdanskog ustava, koji je usvojen 28. juna 1921. godine.

Uredbu o podjeli Kraljevine SHS na 33 oblasti Vlada je donijela 1922. godine, a politička nagodba dr. Mehmeda Spahe, vođe Jugoslavenske muslimanske organizacije, s radikalsko-demokratskom vladom u vezi s donošenjem Vidovdanskog ustava, omogućila je Bosni i Hercegovini da sačuva teritorijalnu cjelovitost u dotadašnjim granicama. Tako je prema novom Ustavu, šest okruga prema podjeli iz austrougarskog perioda preimenovano u šest oblasti: bihaćku, mostarsku, sarajevsku, travničku, tuzlansku i vrbasku. Novi izborni zakon donesen je 21. juna 1922. godine i s nekim izmjenama ostao je do uvođenja šestojanuarske diktature. Vidovdanski ustav nije dao ženama pravo glasa. Za pasivno biračko pravo kandidat je morao imati 30 godina života. Pravo glasanja nisu imali oficiri i vojnici u aktivnoj službi, a pasivno pravo oduzeto je komunistima. Detaljna analiza izbornog zakona upućuje da je bio u funkciji

У ИМЕ
ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА
ПЕТРА I.
ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ КРАЉА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
МИ
АЛЕКСАНДАР НАСЛЕДНИК ПРЕСТОЛА
ПОТВРЂУЈЕМО
УСТАВ
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

28 јуна 1921. године
у Београду.

Министар Припреме за Уставотворну Скупштину и Изједначење Закона

Видео и ставио државни печат, Чувар Државног Печата, Министар Правде

Председник Министарског Савета Министар Иностраних Дела

Министар Припреме за Уставотворну Скупштину и Изједначење Закона

Министар Унутрашњих Дела

Министар Грађевина

Министар Просвете

Министар Правде

Vidovdanski ustav je Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca ustrojio kao ustavnu i parlamentarnu monarhiju sa centralističkim unutrašnjim uređenjem

jačanja centralističke vlasti, što se posebno može vidjeti po načinu izbora u jednomandatnim izbornim okruzima.

Na skupštinskim izborima 18. marta 1923., 8. februara 1925., kao i vanrednim izborima za narodne poslanike Kraljevine SHS 11. septembra 1927. godine, najveći broj mandata u Bosni i Hercegovini dobile su: Jugoslavenska muslimanska organizacija, Narodna radikalna stranka i Hrvatska republikanska seljačka

Banski dvor, kulturni centar Banje Luke, građen je u periodu od 1929. do 1932. godine kao sjedište bana Vrbaske banovine u Kraljevini SHS

stranka. Vjersko-nacionalna opredijeljenost birača izražena preko izbornih rezultata dovela je u Skupštini Kraljevine SHS do napetosti, nesporazuma i na kraju do atentata na poslanike Hrvatske seljačke stranke što je bio povod kralju Aleksandru da uvede diktaturu 6. januara 1929. godine, ukine ustav, raspusti skupštinu i zabrani rad svim političkim strankama. U oktobru 1929. godine kralj je donio Zakon o preimenovanju Kraljevine SHS u Kraljevinu Jugoslaviju i podjelu na upravna područja. Prekrajanjem unutrašnjih granica formirano je devet banovina i Uprava grada Beograda, kao deseta upravna jedinica. Kao i druge jugoslavenske zemlje i Bosna i Hercegovina je ovom podjelom izgubila svoju historijski jedinstvenu teritorijalnu cjelovitost, bila je podijeljena između četiri banovine: Vrbaske, Zetske, Primorske i Drinske. Administrativni centri dvije banovine bili su u Bosni i Hercegovini: Sarajevo Drinske i Banja

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA – PODJELA NA BANOVINE 1931.

Administrativna podjela Kraljevine Jugoslavije kojom je Bosni i Hercegovini, kao i nekim drugim jugoslavenskim zemljama razbijena historijska teritorijalna cjelovitost

Luka Vrbaske banovine, a ostale dvije izvan Bosne i Hercegovine: Primorske u Splitu i Zetske u Cetinju. To se značajno odrazilo i na nacionalnu strukturu stanovništva jer su u Vrbaskoj i Drinskoj većinu stanovništva činili Srbi, u Zetskoj Srbi i Crnogorci, a u Primorskoj Hrvati, odnosno ovakvom podjelom Muslimani su ostali manjina u sve četiri banovine. Kralj Aleksandar centralizirao je upravu, nastojao novom podjelom riješiti nacionalno pitanje nametanjem integralnog jugoslavenstva po kojem u Jugoslaviji postoji umjesto tri naroda samo jedan jedinstven jugoslavenski narod s tri plemena (srpsko, hrvatsko i slovensko). Nakon ukidanja svih demokratskih obilježja jugoslavenskog državnopolitičkog sistema, kralj je objavio Zakon o kraljevskoj vlasti i vrhovnoj državnoj upravi te time preuzeo i zakonodavnu i izvršnu vlast.

Tek u ljeto 1931. godine nagoviješteno je vraćanje parlamentarnog sistema. Novi Ustav Kraljevine Jugoslavije (Oktroirani ustav) kralj Aleksandar donio je 3. septembra 1931. godine s kojim se vratio parlamentarizam, ali ne i parlamentarni sistem u demokratskom smislu riječi. Novim ustavom uvedena je

dvodomna skupština, s Narodnom skupštinom i Senatom, čime je kralj nastojao promijeniti oblik, ali ne i suštinu apsolutističkog režima. Prema Oktroiranom ustavu, utemeljen je sistem vanparlamentarne vlade, odnosno vlada nije proizašla iz parlamentarne većine i nije odgovarala Skupštini, nego kralju koji je imenovao i razrješavao predsjednika Ministarskog savjeta i ministre. Kraljevim ukazom, od 23. septembra 1931. godine, zakazani su izbori za 8. novembar 1931. godine, a novoizabrana skupština trebala se sastati 7. decembra iste godine u Beogradu. Za izbore je bila predviđena kandidatura za cijelu zemlju po "zemaljskoj kandidatskoj listi" i nije bilo dozvoljeno isticanje kandidature po manjim izbornim jedinicama. Promjena u novom Izbornom zakonu bila je ukidanje tajnosti glasanja – uvedeno je javno glasanje. Izborni zakon iz 1931. godine i njegovi prateći zakoni bili su u funkciji jačanja centralizma i integralnog jugoslavenstva u nacionalnom smislu, kao i učvršćivanja kraljeve vlasti. O Bosni i Hercegovini u ovom kontekstu izbora nije moguće govoriti zbog načina administrativnog uređenja podijeljenog na banovine. Djelovanje ove skupštine bilo je direktno pod uticajem dvora, u skladu sa šestojanuarskom diktaturom i Oktroiranim ustavom, a sa ostvarenom namjerom razbijanja historijskih i nacionalnih sredina. Kraljeva vlast nije popuštala ni izmjenama Izbornog zakona od 24. marta 1933. godine, kojim je povećan broj poslanika na 370, a suštinski nije promijenjena tendencija daljnjeg očuvanja centralizma.

Pokušaji prikrivanja apsolutističkog načina vladavine nisu urodili plodom jer su uslijedila brojna nezadovoljstva izražena punktacijama. Zahtjevi iz rezolucije Seljačko-demokratske koalicije, koju su činile Hrvatska seljačka stranka i Samostalna demokratska zajednica, od 7. novembra 1932. godine, poznatiji kao "Zagrebačke" i "Mačekove" punktacije, o ukidanju srbijanske prevlasti u Kraljevini izazvalo je reakciju Demokratske stranke koja je u januaru 1933. godine objavila "Pismo prijateljima", poznato kao "Davidovićeve punktacije", sa zahtjevom za preuređenje države tako što bi je činile četiri federalne jedinice, a Bosna i Hercegovina bila bi jedna od njih. O tom pitanju odredio se i vođa Jugoslavenske muslimanske organizacije dr. Mehmed Spaho koji je putem "Sarajevske punktacije" osudio centralističko uređenje i zahtijevao poštivanje ravnopravnosti historijsko-političkih jedinica među kojima i Bosne i Hercegovine kao ravnopravne članice.

Atentat na kralja Aleksandra 1934. godine u Marseju u Francuskoj i imenovanje tročlanog Namjesništva s knezom Pavlom Karađorđevićem na čelu podstakli su izbore 5. maja 1935. godine s dva izborna bloka: Zemaljska lista s Bogoljubom Jeftićem i lista Udružene opozicije s Vlatkom Mačekom na čelu. U Udruženu opoziciju uključile su se programski opozicione stranke:

Seljačko-demokratska koalicija, Jugoslovenska muslimanska organizacija, Davidovićevo krilo Demokratske stranke i dijelom Zemljoradnička stranka. U ličnosti Vlatka Mačeka odmah je prepoznata namjera otvaranja "hrvatskog pitanja" u Kraljevini. Izbore je dobila Lista Bogoljuba Jeftića sa 60,6% i 303 mandata, a Lista Udružene opozicije 37,4% glasova i 67 poslaničkih mandata. Slavljena je pobjeda vladine liste, ali je to bio i nastavak terora protiv neistomišljenika, u prvom redu komunista i federalista.

I nakon ovih izbora javili su se zahtjevi za autonomijom Bosne i Hercegovine. Osim spomenutih političkih stranaka svoj stav indirektno je iskazala i Komunistička partija Jugoslavije koja je djelovala u ilegali. Potaknuta tim idejama bosanskohercegovačka omladina, koja je studirala u Beogradu, Ljubljani i Zagrebu, objavila je tri pisma: u decembru 1937., martu 1938. i 1. decembra 1939. godine, u kojima su naglašavali posebnost Bosne i Hercegovine kao političke, privredne, kulturne i historijske cjeline. Međutim, ti zahtjevi ostali su bez rezultata.

Namjesništvo s knezom Pavlom na čelu raspustilo je Skupštinu i raspisalo nove izbore za 11. decembar 1938. godine, a to su bili i posljednji izbori za Narodnu skupštinu u Kraljevini Jugoslaviji. Izborni zakon je već unaprijed protežirao vladinu listu, a različitim mahinacijama to je u potpunosti i ostvareno. Kraljevski namjesnik knez Pavle povjerio je Vladu Dragiši Cvetkoviću početkom februara 1939. godine, uz ovlaštenja za postizanje sporazuma s Vlatkom Mačekom, vođom Hrvatske seljačke stranke.

Nakon decembarskih izbora nastali su neizvjesni dani zaoštrenih odnosa u Jugoslaviji, ali i na međunarodnoj političkoj sceni. Parlamentarna kriza nije se mogla prevazići, skupštinski rad je ugušen, a sva zakonodavna i izvršna vlast prešla je na kraljevsko namjesništvo, odnosno na kneza Pavla i Vladu.

Pitanje državnopolitičkog uređenja Kraljevine Jugoslavije pokušalo se riješiti Sporazumom Cvetković-Maček, sklopljenim 26. augusta 1939. godine, odnosno srpsko-hrvatskim dogovorom, kojim su se dijelovi Bosne i Hercegovine našli u novoformiranoj Banovini Hrvatskoj, kojoj su od bosanskohercegovačke teritorije pripale u Posavini općine i kotari: Brčko, Gradačac, Bosanski Šamac, Bosanski Brod i Derventa, a u jugozapadnoj Bosni i u Hercegovini: Stolac, Čapljina, Ljubuški, Mostar, Konjic, Prozor, Fojnica, Travnik, Bugojno, Tomislavgrad i Livno. Preostali dio Bosne i Hercegovine, prema Sporazumu, trebalo je da uđe u sastav projektirane zajednice "Srpske zemlje". Međutim, Sporazumom niko nije bio zadovoljan jer nije mogao dovesti do konsolidiranja političke situacije opterećene socijalnim i nacionalnim problemima. U spomenutoj situaciji Jugoslavenska muslimanska organizacija istaknula je zahtjeve

za formiranjem Bosne i Hercegovine u historijskim granicama sa Sarajevom kao centrom. Nakon smrti dr. Mehmeda Spahe 1939. godine, stranku je preuzeo dr. Džafer Kulenović i predlagao osnivanje četvrte "Bosanske banovine". Pokret za autonomiju osnovan je 30. decembra 1939. godine, čiji se Izvršni odbor cirkularnim pismom obratio svim muslimanskim organizacijama i društvima na teritoriji Bosne i Hercegovine radi osnivanja mjesnih odbora s ciljem stvaranja autonomne Bosne i Hercegovine, što je prekinuo početak Drugog svjetskog rata.

Od uvođenja šestojanuarskog režima do marta 1941. godine ukupno je bilo 14 vlada u Kraljevini Jugoslaviji u kojima su učestvovali i ministri iz Bosne i Hercegovine, koji su zastupali različita mišljenja, poglede i rješenja u zavisnosti od nacionalnog i političkog opredjeljenja stranaka kojima su pripadali. Identično su se ponašali i poslanici na malobrojnim, neefikasnim i konfliktnim skupštinskim zasjedanjima.

Posljednja vlada Kraljevine Jugoslavije Dragiše Cvetkovića i Vlatka Mačeka srušena je 27. marta 1941. godine. Nakon potpisivanja pristupnice Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu, 25. marta 1941. godine, i demonstracija dva dana kasnije, 6. aprila, uslijedio je napad Sila osovine na Kraljevinu

Predsjednik Vlade Kraljevine Jugoslavije Dragiša Cvetković potpisuje pristupanje Kraljevine Trojnom paktu

Jugoslaviju, brzi slom kraljevske vojske, odlazak kralja i vlade u izbjeglištvo, fašistička okupacija i komadanje zemlje što je značilo i kraj Kraljevine Jugoslavije.

Od uspostavljanja Kraljevine Jugoslavije do njenog sloma u svim njenim segmentima, političko predstavljanje Bosne i Hercegovine karakterizirali su stalni prekidi, politička nestabilnost i nesuglasje o osnovnim pitanjima koja su ostala neriješena od 1918. godine. Osim temeljnog pitanja na liniji sukoba između centralizacije i federalizacije države, Bosna i Hercegovina morala je stalno brinuti o očuvanju teritorijalnog integriteta. Vodeće parlamentarne političke stranke iz Bosne i Hercegovine djelovale su na vjersko-nacionalnoj osnovi, a uz to su srpske i hrvatske stranke imale svoje centrale u Beogradu i Zagrebu, te nisu mogle biti istinski predstavnici interesa bosanskohercegovačkog stanovništva kao cjeline. Parlamentarizam u pokušajima, zabrana lijevo-orijentiranih političkih stranaka, uvođenje diktature i nagomilani socijalni i nacionalni problemi uz početak Drugog svjetskog rata i revolucionarno-oslobodilački rat stvorili su uslove za promjenu državnopolitičkog ustrojstva i političkog predstavljanja.

Drugi svjetski rat i uspostavljanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine

Nakon napada nacističke Njemačke na Kraljevinu Jugoslaviju i kratkotrajnog aprilskog rata došlo je do sloma jugoslavenske države i bezuslovne kapitulacije potpisane 17. aprila 1941. godine. Nezavisna Država Hrvatska proglašena je 10. aprila 1941. godine u koju je uključena i Bosna i Hercegovina. Teritorija Nezavisne Države Hrvatske je zakonskom odredbom, od 10. juna 1941. godine, podijeljena na 22 upravne jedinice – velike župe, koje su se dijelile na kotare, a kotari na općine. Izdvajanjem dijelova teritorije Bosne i Hercegovine u velike župe, čiji su centri bili u Hrvatskoj, nastojala se stvoriti jedinstvena državna teritorija Nezavisne Države Hrvatske.

Došlo je do sukoba, revolta stanovništva i otpora fašističkoj okupaciji. Zbog toga je među stanovništvom sve veći ugled i mobilizirajuću snagu imao koncept antifašističke borbe Komunističke partije Jugoslavije, zasnovan na zajedničkoj borbi svih naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora i brojnih domaćih kolaboracionističkih struktura.

Komunistička partija Jugoslavije je paralelno s antifašističkom borbom vršila i revolucionarnu promjenu vlasti. Okosnica u rušenju starog društvenog i političkog uređenja i izgradnji novog sistema vlasti bili su narodnooslobodilački odbori i antifašistička vijeća narodnog oslobođenja. Osnivanje partizanskih organa vlasti u Bosni i Hercegovini teklo je paralelno s jačanjem narodnooslobodilačkog pokreta od početka ustanka (juli 1941. godine), preko osnivanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) i Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine

(ZAVNOBiH) do oslobođenja zemlje i legaliziranja stvorene strukture vlasti. Uporedo s partizanskim zauzimanjem pojedinih teritorija, uspostavljani su lokalni organi vlasti, kao začeci nove državne vlasti.

Teritorija Bosne i Hercegovine, sa aspekta organizacije narodnooslobodilačkog pokreta, bila je podijeljena na tri oblasti: Bosanska Krajina, Istočna Bosna i Hercegovina. Odluke o imenovanju prvih narodnih odbornika donosili su štabovi i partijske organizacije partizanskih odreda, što su građani na zborovima prihvatali - nisu ih birali.

Mada su narodni odbori i prije osnivani, Fočanskim propisima pod nazivom *Zadaci i ustrojstvo narodnooslobodilačkih odbora i objašnjenja i uputstava za rad narodnooslobodilačkih odbora u oslobođenim krajevima* iz februara 1942. godine propisani su osnovni principi organizacije i funkcioniranja narodnooslobodilačkih odbora, i njihova izbornost, opoziv i druga pitanja. Nova, partizanska vlast uspostavljala se imenovanjem vršilaca različitih dužnosti, a ne biranjem, izbor je vršen aklamacijom. Fočanski propisi donijeli su i osnove novog izbornog sistema koji je, osim neposrednog, uveo i delegatski način biranja viših organa, te potvrdili biračko pravo ženama. Uvedeno je opće pravo glasa, a glasanje je bilo javno. Regulirano je pitanje izbornih komisija, izbornih

Jedan od govornika na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a

Dolazak učesnika na prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a

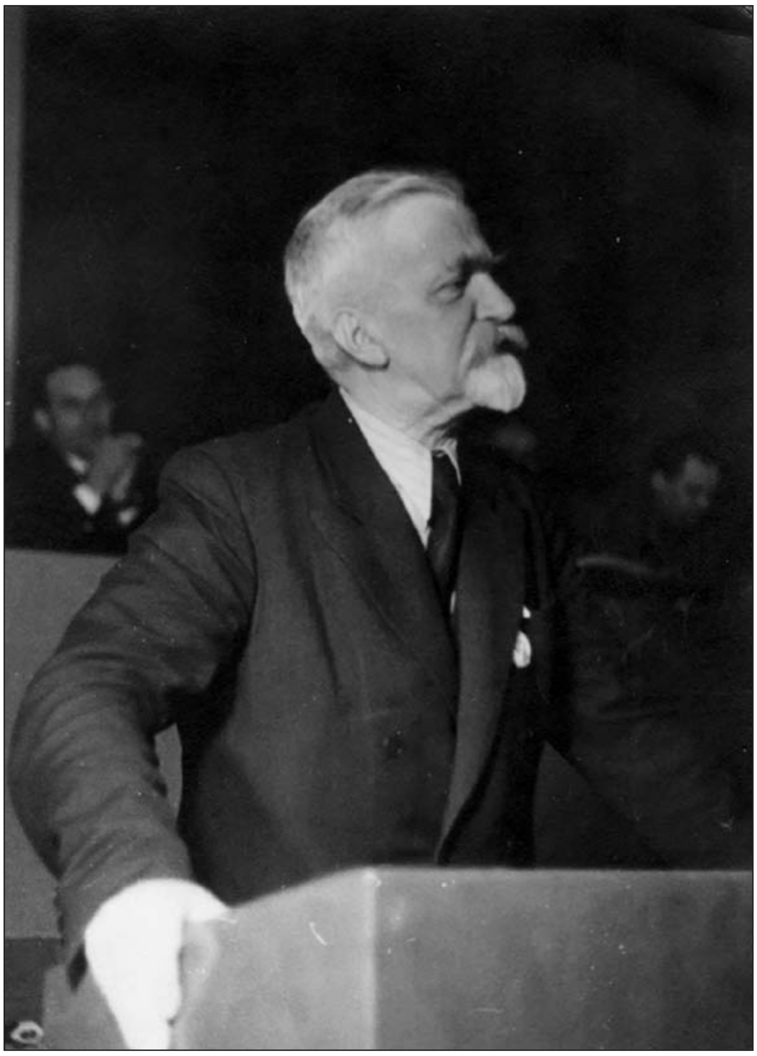
povjerenika i zborova birača. Na oslobođenim teritorijama funkcionirali su narodnooooslobodilački odbori u vrijeme kada su određeno područje kontrolirale partizanske jedinice, a kada bi ih okupirala neprijateljska vojska, njihov rad zamirao bi do sljedeće prilike.

Da bi struktura nove vlasti bila hijerarhijski uspostavljena, nedostajali su zemaljski organi vlasti. Brojni seoski, općinski, sreski, okružni i oblasni narodnooslobodilački odbori postali bi veliko opterećenje Vrhovnom štabu narodnooslobodilačkog pokreta koji je prvenstveno rukovodio vojnim operacijama. Zato je bilo potrebno osnovati jedan centralni organ narodne vlasti koji će od Vrhovnog štaba preuzeti civilnu upravu nad oslobođenim teritorijama. Iz tih razloga je 26. novembra 1942. godine u Bihaću bilo sazvano Prvo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ), kao najvišeg političkog predstavničkog tijela narodnooslobodilačkog pokreta za Jugoslaviju. AVNOJ je izabrao svoj izvršni odbor, koji je, zajedno s Vrhovnim štabom, predstavljao državnu strukturu vlasti na nivou Jugoslavije kao cjeline. Izvršni odbor donio je odluku o sazivanju zemaljskih antifašističkih vijeća, bez obzira što je rat bjesnio svom žestinom.

Prema konceptu koliko nacija toliko i federalnih jedinica, tokom sazivanja ZAVNOBiH-a pojavila su se određena razmimoilaženja u vezi s formiranjem Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice. Pojedini partijski rukovodioci smatrali su da Bosna i Hercegovina ne može biti zasebna federalna jedinica s obzirom na višenacionalni sastav njenog stanovništva, odnosno da je treba učiniti autonomnom pokrajinom Srbije ili Hrvatske ili je vezati za savezne organe nove Jugoslavije. Ovome se suprotstavilo rukovodstvo Pokrajinskog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Bosnu i Hercegovinu (PKKPJ za BiH), odnosno istaknuti revolucionari i komunisti Avdo Humo, Rodoljub Čolaković, Hasan Brkić i drugi, koji su kod Josipa Broza Tita i Edvarda Kardelja zahtijevali ravnopravan status za Bosnu i Hercegovinu u jugoslavenskoj federaciji, što im je i uspjelo, obrazlažući svoj zahtjev historijskim principom. To je ujedno bilo i dopuštenje za sazivanje zemaljske konferencije za Bosnu i Hercegovinu. Partijskom linijom je Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu, a uz dopuštenje Centralnog komiteta KPJ, obavijestio oblasne i okružne narodne odbore da pošalju liste kandidata za prvo zemaljsko narodno predstavništvo. To su bili učesnici AVNOJ-a s područja Bosne i Hercegovine, borci iz partizanskih jedinica, istaknuti vojni komandanti, politički komesari, zatim svi članovi oblasnih narodnih odbora i po pet istaknutih političkih, javnih i kulturnih radnika iz svakog okruga, svakako simpatizera partizanskog pokreta i nekompromitiranih prema neprijatelju. Socijalna struktura učesnika bila

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a

Predsjednik Prezidija ZAVNOBiH-a dr. Vojislav Kecmanović

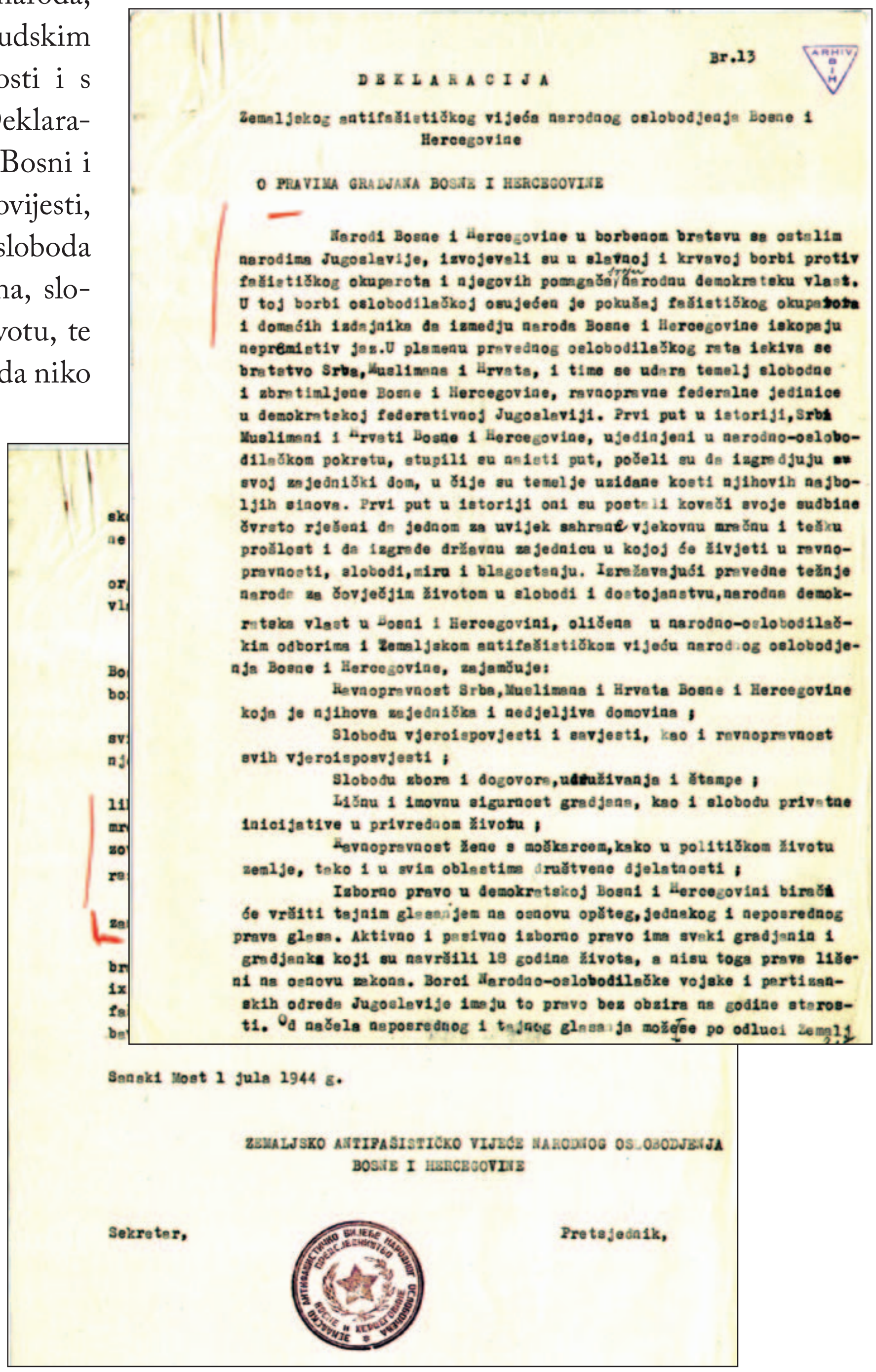
je šarolika, a nacionalni sastav bio je u skladu s nacionalnom strukturom narodnooslobodilačkog pokreta. Na osnovu direktiva i uputstava Komunističke partije preko vojnih i partijskih organizacija i organa narodne vlasti, izabran je najveći broj delegata ZAVNOBiH-a. Pošto su i niži organi vlasti birani prema istom principu, ovaj vid političkog predstavljanja može se nazvati ratnim partizansko-partijskim parlamentarizmom. Iz nukleusa narodnih odbora daljnjim širenjem uspostavljena je hijerarhijska mreža narodnih odbora koja je u predstavništvu na bosanskohercegovačkom nivou, u ZAVNOBiH-u, dobila najviše političko predstavničko tijelo.

Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a, kao najvišeg političkog predstavničkog tijela Bosne i Hercegovine, održano je u Mrkonjić-Gradu 25. i 26. novembra 1943. godine, na kojem su izabrana 173 vijećnika, 31 član Prezidija i pet članova Predsjedništva Prezidija ZAVNOBiH-a. U Predsjedništvo Prezidija izabrani su: dr. Vojislav Kecmanović, predsjednik, Avdo Humo, prvi potpredsjednik, Aleksandar Preka, drugi potpredsjednik, Đuro Pucar Stari, treći potpredsjednik, i Hasan Brkić, sekretar. U Rezoluciji ZAVNOBiH-a Bosna i Hercegovina proglašena je federalnom jedinicom ravnopravnih naroda. Izabrano je 58 vijećnika i 46 njihovih zamjenika za Drugo zasjedanje AVNOJ-a, na kojem su 29. novembra 1943. godine predstavljali Bosnu i Hercegovinu u Jajcu, gdje je potvrđeno ustrojstvo nove države sa šest federalnih jedinica i pet naroda, među kojima nisu bili Muslimani. Mada su tokom rata nazivi za najbrojnije narode u Bosni i Hercegovini – Muslimane, Srbe i Hrvate - ravnopravno korišteni u komuniciranju, proglasima i službenim dokumentima, Muslimanima nije priznato adekvatno mjesto u nacionalnom smislu. Prema odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a, utvrđeni su temelji federativnog uređenja Demokratske Federativne Jugoslavije. Zemaljska antifašistička vijeća konstituirala su se u najviša zakonodavna i izvršna predstavnička tijela s pravom osnivanja narodnih vlada kao izvršnih organa.

Drugo zasjedanje ZAVNOBiH-a održano je u Sanskom Mostu od 30. juna do 2. jula 1944. godine, kojem je prisustvovalo 107 vijećnika, od 148 koliko ih je podnijelo punomoćja. Bili su prisutni članovi savezničkih vojnih misija iz Sovjetskog Saveza, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država, predstavnici ZAVNOH-a, dok predstavnici AVNOJ-a nisu mogli doći s Visa zbog ratnih dejstava. Na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH se konstituirao u najviši zakonodavni organ u Bosni i Hercegovini, odnosno u narodnu skupštinu kao nosioca narodnog suvereniteta. Na zasjedanju je 1. jula 1944. godine donesena Deklaracija o pravima građana u Bosni i Hercegovini u kojoj, između ostalog, stoji: *U plamenu pravednog oslobodilačkog rata iskiva se bratstvo Srba, Muslimana i Hrvata, i time se udara siguran temelj slobodne i zbratimljene Bosne i Hercegovine, ravnopravne federalne jedinice u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji.* Osim principa o ravnopravnosti naroda, treba istaknuti i odredbe Deklaracije o ljudskim pravima i slobodama koje su u saglasnosti i s današnjim evropskim standardima. U Deklaraciji ZAVNOBiH-a o pravima građana u Bosni i Herecgovini garantira se sloboda vjeroispovijesti, sloboda zbora, dogovora i udruživanja, sloboda štampe, lična imovinska sigurnost građana, sloboda privatne inicijative u privrednom životu, te ravnopravnost žena i muškaraca, kao i to da niko ne može biti osuđen bez prethodnog sudskog postupka. Nažalost, odmah nakon oslobođenja dio proklamiranih principa kojima su garantirana ljudska i građanska prava i slobode iznevjeren je.

S obzirom na ratne okolnosti, u ZAVNOBiH-u su bile sjedinjene zakonodavna i izvršna vlast, a svi njeni organi nazivani su "narodnim", iz čega se izvodio zaključak da narod neposredno učestvuje u vođenju svih državnih poslova – preko ovog predstavničkog tijela. Predsjedništvo ZAVNOBiH-a obavljalo je svu vlast do formiranja vlade, pa je tako u okviru njega osnivan potreban broj odjeljenja

Deklaracija ZAVNOBiH-a o pravima građana u Bosni i Hercegovini

Br.13

D E K L A R A C I J A

Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobodjenja Bosne i Hercegovine

O PRAVIMA GRADJANA BOSNE I HERCEGOVINE

Narodi Bosne i Hercegovine u borbenom bratsvu sa ostalim narodima Jugoslavije, izvojevali su u slavnoj i krvavoj borbi protiv fašističkog okuparota i njegovih pomagača svoju narodnu demokratsku vlast. U toj borbi oslobodilačkoj osujećen je pokušaj fašističkog okupatora i domaćih izdajnika da izmedju naroda Bosne i Hercegovine iskopaju neprelaziv jaz. U plamenu pravednog oslobodilačkog rata iskiva se bratstvo Srba, Muslimana i Hrvata, i time se udara temelj slobodne i zbratimljene Bosne i Hercegovine, ravnopravne federalne jedinice u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Prvi put u istoriji, Srbi Muslimani i Hrvati Bosne i Hercegovine, ujedinjeni u narodno-oslobodilačkom pokretu, stupili su naisti put, počeli su da izgradjuju sv svoj zajednički dom, u čije su temelje uzidane kosti njihovih najboljih sinova. Prvi put u istoriji oni su postali kovači svoje sudbine čvrsto rješeni da jednom za uvijek sahrane vjekovnu mračnu i tešku prošlost i da izgrade državnu zajednicu u kojoj će živjeti u ravnopravnosti, slobodi, miru i blagostanju. Izražavajući pravedne težnje naroda za čovječjim životom u slobodi i dostojanstvu, narodna demokratska vlast u Bosni i Hercegovini, oličena u narodno-oslobodilačkim odborima i Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobodjenja Bosne i Hercegovine, zajamčuje:

Ravnopravnost Srba, Muslimana i Hrvata Bosne i Hercegovine koja je njihova zajednička i nedjeljiva domovina ;

Slobodu vjeroispovjesti i savjesti, kao i ravnopravnost svih vjeroisposvjesti ;

Slobodu zbora i dogovora, udružívanja i štampe ;

Ličnu i imovnu sigurnost gradjana, kao i slobodu privatne inicijative u privrednom životu ;

Ravnopravnost žene s muškarcem, kako u političkom životu zemlje, tako i u svim oblastima društvene djelatnosti ;

Izborno pravo u demokratskoj Bosni i Hercegovini birači će vršiti tajnim glasanjem na osnovu opšteg, jednakog i neposrednog prava glasa. Aktivno i pasivno izborno pravo ima svaki gradjanin i gradjanka koji su navršili 18 godina života, a nisu toga prava lišeni na osnovu zakona. Borci Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije imaju to pravo bez obzira na godine starosti. Od načela neposrednog i tajnog glasanja može se po odluci Zemalj

Sanski Most 1 jula 1944 g.

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBODJENJA BOSNE I HERCEGOVINE

Sekretar, Pretsjednik,

za poslove državne uprave, što su bili začeci budućih ministarstva. Na sjednicima Predsjedništva, od 6. jula 1944. do 7. februara 1945. godine, osnovana su odjeljenja za: narodnu privredu, narodnu prosvjetu, narodno zdravlje i socijalno staranje, narodnu obnovu, za pravosuđe, za ishranu, finansije, unutrašnje poslove. Uvedene su narodnooslobodilačke skupštine na nivou sreza, a njihovi odbori bili su izvršni organi vlasti. Regulirano je pravo glasa muškarcima i ženama s navršenih 18 godina života, a naznačene su kategorije stanovništva kojima je to pravo uskraćeno. Posebnim odlukama reguliran je poslovnik o radu ZAVNOBiH-a i svih nižih organa vlasti. Da se nova vlast u potpunosti konstituirala govori i usvajanje odluka o uspostavljanju Zemaljske komisije za ispitivanje zločina okupatora i njegovih pomagača, te prikupljanju podataka o ratnoj šteti u koordinaciji s Državnom komisijom, formiranom pri Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije (NKOJ), koji je imao funkciju jugoslavenske vlade. Prezidij ZAVNOBiH-a sastojao se od Predsjedništva, koje su činili predsjednik, tri potpredsjednika, sekretar i 22 člana.

Partija je smatrala da joj je potrebna široka osnovica za djelovanje, pa je odmah nakon Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a, 3. jula 1944. godine, u Zdeni, kod Sanskog Mosta, sazvala Prvu zemaljsku konferenciju narodnooslobodilačkog pokreta Bosne i Hercegovine, na kojoj je formiran Narodnooslobodilački front, kao najšira transmisija revolucionarne borbe u smjeni vlasti. Uz prisustvo 150 delegata iz cijele Bosne i Hercegovine, osiguran je legitimitet za stvaranje političke organizacije kojom je bio obuhvaćen najveći dio stanovništva. Preko narodnofrontovskih organizacija mogle su se širiti ideje, provoditi različite mjere i odluke, kontrolirati stanovništvo i preduzimati određene sankcije prema onima koji nisu prihvatali novu vlast.

Planiranim zadacima dograđivan je upravni aparat ZAVNOBiH-a. Formiranim odjeljenjima rukovodili su članovi Predsjedništva i na taj način obavljali poslove vlade Bosne i Hercegovine, koja se tada još nije mogla službeno formirati, ali je to učinjeno brzo nakon oslobođenja zemlje.

Partizanski pokret je tokom rata u Bosni i Hercegovini stvorio paralelnu vlast onoj oficijelnoj i uspio do oslobođenja zemlje pripremiti sigurne temelje za legaliziranje revolucionarne vlasti. Tako je Komunistička partija Jugoslavije od stranke u ilegali postala vodećom u stvaranju jednopartijskog sistema s potpunom kontrolom nad društvom. U obnovljenoj jugoslavenskoj državi na sasvim drugačijim osnovama, Bosna i Hercegovina našla je svoje mjesto kao jedna od šest federalnih jedinica, čiji je daljnji razvoj bio u direktnoj subordinaciji saveznih organa u Beogradu.

Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini u periodu 1945.–1990.

Približavanjem konačnog oslobođenja zemlje Komunistička partija Jugoslavije je, osim završnih vojnih operacija, imala zadatak završiti proces konstituiranja državne vlasti. U Bosni i Hercegovini to je učinjeno posljednjim zasjedanjem ZAVNOBiH-a.

Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, održanom od 26. do 28. aprila 1945. godine u oslobođenom Sarajevu, kojem je od 176 prisustvovalo 155 članova, donesena je *Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o konstituiranju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko tijelo federalne Bosne i Hercegovine, donesene 1. jula 1944. godine,* kojom se ZAVNOBiH konstituirao u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine, a njegovo Predsjedništvo u Predsjedništvo Narodne skupštine Bosne i Hercegovine. To je značilo nastavak izgradnje vlasti u miru pa su narodnooslobodilački odbori i skupštine, od mjesnih do oblasnih, promijenili naziv u narodne odbore i narodne skupštine mjesta, općina, srezova, okruga i oblasti, u zavisnosti od administrativno-teritorijalne podjele Bosne i Hercegovine. Usvajanjem ove odluke daljnji rad Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a predstavljao je početak rada prve Narodne skupštine Bosne i Hercegovine. Svi vijećnici koji su imali vijećničko punomoćje za Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a postali su prvi narodni poslanici Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, a zbog nemogućnosti izbora kooptirana su još 44 poslanika. Prema tome, prva Narodna skupština Bosne i Hercegovine imala je 220 narodnih poslanika.

Predsjedništvo ZAVNOBiH-a preimenovano u Predsjedništvo Narodne skupštine brojalo je 25 članova. Za predsjednika je imenovan dr. Vojislav Kecmanović, za potpredsjednike Avdo Humo, dr. Jakov Grgurić i Đuro Pucar.

Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH je konstituiran u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine

Mada je Predsjedništvo, povremeno nazivano i Prezidij, taj naziv zvanično dobilo tek u prvom Ustavu Narodne Republike Bosne i Hercegovine, ovaj naziv se u praksi koristio od Trećeg zasjedanja AVNOJ-a. Nakon formiranja Privremene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije 7. marta 1945. godine stvorene su pretpostavke za formiranje i bosanskohercegovačke vlade. Na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a donesen je Zakon o Narodnoj vladi Bosne i Hercegovine, kao vrhovnom izvršnom organu državne vlasti u Bosni i Hercegovini. Narodna vlada bila je odgovorna Narodnoj skupštini koja je mandat za sastav prve Narodne vlade Bosne i Hercegovine jednoglasno povjerila Rodoljubu Čolakoviću.

Narodna skupština izmijenila je Odluku ZAVNOBiH-a o stvaranju zakonodavnog odbora, od 1. jula 1944. godine, donošenjem Zakona o izmjeni njenog člana 2., u kojem je odredila da Zakonodavni odbor čini predsjednik i deset članova koje je iz svog sastava birala Narodna skupština Bosne i Hercegovine. Prema tome, Trećim zasjedanjem ZAVNOBiH-a, odnosno istovremeno i prvim zasjedanjem Narodne skupštine Bosne i Hercegovine uspostavljena je državna i predstavnička vlast u Bosni i Hercegovini. Narodna vlada Bosne i

Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a održano je u tek oslobođenom Sarajevu

Hercegovine donijela je ubrzo, 2. maja 1945. godine, Deklaraciju s programskom orijentacijom u vezi s pitanjima značajnim za mirnodopski razvoj.

Sljedeći korak u izgradnji jugoslavenske, a time i bosanskohercegovačke državne organizacije bilo je Treće zasjedanje AVNOJ-a 10. augusta 1945. godine, koje se transformiralo u Privremenu narodnu skupštinu Jugoslavije. Federalnom ustrojstvu nove države najbolje je odgovarala dvodomna skupština, pa je Privremena narodna skupština odlučila da Ustavotvorna skupština ima dva doma: Saveznu skupštinu i Skupštinu naroda.

Da bi se potvrdile sve do tada donesene odluke, Ustavotvorna skupština Jugoslavije sazvala je izbore za 11. novembar 1945. godine. Izborni zakon omogućavao je aktivno i pasivno biračko pravo kao opće i jednako pravo glasa svim građanima Jugoslavije s navršenih 18 godina života, bez obzira na spol, rasu, vjeroispovijest, obrazovanje i mjesto stanovanja. Međutim, široko postavljeno izborno pravo ograničeno je Zakonom o biračkim spiskovima kojim su brisani svi oni koji su se kompromitirali u odnosu na narodnooslobodilačku borbu i njene principe organiziranja revolucionarnog tipa vlasti. Na izborima su se pojavile dvije kutije. U jednu kutiju ubacivali su se glasovi za glavnu listu

Narodnog fronta Jugoslavije čiji je nosilac bio Josip Broz Tito, koja je dobila 90,48% glasova birača, a druga je bila kutija bez liste s 9,52% glasova. To su bili rezultati za Saveznu skupštinu, a slični rezultati bili su i za Skupštinu naroda. Od tog vremena uvedena je jednostranačka komunistička vladavina koja je na vlasti ostala do prvih višestranačkih izbora 1990. godine.

Narodna skupština Bosne i Hercegovine, koja je proizašla iz ZAVNOBiH-a, obavljala je zadatke učvršćivanja nove narodne vlasti, obnove zemlje i pripremanja uslova za izbor i saziv Ustavotvorne skupštine koja je, u skladu sa zakonodavstvom nove Jugoslavije, trebalo da donese novi ustav Bosne i Hercegovine. Poslanici za jednodomnu Ustavotvornu skupštinu birani su prema odredbama Zakona o izboru narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu Narodne Republike Bosne i Hercegovine. Organizacija izbora bila je povjerena Zemaljskoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine, a izbori su održani 13. oktobra 1946. godine.

Na osnovu broja bosanskohercegovačkog stanovništva, prema popisu iz 1931. godine, Zemaljska izborna komisija utvrdila je da se na svakih 15.000 stanovnika bira po jedan poslanik, prema tadašnjoj administrativno-teritorijalnoj podjeli na sedam okruga i posebno za grad Sarajevo. Na izborima se moglo glasati samo za jednu listu Narodnog fronta, mada je postojala i druga kutija, poznatija kao "ćorava", koja nije imala istaknutu listu. Glasalo je 82,21% upisanih birača, a apstiniralo 17,79 %. Savezni i federalni zakoni o biračkim spiskovima naznačili su određene kategorije stanovništva koje su brisane iz biračkih spiskova.

Ustavotvorna skupština Bosne i Hercegovine sazvana je za 11. novembar 1946. godine. Među prvim poslovima koje je uradila bilo je potvrđivanje svih akata koje su donijeli ZAVNOBiH i njegovo Predsjedništvo i Narodna skupština Bosne i Hercegovine i njeno Predsjedništvo. Ustavotvorna skupština je 31. decembra 1946. godine usvojila i svečano proglasila Ustav Narodne Republike Bosne i Hercegovine, a nakon toga nastavila je raditi pod imenom Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine. Tim činom zaokružena je izgradnja svih institucija potrebnih za funkcioniranje jedne od šest federalnih jedinica u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. U četvorogodišnjem mandatu Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine održala je osam redovnih i četiri vanredna zasjedanja. U periodu administrativnog socijalizma do 1950. godine uspostavljen je politički sistem, započeta obnova zemlje, usvojen prvi petogodišnji plan, odgovoreno je na sovjetski hegemonizam i čvrsto kontroliran ukupan društveni život. U tim burnim političkim događajima predsjednik Prezidija Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, od

novembra 1946. do septembra 1948., bio je Đuro Pucar, a u narednom periodu, do decembra 1953. godine, tu funkciju obavljao je Vlado Šegrt.

Nova faza u razvoju jugoslavenskog i bosanskohercegovačkog političkog sistema počela je usvajanjem Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, od 27. juna 1950. godine. To je bio početak radničkog samoupravljanja, kao novog oblika upravljanja u društveno-ekonomskom i političkom sistemu, koji je svoj ustavni oblik dobio ustavnom reformom 1953. godine. U skladu sa saveznim zakonima, donesen je Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja Narodne Republike Bosne i Hercegovine i republičkim organima vlasti. Pošto je promijenio ustavnopravni sistem Narodne Republike Bosne i Hercegovine u odnosu na prvi ustav, za njega se može reći da je novi.

Izbori za drugi poslanički saziv Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine održani su 3. decembra 1950. godine, prema *Zakonu o izboru narodnih poslanika za Narodnu skupštinu Narodne Republike Bosne i Hercegovine*. U odnosu na prethodni zakon, jedan narodni poslanik birao se na 10.000 stanovnika prema popisu stanovništva od 15. marta 1948., uz procjenu priraštaja do 1950. godine. Ukupno je trebalo izabrati 270 poslanika po oblastima i za grad Sarajevo, prema tada važećoj administrativno-teritorijalnoj podjeli. Najveći broj poslanika biran je u Tuzlanskoj oblasti (81), zatim u Banjalučkoj (79), Sarajevskoj (57), Mostarskoj (41) i za grad Sarajevo 12

Učesnici Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a

poslanika. Osim službene liste, Zakonom se propisivalo i daljnje postojanje "ćorave kutije", odnosno one druge, bez liste. Uvedena je novina u vezi s utvrđivanjem rezultata izbora, odnosno uvedena je apsolutna većina, a to znači da izabrani kandidat ima više glasova od svih ostalih zajedno. Ako se to ne ostvari u prvom krugu, glasa se u drugom, ali tada može pobijediti i kandidat s relativnom većinom, odnosno s najvećim brojem glasova u odnosu na ostale. Na ovim izborima ukupno je glasalo 97,08% upisanih glasača, od kojih je približno 98,5% glasalo za kandidate, a 1,5% u kutiju bez liste. Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine, izabrana na izborima 3. decembra 1950. godine, održala je šest redovnih zasjedanja do 14. septembra 1953. godine, kada je bila raspuštena.

Nakon *Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ i saveznim organima vlasti*, od 13. januara 1953. godine, uslijedilo je donošenje republičkih ustavnih zakona. Tako je 29. januara 1953. godine u Bosni i Hercegovini usvojen *Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja Narodne Republike Bosne i Hercegovine i republičkim organima vlasti*. Ovim zakonima značajno se proširila struktura parlamentarnih tijela. Saveznim Ustavnim zakonom došlo je do promjene u formiranju saveznog parlamenta (Narodne skupštine FNRJ), tako što je umjesto Saveznog vijeća i Vijeća naroda uvedeno Savezno vijeće i Vijeće proizvođača. Da se ne bi potpuno izgubilo Vijeće

Zasjedanje Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine

naroda, u Savezno vijeće birale su se dvije grupe poslanika. Prvu grupu poslanika činili su oni koje su neposredno birali građani, i to po jedan na 60.000 stanovnika, a drugu poslanici koje su delegirale skupštine šest republika i dvije pokrajine. Ovi delegirani poslanici mogli su imati ulogu Vijeća naroda ako se govorilo o ustavnim pitanjima i ravnopravno su odlučivali u Saveznom vijeću. Prema republičkom Ustavnom zakonu, Narodna skupština Narodne Republike Bosne i Hercegovine dobila je dva doma: Republičko vijeće sa 114 poslanika i Vijeće proizvođača sa 82 poslanika. Ovakva skupštinska struktura ostala je do donošenja novog Ustava 1963. godine. Skupštinski izbori održani su od 24. do 26. novembra 1953. godine.

Na ovim izborima gumene kuglice bile su zamijenjene glasačkim listićima, na kojima se mogao zaokružiti samo redni broj ispred imena jednog kandidata. Rezultati na izborima utvrđivani su relativnom većinom za oba doma Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine koja je radila od izbora 26. novembra 1953. do 6. januara 1958. godine, kada je bila raspuštena. Izbori za narodne poslanike u Republičko vijeće i Vijeće proizvođača Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine četvrtog saziva održani su 23. marta 1958. godine. Za Republičko vijeće birano je 126 poslanika na svakih 25.000 stanovnika, a za Vijeće proizvođača 91 poslanik na 30.000 radnika.

Narodnoj skupštini Narodne Republike Bosne i Hercegovine, izabranoj od 23. do 27. marta 1958. godine, produžen je mandat za godinu dana, od 10. aprila 1962. do 10. aprila 1963. godine, kada je raspuštena. Dužnost predsjednika Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, od decembra 1953. do juna 1963. godine, obavljao je Đuro Pucar.

Nakon deset godina, u aprilu 1963. godine, donesen je novi savezni ustav, a potom su usvajani republički ustavi. Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine usvojen je 10. aprila 1963. godine, a dograđivan je ustavnim amandmanima 1967., 1969. i 1972. godine. Novim Ustavom Narodna Republika Bosna i Hercegovina preimenovana je u Socijalističku Republiku Bosnu i Hercegovinu čime se nastojao obilježiti početak socijalističke samoupravne demokratije za razliku od one prethodne, koja je definirana kao narodna demokratija. Ovaj Ustav SFRJ nazvan je i "poveljom samoupravljanja", jer se od tada model samoupravljanja proširio u sve sfere društvenog života. Ustavom su definirane društveno-političke zajednice u republici, a to su bile: općina, srez i republika. Novim ustavom obrazovana su gradska vijeća kao organ samoupravljanja u gradovima s više općina. Kao osnovna teritorijalna jedinica novog političkog sistema uvedena je mjesna zajednica kao samoupravna zajednica građana kojom je rukovodio savjet biran na zborovima birača. Sljedeća društveno-politička zajednica posebno definirana novim ustavom bila je srez. Skupštinu sreza čine odbornici izabrani na općinskim skupštinama srazmjerno broju stanovnika u njima.

U pogledu sastava republičke skupštine došlo je do značajnih promjena. Ustavom iz 1963. godine uvedena je Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine s pet domova, a to su bili: Republičko vijeće, kao vijeće delegata građana u općinama, Privredno vijeće, Prosvjetno-kulturno vijeće, Socijalno-zdravstveno vijeće i Organizaciono-političko vijeće, kao vijeće delegata radnih ljudi u radnim zajednicama. Jedino je Republičko vijeće brojalo 120, a ostala četiri po 70 poslanika. U Republičko vijeće mogao je biti biran svaki građanin koji ima biračko pravo, a u ostala vijeća svaki radni čovjek ili član rukovodstva radne organizacije, kao i funkcioneri sindikata u odgovarajućim oblastima rada. Za politički izvršni organ Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine Ustavom je imenovano Izvršno vijeće Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, koje ima predsjednika i više potpredsjenika, a ostale članove bira Republičko vijeće između poslanika Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Ustavom je regulirana republička uprava, općinski i okružni sudovi, zatim Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, Javno tužilaštvo i Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Ustavni zakon donesen je radi provođenja u

praksu Ustava iz 1963. godine, kojim je bilo predviđeno da Narodna skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine donese više izbornih zakona: zakon za izbor republičkih poslanika, zakon o izboru sreskih i općinskih poslanika, zakon o organizaciji i radu Izvršnog vijeća, zakon o izbornim jedinicama za izbor republičkih poslanika i druge propise. Prema novom ustavu, utvrđeno je da se svake dvije godine bira polovina članova svakog vijeća Skupštine, polovina republičkih poslanika pa su tako sljedeći izbori održani 4. i 8. aprila 1965. i 9. i 23. aprila 1967. godine. U periodu od 1963. do 1967. godine predsjednik Narodne skupštine bio je Rato Dugonjić, a nakon izbora 1967. ovu funkciju preuzeo je Džemal Bijedić i obavljao je do 1971. godine. Izborni sistem u Bosni i Hercegovini mijenjao se i prema usvojenim amandmanima na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine iz 1963. godine. Amandmanima je promijenjena struktura republičke skupštine preimenovanjem Organizacionog u Društveno-političko vijeće, zatim da se svi članovi svakog od vijeća biraju na četiri godine, da niko ne može biti biran više od dva puta za republičkog poslanika itd. Nosilac i organizator ukupne političke aktivnosti u izboru poslanika bio je Socijalistički savez radnog naroda Bosne i Hercegovine.

Skup iz socijalističkog perioda

Zakonodavna djelatnost bila je intenzivna šezdesetih godina, od Ustavnog zakona o ukidanju srezova 27. aprila 1966., zatim amandmana na Ustav od 20. aprila 1967. i 6. februara 1969. godine, koji su ustavni sistem usaglasili s promjenama Ustava SFRJ. Nastavak korigiranja republičkog ustava uslijedio je donošenjem 24 amandmana na Ustav Socijalističke Republike

Bosne i Hercegovine u skladu s amandmanima na Ustav SFRJ 1971. godine. Do 15. februara 1972. godine aktivno se radilo na usvajanju ustavnih amandmana. Stalne izmjene i dopune ustavnih rješenja nisu mogle stvoriti demokratsko društvo zbog jednopartijskog sistema i daljnje dominantne uloge Saveza komunista Jugoslavije u društvu. Česte privredne reforme, koje nisu donosile željene rezultate i ideje o liberalizaciji društva ranih sedamdesetih godina, dovele su do dubokih političkih kriza u jugoslavenskom društvu.

U procesu traženja više nezavisnosti i nadležnosti za republičke u odnosu na saveznu vlast došlo je do usvajanja novog Ustava Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, proglašenog na sjednici svih skupštinskih vijeća 25. februara 1974. godine. Ovaj ustav je u uslovima socijalističkog samoupravljanja već bio pripremljen amandmanima iz 1967., 1969. i 1972. godine. Najveća novina koju je donio Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine iz 1974. godine bilo je uvođenje kolektivnog predsjedničkog organa. Kao nova institucija u tadašnjem društveno-političkom sistemu, Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine imalo je funkciju kolektivnog predsjednika Republike s devet članova.

Za prvog predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izabran je Rato Dugonjić. Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine je, na sjednici svih vijeća 29. aprila 1974. godine, imenovala članove i predsjednika Predsjedništva koji su tom parlamentarnom tijelu odgovarali za svoj rad. Prema novom ustavu (četvrtom po redu poslije oslobođenja), strukturu Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine činila su tri vijeća: Vijeće udruženog rada (160 delegata), Društveno-političko vijeće (80) i Vijeće općina (80). Skupštinski sistem bio je zasnovan na delegatskom principu, odnosno utvrđeno je formiranje delegatskih skupština počev od općine, preko grada Sarajeva do Republike. Općinsku skupštinu činila su tri vijeća: vijeće mjesnih zajednica, vijeće udruženog rada i društveno-političko vijeće. Gradska skupština i Republička skupština imale su ista vijeća. Samo su na općinskom nivou delegati birani neposredno, a gradske i Republička skupština formirane su od izabranih delegata, tj. posrednim putem.

Ustavom iz 1974. godine Muslimani su i ustavno priznati kao ravnopravna nacija u Bosni i Hercegovini, iako je i prije ovakvog, zapravo samo formalnog i ustavnog statuiranja, u praksi uvažavan politički subjektivitet i konstitutivnost Muslimana Bosne i Hercegovine. Od vremena Drugog svjetskog rata ovo pitanje različito je tretirano. Nakon oslobođenja postojala je mogućnost izjašnjavanja u popisu 1948. godine kao Srbi, Hrvati, Albanci i sl., ali je najveći broj bio "neopredijeljen". Prema popisu iz 1953. godine uz izjašnjavanje

kao Srbi, Hrvati i slično mogli su se izjasniti i kao "Jugosloveni – neopredijeljeni", dok je u popisu 1961. godine među narodnosne oznake uvedena i rubrika "Musliman (etnička pripadnost)". Međutim, tek popis stanovništva 1971. godine omogućava izjašnjavanje "Musliman u nacionalnom smislu". Od 1993. godine upotrebljava se ime naroda Bošnjaci. U ovom značajnom periodu

Zajednička sjednica svih vijeća Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine

od 1971. do maja 1974. godine predsjednik Narodne skupštine bio je Hamdija Pozderac, s ponovljenim mandatom do aprila 1978. godine. Nakon njega, do 1981. godine, dužnost predsjednika obavlja Niko Mihaljević. Mandate predsjednika Skupštine nastavili su Vaso Gačić do maja 1983., Ivica Blažević do aprila 1984., a u periodu od 1984. do aprila 1987. ovu dužnost obavljao je Salko Oruč.

Na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine iz 1974. godine već su 12. jula 1976. godine usvojeni amandmani I.-IV., kojima je uvedena institucija promjenjivog delegata i povećano učešće skupština samoupravnih i interesnih zajednica u radu Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Kako se tražio odgovor na probleme u jugoslavenskom društvu, povećavao se i broj amandmana na Ustav. Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine je 21. jula 1981. godine usvojila osam novih amandmana na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Donošenje amandmana pratio je paralelni proces kojim se, prema saveznom ustavu, u predstavničkim organima smanjio mandat na jednu, a u izvršnim organima na dvije godine

bez mogućnosti ponovnog izbora. Predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine nije birala Skupština nego članovi Predsjedništva između sebe. U martu 1984. godine usvojeno je šest novih amandmana kojima se poboljšavao Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u odnosu na razradu principa prema udruženom radu, odlučivanju i stepenu odgovornosti i slično. Međutim, ovi amandmani nisu mogli popraviti društvo jednopartijskog sistema koje je nastojalo preživjeti eksperimentiranjem sa samoupravnim i udruženim radom, kolektivnom odgovornošću itd.

Druga polovina osamdesetih godina donijela je krupne promjene u demokratskom životu Bosne i Hercegovine. Dotadašnji centri političke moći koji su se nalazili u Savezu komunista Bosne i Hercegovine i pod njegovim uticajem u tadašnjim društveno-političkim organizacijama: Socijalističkom savezu radnog naroda Bosne i Hercegovine, Savezu sindikata Bosne i Hercegovine i Savezu socijalističke omladine Bosne i Hercegovine također su se pred pritiskom javnosti demokratizirali. Centar svih zbivanja i previranja bila je Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u kojoj su vođene burne

Zasjedanje Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u Velikoj sali

debate i traženi odgovori o budućem državnom i društvenom razvoju. Brojni štrajkovi i nezadovoljstva radnika, građana i studenata, stvaranje stvarnih i nametnutih afera poput afere "Agokomerc" (izdavanje ovoj firmi mjenica bez pokrića), "Neum" (izgradnja vikendica funkcionera pod privilegiranim uslovima) i druge, duboko su potresale bosanskohercegovačko društvo i vladajuću partiju i u suštini su značile traženje proširenja ljudskih i građanskih prava kroz nove forme demokratske predstavničke vlasti, pa i temeljne promjene društvenog uređenja. Ne treba zanemariti činjenicu da se sve ovo dešavalo u vrijeme paralelnih procesa u republikama bivše SFRJ i pada socijalističkih režima u Istočnoj Evropi. U tom periodu, od aprila 1987. do januara 1989. godine, predsjednik Skupštine bio je Savo Čečur, a nakon njega Zlatan Karavdić, do decembra 1990. godine.

Novih 38 amandmana na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, donesenih 11. aprila 1989. godine, učinilo je kraj jednopartijskom sistemu uvođenjem izbonih listi što je otvorilo vrata slobodnim izborima i ukupnoj demokratizaciji društva.

Proglašenje amandmana na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine 11. aprila 1989. godine

Naredne godine, u julu 1990. godine, 31 amandmanskom izmjenom na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine provedena je opsežna ustavna reforma koja će u velikoj mjeri uticati na buduće događaje. Njima je Bosna i Hercegovina definirana kao "demokratska i suverena država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive". Utvrđeno je da je teritorija Bosne i Hercegovine jedinstvena i nedjeljiva i da se "granice Republike mogu mijenjati samo u skladu s voljom građana cijele Republike, izraženom njihovim prethodnim izjašnjavanjem putem referenduma, ako se za mijenjanje izjasni najmanje dvije trećine ukupnog broja birača". Značajna promjena izvršena je amandmanom po kojem su "svi oblici svojine ravnopravni i uživaju zaštitu", kao i da je "slobodno obavljanje privredne i druge djelatnosti sredstvima u svim oblicima svojine", čime je napušteno dotadašnje favoriziranje društvenog sistema privrede. Uveden je i princip podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, u odnosu na dotadašnje jedinstvo vlasti, tako da je Izvršno vijeće preimenovano u Vladu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Usvajanjem ustavnih amandmana i donošenjem novog izbornog zakonodavstva omogućeno je održavanje prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini, na kojima su građani slobodno mogli birati svoje predstavnike između više političkih stranaka i opcija. Od velikog značaja je tadašnja Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o ustavnosti organiziranja političkih stranaka na nacionalnoj osnovi, što je otvorilo prostor formiranju i osnivanju više političkih stranaka s nacionalnim predznakom. Osim toga, važno je istaknuti da je s ovim ustavnim promjenama došlo do značajnog osamostaljivanja i jačanja državnosti Bosne i Hercegovine u okviru savezne federalne Jugoslavije.

Parlamentarizam u Bosni i Hercegovini u uslovima političkog pluralizma (1990.–1995.)

Politički pluralizam u Bosni i Hercegovini usko je povezan s dešavanjima na međunarodnoj sceni – padom komunizma, zatim unutrašnjom krizom u Jugoslaviji koja je eskalirala kroz političke, ekonomske, nacionalne, socijalne i mnoge druge oblike života i rada.

U intervalu između 1980. koju je obilježila smrt Josipa Broza Tita i 1989. godine kada se raspao Savez komunista Jugoslavije na njegovom posljednjem Četrnaestom kongresu, u svim jugoslavenskim republikama pojavljivale su se različite političke opcije, udruženja i pokreti. U Bosni i Hercegovini intenzivniji pluralistički interesi javno su se iskazali nakon Desetog kongresa Saveza komunista Bosne i Hercegovine. Ozbiljno pripremanje novih političkih stranaka odvijalo se još u vrijeme kada su se u redovima Saveza komunista Bosne i Hercegovine vodile debate da li uopće dozvoliti stranke na nacionalnoj osnovi. Međutim, stvarnost je nadilazila vladajući sistem. Već 26. maja 1990. održana je Osnivačka skupština Stranke demokratske akcije (SDA); 12. jula 1990. Srpske demokratske stranke (SDS) i 18. augusta 1990. godine Hrvatske demokratske zajednice (HDZ). Osim ovih stranaka, pojavile su se i stranke ljevice: Savez komunista – Socijalistička demokratska partija, Demokratski socijalistički savez Bosne i Hercegovine i Savez reformskih snaga.

Ustavne pretpostavke za uvođenje višestranačkog političkog sistema u Bosni i Hercegovini i održavanje višestranačkih izbora stvorene su usvajanjem amandmana LIX.-LXXX. na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine donesenih u julu 1990. godine. Zagarantirana je sloboda političkog organiziranja i djelovanja, a zabranjeno organiziranje i djelovanje usmjereno

na nasilno rušenje ustavog poretka. Također, utvrđeno je da građani na osnovu općeg i jednakog biračkog prava, neposrednim i tajnim glasanjem biraju predstavnike u skupštine društveno-političkih zajednica na mandat od četiri godine.

Spomenutim amandmanima Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine reorganizirana je u dva vijeća: Vijeće građana za koje se neposredno biralo 130 poslanika i Vijeće općina u koje svaka općina i gradska zajednica biraju po jednog poslanika. Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine bila je ovlaštena da bira i razrješava člana Predsjedništva SFRJ iz Bosne i Hercegovine tajnim glasanjem, na prijedlog Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, uz prethodno neposredno izjašnjavanje građana. Međutim, u Bosni i Hercegovini taj izborni postupak bio je primijenjen ranije, 1989. godine, kada je na upražnjeno mjesto člana Predsjedništva SFRJ iz Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izabran Bogić Bogićević. Amandmanskim postupkom uređeno je da sedmočlano Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine biraju građani neposredno, općim i tajnim glasanjem na četiri godine uz mogućnost za još jedan uzastopni mandat. Ustavnim zakonom za provođenje amandmana na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine određeno je da se do 15. septembra 1990. godine donesu brojni zakoni: o izboru odbornika i poslanika u skupštinu društveno-političkih zajednica, izboru i opozivu članova Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, izbornim jedinicama za izbor poslanika u vijeća Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, biračkim spiskovima, političkim organizacijama, javnom informiranju i Zakon o Radio-televiziji Sarajevo. Svim tim ustavnim rješenjima i pratećim propisima promovirana je etnička pripadnost kao osnova političkog predstavljanja, odnosno političkog legitimiteta.

Izbori od 18. novembra 1990. godine raspisani su na osnovu Odluke predsjednika Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine istovremeno za članove Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i za Skupštinu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Pri registraciji birača primijenjena je pasivna registracija na nivou općine, na osnovu podataka koje su građani prijavljivali prilikom prijave stalnog mjesta boravka. Ukupan broj građana upisanih u opće biračke spiskove bio je 3.033.921, od čega 100.432 na privremenom radu u inozemstvu. Da bi bili legitimni, bilo je potrebno da na izbore izađe više od 50% birača upisanih u opće biračke spiskove.

Za izbor članova Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine bile su formirane četiri kandidatske liste (štampane kao dijelovi ogromnog glasačkog lista), i to na kojima su bili: kandidati Muslimani, Srbi, Hrvati i ostali koji se nisu nacionalno izjasnili ili su pripadali drugim narodima. Za članove Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izabrani

su oni koji su dobili relativnu većinu iz svakog naroda. Predsjednik Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine postao je Alija Izetbegović. Izbor 240 poslanika u dva doma Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine morao je odražavati zastupljenost konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini prema popisu iz 1981. godine, uz dozvoljeno odstupanje +/- 15%. Na izbore je od 43 registrirane stranke izašlo, samostalno ili u koalicijama, njih 15. Uvjerljivom većinom pobijedile su SDA, SDS i HDZ sa 84% poslaničkih mandata u republičkom parlamentu, 75,5% odborničkih mandata u općinskim skupštinama, te 60,83% odborničkih mandata u Skupštini grada Sarajeva. Za predsjednika Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izabran je Momčilo Krajišnik, a za predsjednika Vlade Jure Pelivan.

Na osnovu takvih izbornih rezultata, stvorena je koalicija tri političke stranke s nacionalnim predznakom na prostoru Bosne i Hercegovine. Međutim, već na prvim sjednicama jasno su se pokazale duboke razlike u rješavanju otvorenih pitanja. Njihovi politički interesi bili su dijametralno suprotni, prije svega u vezi s najvažnijim pitanjima suverenosti državne vlasti.

Nakon izbora 1990. godine, otvorena politička razmimoilaženja nastavljena su u političkim predstavničkim tijelima Bosne i Hercegovine. To je bilo vrijeme disolucije Jugoslavije i intenzivnih pregovora šest predsjednika republičkih predsjedništava koji nisu mogli naći izlaz iz duboke jugoslavenske

Zasjedanje oba vijeća Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u junu 1991. godine

krize. Nepunu godinu dana nakon prvih višestranačkih izbora u Bosni i Hercegovini, ratna djelovanja koja su se već uveliko događala u Hrvatskoj prenesena su u Bosnu i Hercegovinu. Prvo bosanskohercegovačko mjesto koje je već u septembru 1991. godine iskusilo ratne strahote bilo je selo Ravno. Disoluciju Jugoslavije pratio je i proces formiranja paralelnih struktura vlasti. Na Palama, nedaleko od Sarajeva, 24. oktobra 1991. godine formirana je Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Ova skupština je 9. januara 1992. godine usvojila i Deklaraciju o proglašenju Srpske Republike Bosne i Hercegovine (njeno ime je 12. augusta iste godine promijenjeno u Republika Srpska). U Grudama je 18. novembra 1991. godine proglašena Hrvatska zajednica Herceg-Bosna.

Osim na unutrašnjem političkom planu, krajem 1991. godine odlučivalo se o sudbini Jugoslavije i u okviru međunarodne zajednice. Nakon Konferencije o Jugoslaviji, održane 5. novembra 1991. godine u Hagu, Arbitražna komisija konačno je javno ocijenila da se radi o disoluciji (raspadu) a ne secesiji (otcjepljenjem) pojedinih država članica SFRJ, što je značilo da ona nema više pravni identitet. Evropska zajednica donijela je Deklaraciju o Jugoslaviji 16. decembra 1991., s pozivom svim jugoslavenskim republikama da do 23. decembra 1991. godine apliciraju za nezavisan državni status. Vrlo brzo Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine je 20. decembra 1991. godine donijelo Odluku o podnošenju zahtjeva za priznavanje Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine kao nezavisne države, uz napomenu da ova odluka nije imala

Pauza u toku sjednice Vijeća građana Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u decembru 1991. godine

Glasanje u Vijeću općina Skupštine SRBiH u decembru 1991. godine

podršku srpskih članova Predsjedništva. Međutim, na osnovu izvještaja Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji, međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine uslovljeno je provođenjem općeg referenduma pod međunarodnom kontrolom. U skladu s tim, Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine je na zajedničkoj sjednici oba vijeća, 25. januara 1992. godine, donijela Odluku o raspisivanju republičkog referenduma o suverenosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Ni ova odluka nije dobila podršku većeg broja predstavnika srpskog naroda, koji su tada i napustili Skupštinu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine.

Referendum o nezavisnosti Bosne i Hercegovine održan je 29. februara i 1. marta 1992. godine. Od ukupnog broja glasača 3.253.847 na republički referendum za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine izašlo je i glasalo 64,31% građana s pravom glasa, a od toga je 99,44% glasalo "za" suverenu Bosnu i Hercegovinu. Rezultati referenduma omogućili su i međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine, kao nezavisne države.

Zemlje članice Evropske zajednice su 6. aprila 1992. godine, a dan kasnije i Sjedinjene Američke Države priznale Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu i suverenu državu. Bosna i Hercegovina je 22. maja 1992. godine postala članica Organizacije ujedinjenih naroda. Nažalost, u isto vrijeme oružani sukobi u pojedinim dijelovima Bosne i Hercegovine prerasli su u pravi ratni požar, koji je prouzrokovao ogromne ljudske žrtve i patnje, kao i materijalna razaranja.

U početku ratnog perioda dok se Skupština nije mogla redovno sastajati, Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je, u skladu sa ustavnim ovlaštenjima, imalo i zakonodavnu funkciju donoseći uredbe sa zakonskom snagom, koje je Skupština naknadno odobravala. Predsjedništvo je na sjednici, 8. aprila 1992. godine, donijelo odluku o promjeni naziva Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina u novo ime države - Republika Bosna i Hercegovina. Skupština Republike Bosne i Hercegovine je u ratnom periodu, do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma, održala 19 sjednica. U radu Skupštine Republike Bosne i Hercegovine učestvovalo je osam parlamentarnih stranaka i dva nezavisna poslanika. U ovom periodu predsjednik Skupštine Republike Bosne i Hercegovine bio je Miro Lazović. Posljednja sjednica Skupštine održana je 27. augusta 1996. godine, prije izbora za Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine.

Istovremeno, na područjima koja su se za vrijeme rata nalazila pod kontrolom organa vlasti Republike Srpske zakonodavnu vlast vršila je Narodna skupština Republike Srpske. Također, nakon što je proglašena Hrvatska Republika Herceg-Bosna, 28. augusta 1993. godine, njeno Predsjedništvo zajedno s poslanicima hrvatskog naroda u Vijeću općina Skupštine Republike Bosne i Hercegovine donijelo je odluku o formiranju Predstavničkog doma Hrvatske Republike Herceg-Bosne. Ovo predstavničko tijelo prestalo je raditi nakon formiranja Federacije Bosne i Hercegovine i konstituiranja Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Narodna skupština Republike Srpske je, pak, nastavila postojati i nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini kao entitetsko predstavničko i zakonodavno tijelo.

Za vrijeme ratnih dešavanja u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine održano je više međunarodnih konferencija i diplomatskih pokušaja zaustavljanja rata. Međutim, prvi relevantan međunarodni sporazum je Prvi okvirni sporazum o Federaciji Bosne i Hercegovine potpisan 18. marta 1994. godine, u Vašingtonu pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država, poznat kao Vašingtonski sporazum. Ovim sporazumom "preoblikuje se unutrašnja struktura teritorije s većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom u Republici Bosni i Hercegovini u Federaciju Bosne i Hercegovine". Sporazumom je predviđeno da teritorija koju su kontrolirali Armija Bosne i Hercegovine i Hrvatsko vijeće obrane (HVO) ima federalno uređenje s deset kantona, koji su kasnije formirali svoje skupštine i donijeli svoje ustave. Na osnovu ovog sporazuma, donesen je Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, na sjednici Ustavotvorne skupštine Federacije Bosne i Hercegovine, održanoj 30. marta 1994. godine. Ovaj ustav sadrži i odredbu prema kojoj će odluke o ustavnom statusu teritorije s većinskim srpskim stanovništvom biti donesene u toku pregovora o miru na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji. Ustavu Federacije

Potpisivanje mirovnog sporazuma u Parizu 14. decembra 1995. godine

Bosne i Hercegovine prethodilo je donošenje Ustavnog zakona o dopunama Ustava Republike Bosne i Hercegovine, kojim je osiguran ustavni osnov da se izvrši unutrašnje preoblikovanje dijela Republike Bosne i Hercegovine.

Međutim, tek okončanjem mirovnih pregovora u Dejtonu (SAD) 21. novembra 1995. i potpisivanjem Mirovnog sporazuma u Parizu 14. decembra 1995. godine zaustavljen je rat u Bosni i Hercegovini. Potpisali su ga predsjednici tri države: Republike Bosne i Hercegovine, Savezne Republike Jugoslavije (koju su činile današnje samostalne države Srbija i Crna Gora) i Republike Hrvatske, i to konačno i neopozivo. To znači da nije ostavljena mogućnost prihvatanja i ratifikacije zakonodavnih organa država potpisnica. Opći okvirni sporazum za mir ima 11 aneksa (vojni aspekti mirovnog sporazuma, sporazum o međuentitetskoj graničnoj liniji, izbori, Ustav Bosne i Hercegovine, arbitraža, ljudska prava, izbjeglice i raseljena lica, očuvanje nacionalnih spomenika, osnivanje javnih korporacija, civilni aspekt provođenja i međunarodne policijske snage). Dejtonski sporazum potvrdio je Bosnu i Hercegovinu kao samostalnu i suverenu državu, koja nastavlja svoje pravno postojanje u postojećim međunarodno priznatim granicama, s modificiranom unutrašnjom strukturom koju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Bosna i Hercegovina je s novim ustavom i uređenjem ušla u period velikih izazova društvenog oporavka, obnove i institucionalne izgradnje.

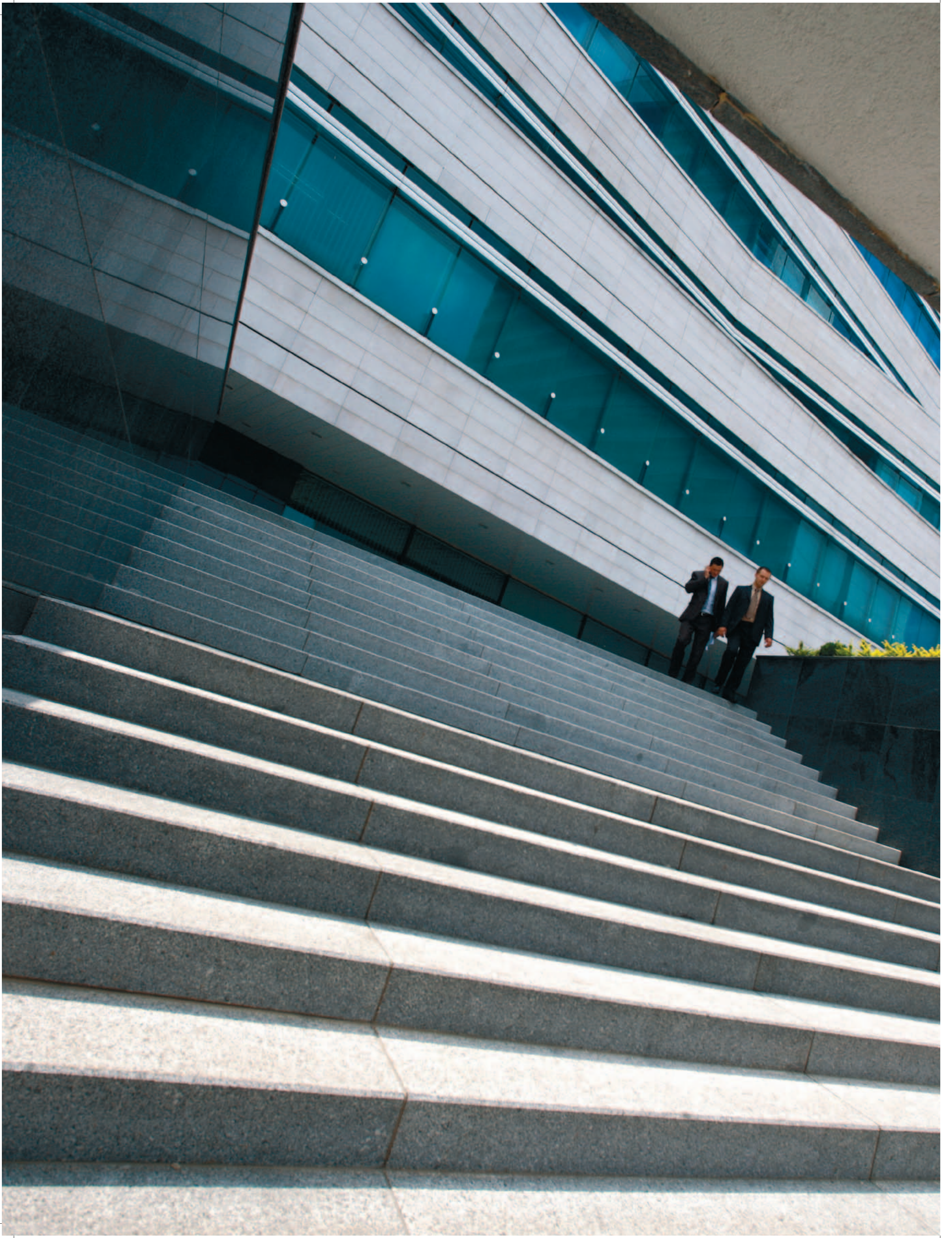
Dr. Vera Katz

II.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ustanovljena je Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini (poznatijim kao Dejtonski mirovni sporazum), parafiranim u Dejtonu, SAD, svečano potpisanim 14. decembra 1995. godine u Parizu. Aneks 4. Sporazuma je Ustav Bosne i Hercegovine kojim je utvrđeno da je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, najviši zakonodavni organ naše zemlje, dvodomne strukture.

Nadležnosti, struktura i način rada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine sastoji se od dva doma: Doma naroda i Predstavničkog doma.

Dom naroda ima 15 članova, od kojih pet hrvatskih i pet bošnjačkih delegata imenuju hrvatski, odnosno bošnjački delegati u Domu naroda Federacije Bosne i Hercegovine. Delegate iz Republike Srpske bira Narodna skupština RS-a. Devet članova Doma čini kvorum, pod uslovom da su prisutna najmanje tri bošnjačka, tri hrvatska i tri srpska delegata.

Predstavnički dom ima 42 člana, koji se neposredno biraju iz entiteta iz kojeg dolaze, tako da se dvije trećine biraju s teritorije Federacije Bosne i Hercegovine, a jedna trećina s teritorije Republike Srpske. Većina svih članova izabranih u Predstavnički dom čini kvorum.

Predviđeno je da svaki dom većinom glasova usvaja svoj poslovnik, kao i da je za donošenje svih zakona potrebna saglasnost oba doma. Odluke u oba doma donose se većinom glasova onih koji su prisutni i koji glasaju, s tim da ta većina uključuje najmanje jednu trećinu glasova delegata ili poslanika s teritorije svakog entiteta. Predviđena je i procedura u onim slučajevima kada se većina bošnjačkih, hrvatskih ili srpskih delegata u Domu naroda usprotivi donošenju neke odluke s ciljem zaštite vitalnog nacionalnog interesa. U tom slučaju odmah se saziva zajednička komisija koju čine tri delegata, po jedan iz svakog kluba naroda, kako bi ona riješila to pitanje. Ako komisija u tome ne uspije u roku od pet dana, predmet se upućuje Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine koji će po hitnom postupku razmotriti da li ima nepravilnosti u toj proceduri.

Glasanje u Domu naroda

Dom naroda mogu raspustiti Predsjedništvo Bosne i Hercegovine ili sam Dom. Ustavom je predviđeno da poslanici iz Predstavničkog doma, kao i delegati iz Doma naroda neće biti krivično ili građanski odgovorni za bilo koji postupak izvršen u okviru njihovih dužnosti u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nadležna je za: donošenje zakona koji su potrebni za provođenje odluka Predsjedništva Bosne i Hercegovine ili za vršenje ustavnih funkcija Skupštine; odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija Bosne i Hercegovine i za međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine; odobravanje budžeta za institucije Bosne i Hercegovine; odlučivanje o saglasnosti za ratifikaciju ugovora i za ostala pitanja koja su potrebna da se provedu njene dužnosti ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta.

Najznačajnija aktivnost koju obavlja Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je zakonodavna. Ona donosi zakone u oblastima koje su iz nadležnosti državnog nivoa vlasti, a to su: vanjska politika, vanjskotrgovinska politika, carinska politika, monetarna politika, finansiranje institucija i

međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, reguliranje pitanja imigracije, izbjeglica i azila, provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnopravnih propisa, uključujući i odnose s Interpolom, uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija, reguliranje međuentitetskog transporta, te kontrola zračnog saobraćaja. Ustavom je ostavljena mogućnost da Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine može preuzeti dodatne nadležnosti dodijeljene od entiteta u svim pitanjima o kojima se o tome postigne saglasnost entiteta.

Osim zakonodavne, veoma je važna kontrolna aktivnost, koja se ogleda u obavezi izvršne vlasti da Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine podnosi izvještaj o izvršenju budžeta. Također, Ured za reviziju finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine podnosi Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine izvještaje o kontroli trošenja budžetskih sredstava. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine odgovorno je Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine za predlaganje i izvršavanje politike i primjenu zakona i drugih propisa čije je provođenje dio njegovog ustavnog i zakonskog ovlaštenja, kao i za usmjeravanje i koordinaciju rada ministara. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine dužno je, na zahtjev bilo kojeg doma, podnijeti informacije o svim relevantnim aktivnostima iz svoje nadležnosti. Poslanici, odnosno delegati u domovima mogu dati prijedlog za glasanje o nepovjerenju Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ili o potrebi njegove rekonstrukcije.

Uz kontrolnu, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine obavlja i informativnu aktivnost. Članovi oba doma mogu postavljati pitanja Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ili bilo kojem njegovom članu, odnosno svim institucijama Bosne i Hercegovine. Pitanja se odnose na specifične činjenice, situacije ili na službene informacije iz nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. Pitanja se mogu postavljati i Uredu visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu i predstavnicima drugih međunarodnih organizacija u Bosni i Hercegovini. Najmanje jednom u pola godine održava se zajednička sjednica oba doma o temi: "Delegati, poslanici pitaju – Vijeće ministara Bosne i Hercegovine odgovara". Predviđeno je da ove sjednice dijaloškog tipa budu praćene direktnim televizijskim i radijskim prijenosima radi javnosti rada i informiranja građana o svim relevantnim pitanjima koja se tiču rada organa vlasti na nivou Bosne i Hercegovine. Članovi oba doma mogu podnositi i interpelacije, koje se odnose na pojedine oblasti iz nadležnosti svih institucija Bosne i Hercegovine, kao i ministarstava Bosne i Hercegovine u provođenju utvrđene politike i zakona. S ciljem ostvarivanja informativne uloge i otvorenosti rada prema javnosti, objavljuju se stenogrami sjednica oba doma, a sjednice su, osim u izuzetnim situacijama u skladu s poslovnicima domova, otvorene za javnost.

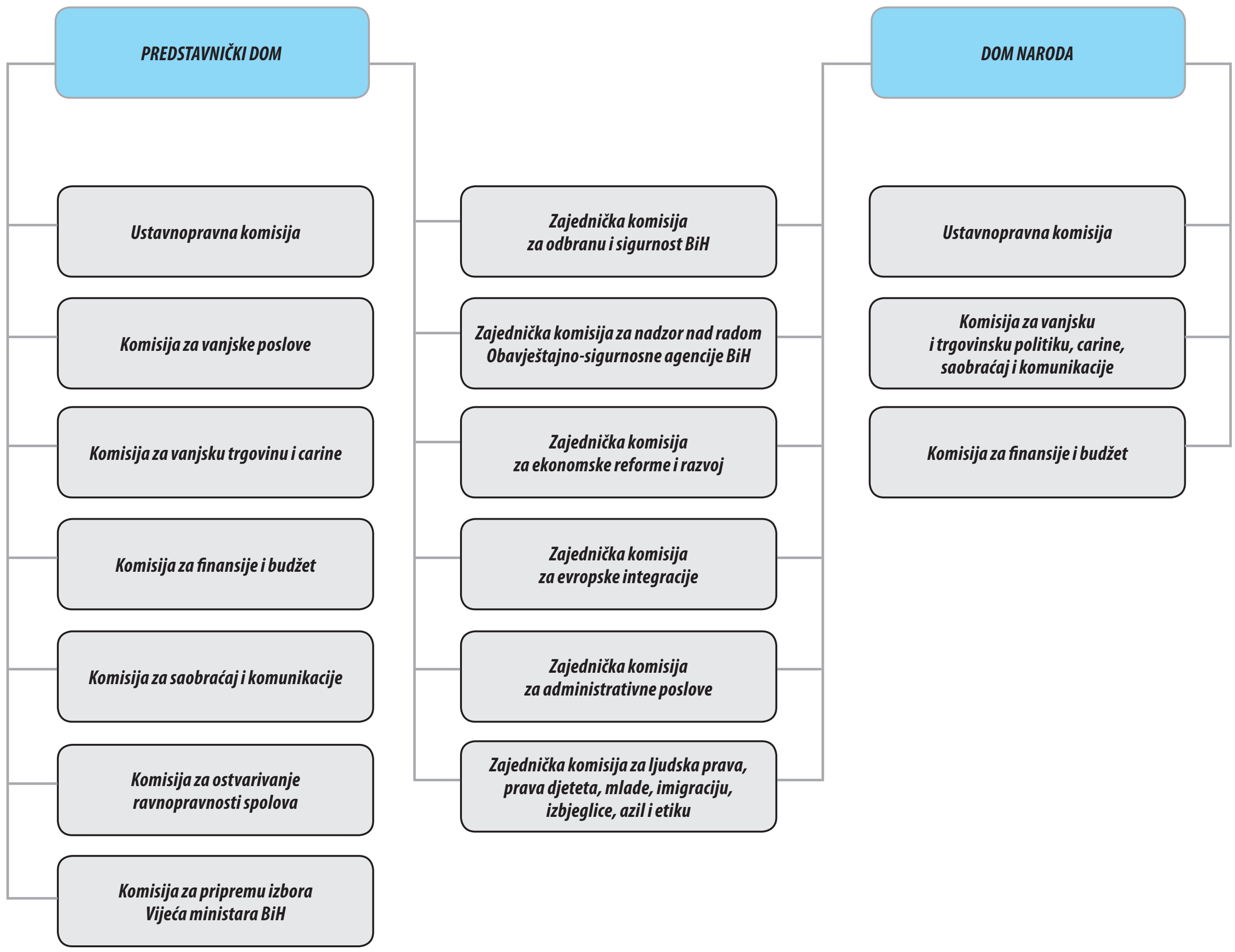
Osnovni zakonodavni postupak na sjednicama domova odvija se u dvije faze. Opća rasprava počinje prvim čitanjem zakona u domu kada se razmatra mišljenje ustavnopravne i nadležne komisije koje se tiče principa na kojima je prijedlog zakona zasnovan i njegove usklađenosti sa Ustavom i pravnim sistemom Bosne i Hercegovine te neophodnosti njegovog donošenja. Usvajanjem prijedloga zakona u prvom čitanju počinju teći rokovi za podnošenje amandmana. U drugom čitanju na sjednici doma počinje rasprava o amandmanima i usvajanju prijedloga zakona. Prijedlog zakona smatra se donesenim kada ga oba doma usvoje u identičnom tekstu.

Ako tekst koji usvoje oba doma nije identičan, osniva se zajednička komisija za usaglašavanje teksta zakona. Ako jedan od domova ne usvoji izvještaj zajedničke komisije, prijedlog zakona smatra se odbijenim. Ako oba doma ne usvoje negativan izvještaj zajedničke komisije, prijedlog zakona dostavlja se zajedničkoj komisiji radi izrade novog izvještaja, u skladu sa smjernicama domova.

Radom domova rukovode i sjednicama predsjedavaju kolegiji domova koje čine predsjedavajući i njihovi zamjenici, koji ne mogu biti iz istog konstitutivnog naroda. Oni se na dužnosti predsjedavajućeg rotiraju svakih osam mjeseci u periodu od četiri godine.

Komisije imaju veoma značajnu ulogu i doprinose racionalnijem i efikasnijem radu domova. Dom naroda ima tri stalne komisije, Predstavnički dom sedam stalnih komisija, a oba doma imaju šest zajedničkih stalnih komisija. Svaki dom može, na prijedlog poslanika, odnosno delegata ili kluba, osnovati privremene komisije doma ili, na prijedlog drugog doma, privremene zajedničke komisije za realizaciju ili pripremanje određenog akta ili pitanja, kao i istražne komisije. Komisije su formirane prema oblastima iz nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, tako da njihova organizacija prati odgovarajuću organizacionu strukturu ministarstava u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Na taj način osigurana je neposredna parlamentarna kontrola nad radom ministarstva i provođenjem zakona u oblasti za koju je odgovarajuće ministarstvo nadležno. Sve prijedloge zakona kao i druge akte koje razmatraju domovi prethodno razmatraju nadležne komisije, koje domovima o tome podnose izvještaje i mišljenja o usklađenosti sa Ustavom i pravnim sistemom Bosne i Hercegovine, odnosno o principima predloženog zakona i amandmane na zakone koji se nalaze u proceduri razmatranja i usvajanja. Nadležna komisija razmatra amandmane na prijedlog zakona, a usvojeni amandmani postaju sastavni dio prijedloga zakona koji razmatra dom. Komisije mogu odlučiti da vode javnu raspravu o predloženim zakonima, mogu provoditi saslušanja i zahtijevati izvještaje od bilo kojeg izabranog ili imenovanog zvaničnika, službenika ili institucije

Ustavnopravna komisija Doma naroda: prati provođenje Ustava Bosne i Hercegovine; razmatra pitanja značajna za ustavni poredak Bosne i Hercegovine i daje inicijativu za amandmane na Ustav Bosne i Hercegovine, daje mišljenja o prijedlozima amandmana i provodi javnu raspravu o prijedlozima amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine te o prijedlozima zakona; razmatra prijedloge zakona koje Dom treba usvojiti u vezi s njihovom usklađenošću sa Ustavom Bosne i Hercegovine i pravnim sistemom, kao i u pogledu pravne obrade te Domu podnosi izvještaj s mišljenjem i prijedlozima i pravno-tehničkim ispravkama očiglednih grešaka u tekstu; razmatra pitanja zakonodavne metodologije i druga pitanja značajna za usklađenost pravno-tehničke obrade akata koje Dom treba usvojiti; razmatra prijedloge za oduzimanje imuniteta i u vezi s tim predlaže odgovarajuće odluke Domu. Komisija razmatra pitanja koja se odnose na: pravni sistem; izborni sistem; Vijeće ministara Bosne i Hercegovine; državne praznike; grb, zastavu i državnu himnu Bosne i Hercegovine; pečat Bosne i Hercegovine; državnu administraciju; provođenje međunarodnog i domaćeg krivičnog zakonodavstva; te druga pitanja iz nadležnosti Doma koja nisu u nadležnosti drugih komisija.

Komisija za vanjsku i trgovinsku politiku, carine, saobraćaj i komunikacije Doma naroda: prati vođenje vanjske politike i razmatra pitanja: saradnje Bosne i Hercegovine s Ujedinjenim narodima, Vijećem Evrope, Interparlamentarnom unijom, Centralnoevropskom inicijativom, te međunarodnom

Zasjedanje Doma naroda u Plavoj sali

zajednicom, međunarodnim organizacijama i pitanja međuparlamentarne saradnje; saglasnosti za ratificiranje i otkazivanje međunarodnih ugovora, sporazuma i konvencija; razmatra aktivnosti stalnih ili privremenih delegacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u međuparlamentarnim institucijama, te razmatra pitanja koja se odnose na: vanjskotrgovinsku politiku, sporazume o međunarodnoj trgovini; carinsku politiku; tarife, propise i zakone iz svoje oblasti; na međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine; odnose s međunarodnim trgovinskim institucijama; putne isprave; boravak i kretanje stranaca; uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija; reguliranje međuentitetskog saobraćaja; kontrolu zračnog saobraćaja; kontrolu frekvencija, kao i druga pitanja iz oblasti međunarodnih i vanjskih poslova, vanjske trgovine, carina, saobraćaja i komunikacija.

Komisija za finansije i budžet Doma naroda: razmatra pitanja koja se odnose na: Centralnu banku; bankarstvo, osim politike bankarstva; vanjski dug; finansiranje institucija Bosne i Hercegovine - oporezivanjem, akumulacijom duga ili drugih sredstava; funkcioniranje finansijskih institucija na nivou Bosne i Hercegovine; propise u oblasti finansija i budžeta; razmatranje, izvršenje i nadzor nad izvršenjem budžeta Bosne i Hercegovine; akumulaciju duga, javne pozajmice i druge finansijske obaveze Bosne i Hercegovine; izvještaje Ureda za reviziju institucija Bosne i Hercegovine i druga pitanja iz oblasti finansija i budžeta. Komisija, u saradnji s odgovarajućim tijelom

Predstavničkog doma, priprema i dostavlja budžet Doma i zajednički budžet Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Ustavnopravna komisija Predstavničkog doma: prati provođenje Ustava Bosne i Hercegovine; razmatra pitanja značajna za ustavni poredak Bosne i Hercegovine i daje inicijativu za amandmane na Ustav Bosne i Hercegovine, daje mišljenja o prijedlozima amandmana i provodi javnu raspravu o prijedlozima amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine te o prijedlozima zakona; razmatra prijedloge zakona koje Dom treba usvojiti, u vezi s njihovom usklađenošću sa Ustavom Bosne i Hercegovine i pravnim sistemom, kao i u pogledu pravne obrade te Domu podnosi izvještaj s mišljenjem i prijedlozima i pravnotehničkim ispravkama očiglednih grešaka u tekstu; razmatra pitanja zakonodavne metodologije i druga pitanja značajna za usklađenost pravno-tehničke obrade akata koje Dom treba usvojiti; razmatra prijedloge za oduzimanje imuniteta i u vezi s tim predlaže odgovarajuće odluke Domu. Komisija razmatra pitanja koja se odnose na: pravni sistem; izborni sistem; Vijeće ministara Bosne i Hercegovine; državne praznike; grb, zastavu i državnu himnu Bosne i Hercegovine; pečat Bosne i Hercegovine; državnu administraciju; provođenje međunarodnog i domaćeg krivičnog zakonodavstva; te druga pitanja iz nadležnosti Doma koja nisu u nadležnosti drugih komisija.

Kolegij predsjedava sjednicom Doma naroda

Komisija za vanjske poslove Predstavničkog doma: prati vođenje vanjske politike i razmatra pitanja: saradnje Bosne i Hercegovine s Ujedinjenim narodima i međunarodnom zajednicom; međuparlamentarne saradnje i saradnje s Vijećem Evrope, Interparlamentarnom unijom, Centralnoevropskom inicijativom i Organizacijom za evropsku sigurnost i saradnju, te drugim međunarodnim organizacijama; rada institucija Bosne i Hercegovine nadležnih za pitanja vanjskih poslova i međunarodnih odnosa; davanja i otkazivanja saglasnosti za ratifikaciju međunarodnih ugovora i razmatra aktivnosti stalnih ili privremenih delegacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u međuparlamentarnim institucijama, kao i druga pitanja iz oblasti međunarodnih i vanjskih poslova.

Komisija za vanjsku trgovinu i carine Predstavničkog doma: razmatra pitanja koja se odnose na: vanjskotrgovinsku politiku; sporazume o međunarodnoj trgovini; carinsku politiku; tarife, propise i zakone iz svoje oblasti; međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine; odnose s međunarodnim trgovinskim institucijama, kao i druga pitanja iz oblasti vanjske trgovine i carina.

Komisija za finansije i budžet Predstavničkog doma razmatra pitanja koja se odnose na: Centralnu banku Bosne i Hercegovine; vanjski dug; finansiranje institucija Bosne i Hercegovine; fiskalnu i kreditnu politiku; bankarstvo, osim politike bankarstva; funkcioniranje finansijskih institucija na nivou Bosne i Hercegovine; propise u oblasti finansija i budžeta; razmatranje, izvršenje i nadzor izvršenja budžeta; razmatranje odluka o zaduživanju,

reprogramiranju dugova i drugim novčanim obavezama Bosne i Hercegovine; izvještaje Ureda za reviziju institucija Bosne i Hercegovine, kao i druga pitanja iz oblasti ekonomije, finansija i budžeta.

Komisija za saobraćaj i komunikacije Predstavničkog doma razmatra pitanja koja se odnose na: putne isprave; boravak i kretanje stranaca; odnose s Interpolom; uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija; reguliranje međuentitetskog saobraćaja; kontrolu zračnog saobraćaja; kontrolu frekvencija, kao i druga pitanja iz oblasti saobraćaja i komunikacija.

Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma razmatra pitanja koja se odnose na: ostvarivanje jednakosti među spolovima u Bosni i Hercegovini – posebno u vezi s unapređivanjem statusa žena u Bosni i Hercegovini; podsticanje aktivnosti i koordinaciju na provođenju Platforme za akciju Pekinške deklaracije; razmatranje predloženih zakona, drugih propisa i prijedloga dokumenata i izvještaja institucija Bosne i Hercegovine sa stanovišta jednakosti spolova i sprečavanja diskriminacije žena; razmatranje pripreme za učešće delegacija Bosne i Hercegovine na međunarodnim skupovima kad se razmatra provođenje Pekinške deklaracije, kao i druga pitanja u vezi sa ostvarivanjem ravnopravnosti spolova.

Među stalnim komisijama Predstavničkog doma je i **Komisija za pripremu izbora Vijeća ministara Bosne i Hercegovine** koja ispituje i analizira sve dostupne informacije radi ocjenjivanja i utvrđivanja podobnosti za obavljanje dužnosti predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na koje su imenovani i svojim mišljenjem daje preporuku Domu za potvrđivanje kandidata imenovanih na pozicije predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

Zajednička komisija za odbranu i sigurnost Bosne i Hercegovine: razmatra i prati provođenje sigurnosne i odbrambene politike Bosne i Hercegovine; prati rad i razmatra izvještaje Stalnog komiteta za vojna pitanja, Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine i drugih izvršnih tijela koja se bave pitanjima iz oblasti sigurnosti i odbrane i o tome izvještava Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine, razmatra zakone i amandmane na zakone iz nadležnosti Komisije; razmatra i dostavlja mišljenja i preporuke, izmjene i dopune na prijedlog budžeta za odbranu i razmatra izvještaje o izvršenju budžeta za odbranu, kao i izvještaje o reviziji institucija iz oblasti odbrambene i sigurnosne politike Bosne i Hercegovine; razmatra pitanja saradnje Bosne i Hercegovine s Ujedinjenim narodima, Organizacijom za sigurnost i saradnju u Evropi, NATO-om, Paktom stabilnosti Jugoistočne Evrope i drugim organizacijama i zemljama u oblasti sigurnosti i odbrane; razmatra aktivnosti stalnih i privremenih delegacija Bosne i Hercegovine u međunarodnim i međuparlamentarnim institucijama

iz oblasti sigurnosti i odbrane; razmatra i dostavlja mišljenja Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine o ratificiranju i provođenju međunarodnih ugovora iz oblasti sigurnosti i odbrane; ostvaruje saradnju s nadležnim parlamentarnim komisijama bosanskohercegovačkih entiteta, drugih država, kao i s međunarodnim organizacijama i drugim odbrambenim tijelima, te razmatra i druga pitanja iz oblasti sigurnosti Bosne i Hercegovine.

Zajednička komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine: nadzire zakonitost rada Agencije; raspravlja i daje mišljenja o imenovanju generalnog direktora i zamjenika generalnog direktora Agencije; razmatra izvještaje predsjedavajućeg o pitanjima iz njegove nadležnosti, uključujući mjere preduzete radi rješavanja svih problema u Agenciji utvrđenih prilikom provođenja inspekcijske kontrole, revizije ili istrage; razmatra izvještaje o radu i troškovima Agencije i analizira načine trošenja budžetskih sredstava; daje mišljenja o detaljnom prijedlogu budžeta Agencije; razmatra izvještaje glavnog inspektora; zahtijeva od zaposlenih u Agenciji da osiguravaju stručne savjete kada je to potrebno radi obavljanja nadzora; provodi istrage o radu Agencije, te razmatra i druga pitanja iz oblasti rada Agencije u skladu sa zakonima iz kojih proističe odgovarajuća nadležnost.

Zajednička komisija za ekonomske reforme i razvoj razmatra pitanja koja se odnose na: ekonomske reforme koje su u nadležnosti institucija Bosne i

Sjednice Predstavničkog doma održavaju se u Bijeloj sali

Rasprava u Predstavničkom domu

Hercegovine; prijedloge reformi ili inicijative za izmjene zakona koje Komisiji dostavljaju predstavnici građanskog društva, odnosno udruženja privrednika, unije poslodavaca, sindikata, agencija za regionalni razvoj, udruženja građana ili drugih nevladinih interesnih grupa; monetarnu politiku; politiku vanjskog zaduživanja; odnose s međunarodnim finansijskim institucijama; politiku i program rekonstrukcije i razvoja Bosne i Hercegovine; definiranje mjera ekonomske politike; fiskalnu i kreditnu politiku Bosne i Hercegovine; politiku bankarstva; statistiku, mjere i standarde, kao i druga pitanja iz oblasti ekonomskih reformi, rekonstrukcije i razvoja Bosne i Hercegovine.

Zajednička komisija za evropske integracije razmatra opća pitanja evropskih integracija; prati izvršavanje prava i obaveza Bosne i Hercegovine proizašlih iz međunarodnih ugovora koji se odnose na Vijeće Evrope; koordinira rad matičnih radnih tijela u vezi s evropskim integracijama i dostavlja mišljenja, preporuke i upozorenja tim radnim tijelima; analizira posljedice interakcijske strategije za Bosnu i Hercegovinu i priprema sveobuhvatne izvještaje; nadzire izradu studije izvodljivosti i prati provođenje pretpristupne i pristupne strategije Bosne i Hercegovine u Procesu stabilizacije i pridruživanja; nadzire provođenje usklađivanja zakona Bosne i Hercegovine s *acquis communautaire* kada Komisija stekne uslove za to; sarađuje s institucijama u Bosni i

Hercegovini, posebno s Direkcijom za evropske integracije Bosne i Hercegovine, institucijama Evropske unije i drugih zemalja u vezi s pitanjima integracije; organizira prezentacije javnog mišljenja o pitanjima integracije; nadzire korištenje dodijeljenih sredstava Evropske unije; obavlja drugih poslova u vezi s evropskim pitanjima koji ne spadaju u nadležnost ostalih radnih tijela; održava javna saslušanja u vezi s pitanjima evropskih integracija radi prikupljanja mišljenja predstavnika civilnog društva u određenim sferama integracija, kao i druga pitanja u vezi s evropskim poslovima.

Zajednička komisija za administrativne poslove: usvaja akte koji reguliraju visinu plaća i naknada za sve zaposlene u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine; usvaja akte koji reguliraju visinu naknada; u saradnji s nadležnim tijelima oba doma, prati i razmatra izvještaje o izvršenju budžeta Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i o tome izvještava domove te donosi sve akte Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine kojima se regulira trošenje, odnosno upotreba sredstava utvrđenih budžetom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine; obavlja aktivnosti u vezi s nekretninama u vlasništvu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine; daje saglasnost na

Obraćanje u Bjeloj sali

Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Sekretarijata, u skladu s Odlukom o organizaciji Sekretarijata koju donosi Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine; daje prijedlog i mišljenje o promjeni organizacije Sekretarijata; definira uslove za upotrebu automobila u obavljanju službenih dužnosti; na osnovu godišnjih izvještaja klubova o utrošku sredstava i iskazanih godišnjih potreba klubova, odlučuje i godišnje izvještava Dom o preraspodjeli finansijskih sredstava, prostorija, kao i administrativnih, tehničkih i drugih usluga za rad klubova; utvrđuje kriterije za angažiranje stručnjaka i svjedoka, te razmatra i druga administrativna pitanja iz nadležnosti domova.

Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku razmatra ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, zagarantiranih Ustavom i zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, u državnim organima, javnim institucijama i organizacijama koje obavljaju javna ovlaštenja, u slučajevima koje iznese ombudsmen, građani i entiteti, te o tome izvještava domove. Komisija ne razmatra pitanja čije je rješavanje u toku na sudovima i druge sporove, osim ako se radi o neprihvatljivom kašnjenju u postupku ili evidentnoj zloupotrebi vlasti i samovolji na koju ukaže ombudsmen. Komisija razmatra pitanja koja se odnose na: državljanstvo; imigraciju, izbjeglice i azil; provođenje aneksa 6. i 7. Općeg okvirnog sporazuma; razvoj i probleme u realizaciji i zaštiti ljudskih prava i sloboda, te mjera za njihovu efikasniju zaštitu; prijedloge koje dostavljaju građani; peticije u vezi s povredama ljudskih prava i osnovnih sloboda, usvajajući odgovarajuće; saradnju s komisijama za ljudska prava na državnom nivou i u zakonodavnim organima entiteta; ostvarivanjem prava djeteta i mladih i poticanje aktivnosti u institucijama Bosne i Hercegovine na usvajanju i provođenju najznačajnijih međunarodnih dokumenata o pitanju prava djeteta mladih; razmatranje prijedloga dokumenata i izvještaja institucija Bosne i Hercegovine koji se odnose na prava djeteta i mladih; analiziranje izvještaja o provođenju Zakona o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine i upozoravanje izabranih zvaničnika na odredbe ovog zakona radi njegove dosljedne primjene; pripremanje i utvrđivanje prijedloga kodeksa ponašanja za poslanike i delegate u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, kao i druga pitanja iz oblasti ljudskih prava, ostvarivanja prava djeteta, mladih, imigracije, izbjeglica, azila i etike.

Osim stalnih i privremenih komisija, u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine osnovana su i djeluju posebna parlamentarna tijela: Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, Ured parlamentarnog vojnog povjerenika Bosne i Hercegovine, nezavisna tijela policijske strukture Bosne i Hercegovine - Nezavisni odbor i Odbor za žalbe građana.

Vijeće nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine formirano je kao posebno savjetodavno tijelo Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Mandat članova Vijeća nacionalnih manjina prati mandat izabranih članova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a u fazi izbora članova Vijeća konsultiraju se udruženja nacionalnih manjina ili druge nevladine organizacije. Vijeće daje mišljenja, savjete i prijedloge Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine o pitanjima koja se tiču prava, položaja i interesa nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Zakonom o zaštiti pripadnika nacionalnih manjina utvrđene su obaveze organa Bosne i Hercegovine da poštuju i štite, očuvaju i razvijaju etnički, kulturni, jezički i vjerski identitet svakog pripadnika nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini, koji je državljanin Bosne i Hercegovine. Prema ovom zakonu, nacionalna manjina je dio stanovništva-državljana Bosne i Hercegovine koji ne pripadaju nijednom od tri konstitutivna naroda, a čine je ljudi istog ili sličnog etničkog porijekla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne historije i drugih obilježja. Isti zakon navodi

da ove kriterije u Bosni i Hercegovini trenutno ispunjava sljedećih 17 nacionalnih manjina: Albanci, Crnogorci, Česi, Italijani, Jevreji, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci.

Ured parlamentarnog vojnog povjerenika Bosne i Hercegovine uspostavljen je Zakonom o parlamentarnom vojnom povjereniku Bosne i Hercegovine iz 2009. godine. Uspostavljanjem ove institucije Bosna i Hercegovina postala je jedna od rijetkih država u svijetu, i jedina u regionu, koja je u postratnoj tranziciji društva uvažila neophodnost daljnje demokratizacije odbrambenog sektora.

Parlamentarnog vojnog povjerenika, na prijedlog Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost Bosne i Hercegovine, imenuje Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na mandat od pet godina. Mandat prvog parlamentarnog vojnog povjerenika počeo je polaganjem zakletve pred Predstavničkim domom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u septembru 2009. godine i traje tri godine. Osnovne nadležnosti parlamentarnog vojnog povjerenika Bosne i Hercegovine odnose se na istraživanje specifičnih pitanja po uputstvu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost Bosne i Hercegovine, te preduzimanje aktivnosti na osnovu vlastite procjene po dobivanju informacija od članova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ili pritužbi vojnih lica i kadeta koji ga mogu neposredno kontaktirati, te na bilo koji drugi način kada uoči okolnosti koje upućuju na kršenje ljudskih prava i sloboda vojnih lica i kadeta. Zaštita ljudskih prava i sloboda civilnih lica u Oružanim snagama nije u njegovoj nadležnosti. U svom radu parlamentarni vojni povjerenik ima pravo od ministra odbrane, kao i drugog osoblja, tražiti pristup potrebnim evidencijama, saslušati podnosioca pritužbe, posredovati i pružiti priliku nadležnoj instituciji da sama riješi problem, zahtijevati izvještavanje od ministra odbrane, te na adekvatan način učestvovati u disciplinskim i krivičnim postupcima. Pri tome je zagarantirana potpuna tajnost podataka.

Obavljajući svoje dužnosti, parlamentarni vojni povjerenik ostvaruje neophodnu saradnju i koordinaciju s Ministarstvom odbrane Bosne i Hercegovine i njegovim Generalnim inspektoratom, Oružanim snagama Bosne i Hercegovine i Institucijom ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Predviđeno je da on prosljeđuje zaprimljene žalbe generalnom inspektoru Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, koji provodi istrage i obavještava vojnog povjerenika o rezultatima istrage i mogućim mjerama, s tim da povjerenik zadržava pravo na dodatne samostalne istrage. Nezavisnost vojnog

povjerenika ogleda se u posebnoj poziciji u budžetu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, koja mu osigurava i mogućnost iznenadnih nenajavljenih posjeta jedinicama i komandama Oružanih snaga Bosne i Hercegovine i Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina je, od 2003. do 2006. godine, na putu ka euroatlantskim integracijama uspješno provela reformu odbrambenog sistema. Ovom reformom omogućen je potpun prijenos nadležnosti na institucije Bosne i Hercegovine i od, u bliskoj prošlosti suprotstavljenih vojnih snaga, formirane su jedinstvene Oružane snage Bosne i Hercegovine. Ovim je iskazana spremnost za ispunjavanje političkih obaveza na putu ka članstvu u NATO-u, kao jednom od strateških ciljeva Bosne i Hercegovine i potreba za promoviranjem i jačanjem vladavine prava, zaštite ljudskih prava i sloboda vojnih lica i kadeta u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine i Ministarstvu odbrane Bosne i Hercegovine koji nemaju pravo na sindikalnu ni na bilo koju drugu vrstu organiziranja i način zaštite svojih prava.

Nezavisni odbor je nezavisno tijelo Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine koje djeluje na profesionalnim osnovama, ne zastupajući, ne štiteći i ne podrivajući interese bilo koje političke stranke, registrirane organizacije ili bilo kojeg naroda u Bosni i Hercegovini. Odbor ima devet članova koji se biraju među predstavnicima pravosudnih institucija, penzionisanih policijskih službenika, penzionisanih i aktivnih državnih službenika, te istaknutih stručnjaka iz drugih oblasti javnog života, iz oblasti prava, kriminalističkih nauka i policijskih poslova. Predsjednika, zamjenika predsjednika i članove Nezavisnog odbora imenuje i razrješava Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Članovi Nezavisnog odbora imenuju se na mandat od četiri godine.

Ovaj odbor nadležan je za: provođenje procedure odabira kandidata i predlaganje smjene policijskih rukovodilaca i zamjenika rukovodilaca policijskih tijela Bosne i Hercegovine, objavljivanje konkursa i razmatranje prijava kandidata, odabir i dostavljanje ministru sigurnosti Bosne i Hercegovine imena najviše po pet kandidata za rukovodioce i za zamjenike rukovodilaca policijskih tijela Bosne i Hercegovine, kao i razmatranje pritužbi na rad rukovodilaca policijskih tijela Bosne i Hercegovine i njihovih zamjenika. Nezavisni odbor o pritužbama obavještava ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine i Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, inicira pokretanje disciplinskog postupka protiv rukovodilaca i zamjenika rukovodilaca policijskih tijela Bosne i Hercegovine, predlaže smjenu rukovodilaca i zamjenika rukovodilaca policijskih tijela Bosne i Hercegovine, za čiji je izbor nadležan, ako su počinili krivično djelo, odnosno ako počine tešku povredu službene dužnosti, osim za krivična djela iz oblasti sigurnosti saobraćaja.

Sjednica Odbora za žalbe građana

Odbor za žalbe građana je nezavisno tijelo Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine koje djeluje isključivo na profesionalnim osnovama, ne zastupajući, ne štiteći i ne podrivajući interese bilo koje političke stranke, registrirane organizacije, udruženja ili bilo kojeg naroda u Bosni i Hercegovini. Odbor ima sedam članova čiji mandat traje četiri godine, a čine ga građani koji nisu zaposleni u policijskim tijelima i imaju ugled u društvu. Predsjednika, zamjenike predsjednika i članove Odbora imenuje i razrješava Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Odbor o svom radu informira Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine.

Odbor za žalbe građana nadležan je za: primanje, evidentiranje, procjenu i prosljeđivanje žalbi na postupanje policijskih službenika Bosne i Hercegovine nadležnim policijskim tijelima; praćenje faze u kojoj se predmet nalazi; iniciranje odgovarajućeg postupka protiv podnosioca žalbe u slučaju lažne ili tendenciozne žalbe; vođenje evidencija i baza podataka o žalbama građana protiv policijskih službenika Bosne i Hercegovine, rezultatima istrage i drugim elementima na osnovu kojih je pokrenut disciplinski ili krivični postupak, kao i davanje svih informacija.

Prvi saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (1996.–1998.)

U skladu s Aneksom 3. Dejtonskog sporazuma, prvi poslijeratni izbori u našoj zemlji održani su 13. i 14. septembra 1996. godine. Ponovo su, kao i na izborima 1990. godine, najviše glasova osvojile: SDA, SDS i HDZ.

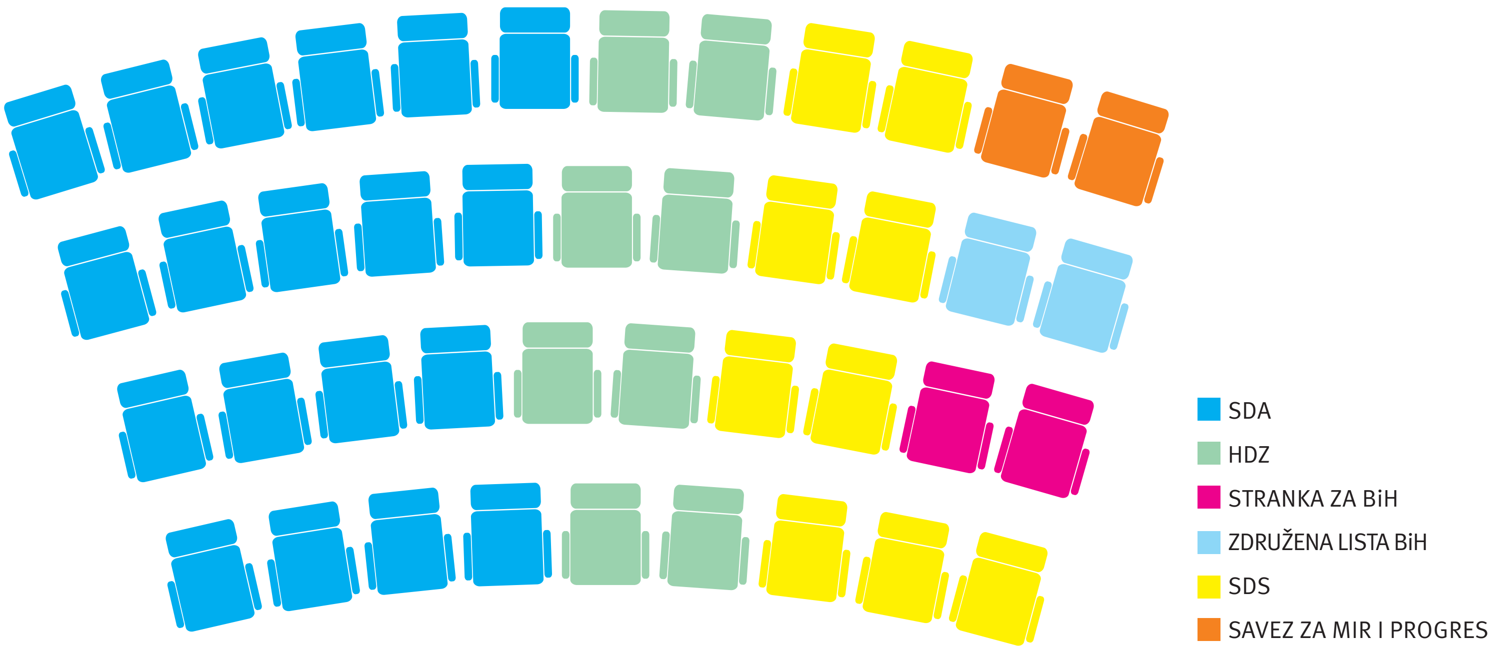
Iz Federacije Bosne i Hercegovine u Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine izabrano je 28 poslanika, od čega iz SDA 16, iz HDZ-a osam, iz Stranke za Bosnu i Hercegovinu dva, te sa Združene liste BiH (SDPBiH, UBSD, HSS, MBO, Republikanci) također dva. Od 14 poslanika iz Republike Srpske, devet je bilo iz SDS-a, tri iz SDA i dva iz Saveza za mir i progres.

Mandat poslanika bio je dvije godine, odnosno do jeseni 1998. kada su održani drugi poslijeratni parlamentarni izbori. Žrijebom je određeno da prvi predsjedavajući Predstavničkog doma bude Ivo Lozančić. Njegov mandat trajao je osam mjeseci kada je prema Ustavu došlo do rotacije, te je ulogu predsjedavajućeg preuzeo prvi zamjenik Slobodan Bijelić. Nakon toga, dužnost predsjedavajućeg u posljednjih osam mjeseci prvog saziva Predstavničkog doma obavljao je Halid Genjac.

U isto vrijeme formiran je i Dom naroda. Prvi predsjedavajući Doma naroda bio je Momir Tošić, koji je također izabran žrijebom. Nakon osam mjeseci na toj dužnosti zamijenio ga je dotadašnji prvi zamjenik Avdo Čampara, kojeg je nakon istog perioda zamijenio drugi zamjenik Petar Majić.

U prvom sazivu Predstavnički dom održao je 11 sjednica. Za to vrijeme Dom naroda zasjedao je 12 puta. Zasjedanja su održavana u prostorijama

Stranačka struktura Predstavničkog doma – saziv 1996.–1998.

Zemaljskog muzeja u Sarajevu i Elektrotehničkog fakulteta u Lukavici. Sjednicama su često prisustvovali članovi Predsjedništva, kopredsjedavajući i ministri u Vijeću ministara, te predstavnici međunarodne zajednice, prije svega Ureda visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu. Prilikom konstituiranja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine potpisana je svečana izjava: *Obavezujem se da ću savjesno obavljati dužnosti koje su mi dodijeljene, da ću podržavati i braniti Ustav Bosne i Hercegovine, da ću u potpunosti provoditi Mirovni sporazum, promovirati ljudska prava i osnovne slobode i štititi interese i ravnopravnost svih naroda i građana*.

Prve sjednice domova obilježene su donošenjem uobičajenih proceduralnih odluka: verifikacijom poslaničkih mandata, potpisivanjem svečane izjave, usvajanjem privremenih poslovnika o radu domova, te potvrđivanjem kopredsjedavajućih Harisa Silajdžića i Bore Bosića, ministara i zamjenika ministara u Vijeću ministara koje je tada imalo samo tri ministarstva. Osim toga, izvršen je izbor članova komisija (Komisija o ustavnim i pravnim poslovima, Komisija o međunarodnim i vanjskim pitanjima, Komisija o vanjskoj trgovini i carini, Komisija o pitanjima finansija i budžeta, Komisija o pitanjima ljudskih prava, Komisija o prometu i komunikacijama, Komisija o administrativnim

Glasanje prvog saziva Doma naroda

pitanjima, te Komisija o pitanjima verifikacije), kao i delegacija u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope, OSCE-u i u Interparlamentarnoj uniji.

Već na početku mandata usvojeni su zakoni za brzi početak, od kojih su posebno važni: Zakon o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine, Zakon o vanjskom dugu, Zakon o vanjskotrgovinskoj politici, Zakon o carinskoj politici, kao i Zakon o carinskoj tarifi Bosne i Hercegovine, Zakon o Vijeću ministara i ministarstvima, Zakon o putnim ispravama, te Zakon o službenom glasilu Bosne i Hercegovine. Zakon o zastavi Bosne i Hercegovine nije dobio podršku, tako da je na snagu stupio privremeni Zakon o zastavi Bosne i Hercegovine, koji je nametnuo visoki predstavnik[1]. Prijedlog zakona o državljanstvu Bosne i Hercegovine nije dobio potrebnu većinu tako da nije ni usvojen (od 1. januara

[1] Dužnost visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini ustanovljena je članom II. Aneksa 10. Dejtonskog mirovnog sporazuma i njegov primarni zadatak je da prati i pomaže u provođenju ovog mirovnog sporazuma. Kako bi osnažilo njegovu ulogu i poziciju u procesu provođenja Mirovnog sporazuma, Vijeće za provođenje mira je 1997. godine visokom predstavniku dalo ovlaštenja da nameće ključne zakone ako ih ne uspiju usvojiti zakonodavni organi u Bosni i Hercegovini te da smjenjuje zvaničnike u Bosni i Hercegovini koji krše zakonom preuzete obaveze.

Sjednice prvog saziva su se, između ostalog, održavale i u prostorijama Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine

1998. godine na snagu je stupio privremeni Zakon o državljanstvu Bosne i Hercegovine, koji je nametnuo visoki predstavnik).

Pokretane su brojne inicijative i postavljana su zanimljiva pitanja, kao npr. o uspostavljanju jedinstvenih liga za sportska takmičenja (zanimljivo je da je *Premijer liga Bosne i Hercegovine* u fudbalu startovala tek u sezoni 2002./2003.), kao i normalizaciji željezničkog saobraćaja u Bosni i Hercegovini. U to vrijeme

Sjednica prvog saziva Doma naroda

došlo je i do osnivanja Komisije za ispitivanje pojava međuentitetskih malverzacija i kriminalnih radnji. Usvojen je i zaključak o obaveznom upućivanju materijala poslanicima na jeziku i pismima konstitutivnog naroda kojem pripadaju.

Na narednim sjednicama usvojeni su: Zakon o izvršenju budžeta institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine za 1997. godinu, Zakon o politici stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini, Zakon o osnovama privatizacije preduzeća i banaka u Bosni i Hercegovini, a data je i saglasnost na kreditne sporazume za četiri projekta Svjetske banke (kredit za projekat šumarstva, kredit za strukturalno prilagođavanje, hitna rekonstrukcija elektroenergetskog sistema i hitan kreditni pilot-projekat), i na Ugovor o zajmu između naše države i Evropske banke za obnovu i razvoj (razvojni kredit za rekonstrukciju sistema prirodnog plina, zatim za pomoć u obnovi, te uspostavljanju elektroenergetskog sistema, a nakon toga i na projekat hitne obnove telekomunikacija). Data je i saglasnost za ratifikaciju Sporazuma s Londonskim klubom kreditora, Sporazuma o zajmu Međunarodnog fonda za razvoj

Zgrada Zemaljskog muzeja u Sarajevu – Prvi saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održavao je sjednice u zgradi Zemaljskog muzeja i Elektrotehničkog fakulteta u Lukavici

poljoprivrede (IFAD), sporazuma sa Slovenijom, Turskom, Belgijom, Iranom i Švedskom.

Početak zasjedanja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u njenom prvom sazivu bio je težak. To je i razumljivo imajući u vidu tek završeni rat, kao i veliki stepen nepovjerenja koji je vladao među članovima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. To je naročito došlo do izražaja s prvim zasjedanjima praćenim pravom dramom oko toga na "čijoj će se strani" – u Sarajevu ili Lukavici – održavati sjednice, tako da je vijest dana u medijima mogla da bude i to da su se poslanici samo okupili i održali sjednicu.

Vremenom, došlo je do popuštanja tenzija, što je rezultiralo donošenjem zakona, usvajanjem međunarodnih sporazuma i imenovanjima. Ipak, čini se da je najvažnije od svega da je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine zaživjela, otklonivši sumnje mnogih koji su je doživljavali samo formalno, te tako doprinijevši shvatanju da će to zaista biti državna institucija u punom smislu te riječi.

Drugi saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (1998.–2000.)

U jesen 1998. godine održani su drugi poslijeratni parlamentarni izbori u našoj zemlji, koji su donijeli i neke promjene u odnosu na prethodne. To se, prije svega, ogleda u činjenici da se nakon njih povećao broj stranaka i koalicija zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Na taj način se politička slika u određenoj mjeri počela mijenjati, čime je dominacija SDA, SDS-a i HDZBiH u izvjesnoj mjeri smanjena.

Ipak, najviše, 14 mjesta u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine iz Federacije Bosne i Hercegovine dobila je Koalicija za cjelovitu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu (okupljena oko SDA, a u kojoj su bile i Stranka za BiH, Liberali i GDS). SDPBiH predstavljala su četiri, Socijaldemokrate BiH dva, a DNZBiH jedan poslanik. HDZBiH dobio je šest mandata, dok je Koalicija NHI – HKDU izborila jedno mjesto.

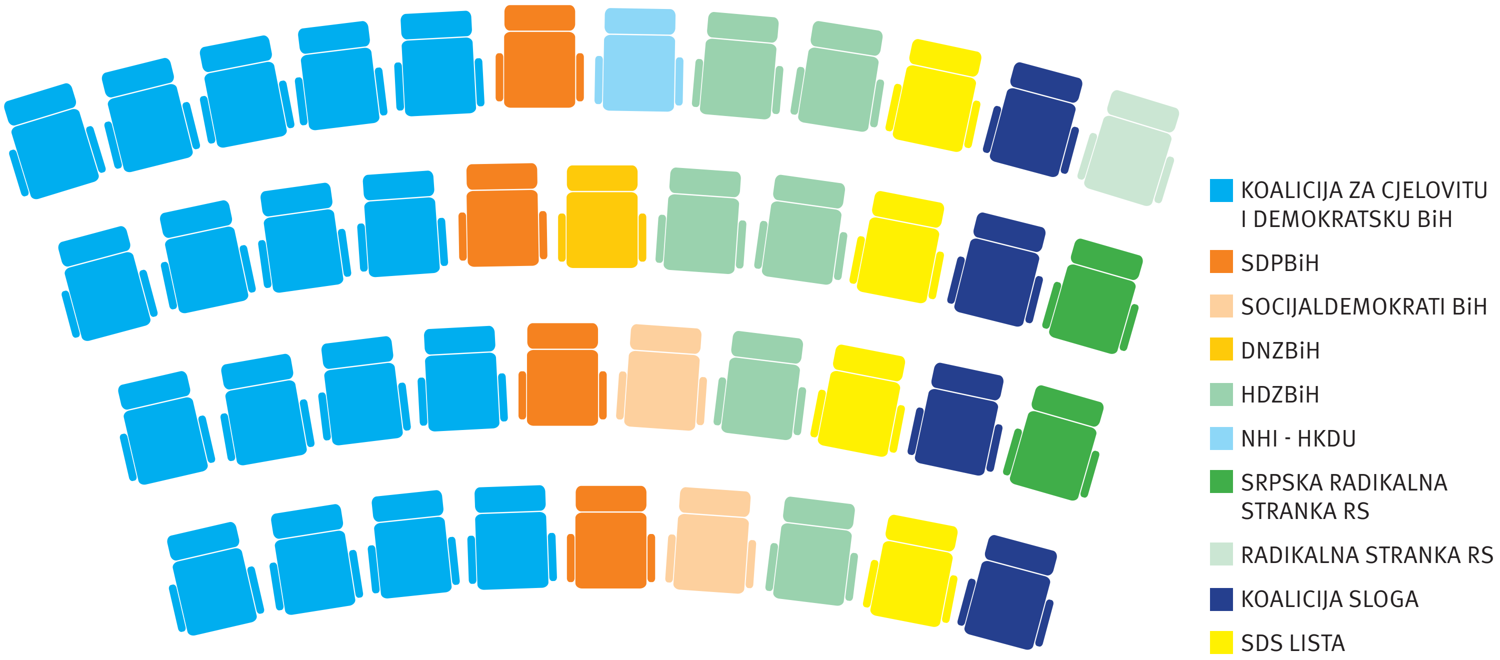
Iz Republike Srpske tri mjesta su pripala Koaliciji za cjelovitu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu, Srpskoj radikalnoj stranci RS-a dva i Radikalnoj stranci RS-a jedan mandat. Najviše mandata, po četiri, dobile su koalicija Sloga i SDS lista.

U prvih osam mjeseci Predstavničkim domom predsjedavao je Halid Genjac iz Koalicije za cjelovitu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu. Na toj dužnosti naslijedio ga je Mirko Banjac iz SDS-a, da bi na kraju dužnost predsjedavajućeg obavljao Pero Skopljak iz HDZ-a BiH.

Prvi predsjedavajući drugog saziva Doma naroda bio je Vladimir Šoljić. Po isteku osam mjeseci na toj dužnosti zamijenio ga je do tada prvi zamjenik predsjedavajućeg Izet Žigić, da bi u posljednjih osam mjeseci dužnost predsjedavajućeg obavljao Drago Ljubičić.

Već u drugom mandatu napuštena je praksa da se sjednice održavaju naizmjenično u Zemaljskom muzeju u Sarajevu i Elektrotehničkom fakultetu

Stranačka struktura Predstavničkog doma – saziv 1998.–2000.

u Lukavici. Nakon 1992. godine zasjedanje je prvi put 26. novembra 1998. godine održano u skupštinskoj zgradi na Marindvoru u Sarajevu.

U ovom mandatu Predstavnički dom održao je 26, a Dom naroda 24 sjednice.

Glasanje drugog saziva Predstavničkog doma

Zasjedanja domova su od drugog saziva održavana u djelimično obnovljenoj zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Prve sjednice drugog saziva u oba doma protekle su prema uobičajenoj proceduri: verifikaciji mandata, izboru predsjedavajućih i njegovih zamjenika, te imenovanju članova komisija. Jednoglasno je usvojen Zakon o izmjeni Zakona o putnim ispravama Bosne i Hercegovine. Uz to velika pažnja poklonjena je pripremama za predstojeću Madridsku konferenciju. Na sljedećoj sjednici potvrđena su imenovanja kopredsjedavajućih Harisa Silajdžića i Svetozara Mihajlovića, ministara i zamjenika ministara u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, a zatim je izvršeno imenovanje više parlamentarnih delegacija.

Na sjednicama domova usvojeni su: Zakon o državnoj himni Bosne i Hercegovine (od tri prijedloga, prvi prijedlog himne pod nazivom "Intermeco" dobio je potrebnu većinu. "Za" ovaj prijedlog glasalo je 26 poslanika, 15 iz Federacije Bosne i Hercegovine i 11 iz Republike Srpske, dok je "protiv" bilo pet poslanika), Zakon o telekomunikacijama, Okvirni zakon o privatizaciji preduzeća i banaka u Bosni i Hercegovini, Zakon o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine, Zakon o državljanstvu Bosne i Hercegovine, Zakon o reviziji institucija Bosne i Hercegovine, Zakon o imigraciji i azilu Bosne i Hercegovine, Zakon o izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini, Zakon o finansiranju političkih stranaka u Bosni i Hercegovini, Zakon o popunjavanju upražnjenog mjesta člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Zakon o trezoru institucija Bosne i Hercegovine, Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, Zakon o postupku

Potpuno obnovljena zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

zaključivanja i izvršenja međunarodnih ugovora, te je data saglasnost za ratifikaciju više međunarodnih sporazuma i ugovora.

Utvrđena je i procedura za donošenje zakona i drugih akata čiji predlagač nisu Vijeće ministara Bosne i Hercegovine i Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Također je odlučeno da se osnuje Privremeni sekretarijat Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a nakon toga usvojena je Odluka o organizaciji Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Veoma značajno za rad domova bilo je usvajanje poslovnika Predstavničkog doma i Doma naroda.

Početkom juna 2000. godine potvrđeno je imenovanje Spasoja Tuševljaka za predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, kojeg je četiri mjeseca kasnije na posljednjoj sjednici Predstavničkog doma drugog saziva na toj dužnosti zamijenio Martin Raguž.

Drugi saziv uradio je mnogo više od prvog, što se moglo i očekivati. Prihvaćen je veliki broj zakona, data je saglasnost za ratifikaciju većeg broja sporazuma, ostvarena je uspješna saradnja s drugim institucijama vlasti u Bosni i Hercegovini, usvojeni su poslovnici oba doma. Istina, bilo je mnogo i odbijenih prijedloga zakona, ali s obzirom na specifičnosti državne organizacije, tako nešto bilo je očekivano i potpuno razumljivo. U svakom slučaju, i formalno i suštinski, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je u te dvije godine nastavila svoj razvojni put i pokazala se kao organ razvijene parlamentarne demokratije.

Treći saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (2000.–2002.)

Nakon izbora održanih u jesen 2000. godine najviše razloga za zadovoljstvo imala je SDP-Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine – Socijaldemokrati.

SDP dobio je devet poslaničkih mandata, i to osam iz Federacije Bosne i Hercegovine i jedan iz Republike Srpske. Jedno mjesto manje u Predstavničkom domu dobila je SDA, dok je SDS dobio šest mandata. Po pet poslaničkih mandata dobile su Stranka za BiH i HDZBiH, dok je dva mjesta izborila PDPRS. Po jedno mjesto dobili su: NHI, SNSRS, DSPBiH, SPRS, DNZBiH, Koalicija SNSD – DSP i BPS.

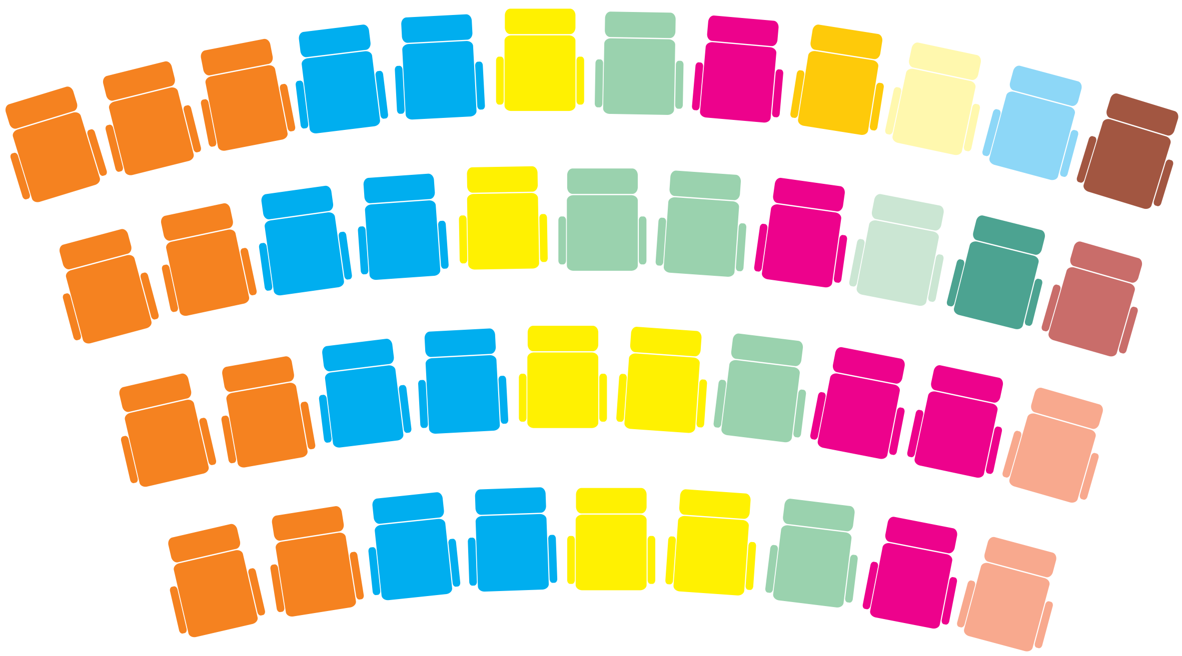
Na konstituirajućoj sjednici Predstavničkog doma za predsjedavajućeg i zamjenike predsjedavajućih izabrani su: Sead Avdić, Željko Mirjanić i Mariofil Ljubić. Nakon toga, Božidar Matić, kandidat Alijanse za promjene, imenovan je za predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

Zanimljivo je da je prva sjednica Doma naroda održana tek 20. marta 2001. godine. Nakon osnivanja klubova naroda, imenovani su predsjedavajući i zamjenici predsjedavajućeg: Ilija Šimić, Sejfudin Tokić i Nikola Špirić. Na martovskim sjednicama oba doma imenovani su članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine: Beriz Belkić iz bošnjačkog naroda, te Jozo Križanović iz hrvatskog naroda.

U ovom mandatu, Predstavnički dom održao je 32, a Dom naroda 25 sjednica.

Sjednice oba doma održane u aprilu i maju 2001. godine ostat će upamćene po usvajanju većeg broja prijedloga zakona u prvom čitanju (između ostalog, Zakona o zastavi Bosne i Hercegovine, Zakona o grbu Bosne i Hercegovine,

Stranačka struktura Predstavničkog doma – saziv 2000.–2002.

Zakona o državnoj himni Bosne i Hercegovine, te Zakona o Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine). Pored toga, data je saglasnost za ratifikaciju većeg broja sporazuma i ugovora (sa Hrvatskom, Švicarskom i Grčkom).

Do ljetne pauze članovi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine usvojili su više zakona: Zakon o zastavi Bosne i Hercegovine, Zakon o grbu Bosne i Hercegovine, Zakon o Državnoj graničnoj službi Bosne i Hercegovine, Zakon o slobodnim zonama u Bosni i Hercegovini, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o putnim ispravama Bosne i Hercegovine. Usvojen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Nakon što je Božidar Matić podnio ostavku, na 12. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 18. jula 2001. godine, za predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine imenovan je Zlatko Lagumdžija. Značajno je bilo i usvajanje Rezolucije o povjerenju i pomirenju u Bosni i Hercegovini te Rezolucije o privrednoj i socijalnoj politici u Bosni i Hercegovini.

Narednih mjeseci domovi su često zasjedali, obično s obimnim dnevnim redom. Usvojen je veliki broj zakona, među kojima treba izdvojiti: Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Zakon o arhivskoj građi i Arhivu Bosne i Hercegovine, Zakon o ličnoj karti državljana Bosne i Hercegovine, Zakon o

centralnoj evidenciji i razmjeni podataka Bosne i Hercegovine, Zakon o prebivalištu i boravištu građana Bosne i Hercegovine, kao i Zakon o namjeni i korištenju imovine koju je Bosna i Hercegovina dobila po Sporazumu o pitanjima sukcesije bivše Jugoslavije. Data je saglasnost za ratifikaciju više sporazuma i ugovora (među njima se izdvajaju oni potpisani sa Sjedinjenim Američkim Državama i Ugovor o zajmu s Evropskom bankom za obnovu i razvoj za projekat rekonstrukcije željeznica).

Neki prijedlozi zakona provlačili su se kroz više skupštinskih zasjedanja u posljednjim mjesecima 2001. godine da bi na kraju, poslije usaglašavanja, ipak bili usvojeni: Zakon o vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o vanjskom dugu Bosne i Hercegovine, Zakon o industrijskom vlasništvu u Bosne i Hercegovine, Zakon o međunarodnom i međuentitetskom drumskom prijevozu, te Zakon o društvima i fondacijama Bosne i Hercegovine .

Pored toga, jednoglasno je donesena Odluka o izmjeni Poslovnika Predstavničkog doma i usvojene su Rezolucija o nestalim licima u Bosni i Hercegovini, te Rezolucija o opredijeljenosti Bosne i Hercegovine za prijem u punopravno članstvo Vijeća Evrope. U prva dva mjeseca 2002. godine najviše pažnje poklonjeno je onim prijedlozima zakona koji nisu dobili podršku krajem prethodne godine. Nakon rada u komisijama i usaglašavanja usvojeni su: Zakon o deminiranju u Bosni i Hercegovini, Zakon o osnivanju Instituta za akreditiranje Bosne i Hercegovine, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj politici Bosne i Hercegovine, Zakon o slobodnim zonama u Bosni i Hercegovini kao i Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine. Uz ovo, poslanici i delegati dali su saglasnost za ratifikaciju većeg broja sporazuma, ugovora i konvencija (s Italijom, Austrijom, Slovenijom, Hrvatskom, Ujedinjenim narodima, Švicarskom, Mađarskom i Kuvajtom).

Tokom 2002. godine parlamentarni život bio je veoma bogat, i to po brojnosti sjednica kao i po raznovrsnosti pitanja o kojima se raspravljalo. Održano je nekoliko sjednica domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, koje su rezultirale usvajanjem: Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini, Zakona o upotrebi i korištenju znaka Crvenog krsta/križa Bosne i Hercegovine, Zakona o Pravobranilaštvu Bosne i Hercegovine, Zakona o zaštiti potrošača Bosne i Hercegovine, Zakona o državnoj upravi Bosne i Hercegovine, Zakona o Agenciji za informacije i zaštitu Bosne i Hercegovine, Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina, Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine, Zakona o ombudsmenu Bosne i Hercegovine, Zakona o koncesijama Bosne i Hercegovine, Zakona o

Treći saziv Predstavničkog doma

Javnom radiotelevizijskom servisu Bosne i Hercegovine, Zakona o Sudu Bosne i Hercegovine, Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini, Zakona o odlikovanjima, Zakona o upotrebi i zaštiti naziva Bosne i Hercegovine, Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine, Zakona o gradu Sarajevu - glavnom gradu Bosne i Hercegovine, Zakona o veterinarstvu Bosne i Hercegovine, te Zakona o zadrugama. Data je saglasnost za ratifikaciju više sporazuma i ugovora (najvažnija su bila dva sporazuma o razvojnom kreditu s Međunarodnom asocijacijom za razvoj koji su se odnosili na privredni sektor, odnosno prilagođavanje poslovnog ambijenta). Usvojeno je i nekoliko rezolucija, a među njima mogu se izdvojiti: Rezolucija o mladima u Bosni i Hercegovini i Rezolucija o garantiranju ljudskih prava građanima Bosne i Hercegovine.

Na 22. sjednici Predstavničkog doma, 15. marta 2002. godine, odobreno je imenovanje Dragana Mikerevića za predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Ipak, bez sumnje, najvažniji pomak ostvaren je na

Delegati trećeg saziva Doma naroda daju svečanu izjavu

sjednici Predstavničkog doma kada je jedina tačka dnevnog reda bila rasprava o provođenju Odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti bošnjačkog, hrvatskog i srpskog naroda i njihova ravnopravnost na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, koju su, kao konačnu i obavezujuću, entitetske skupštine morale dosljedno provesti.

Međutim, neki prijedlozi zakona nisu naišli na podršku poslanika ili delegata, te su upućeni na daljnja usaglašavanja. Takav je slučaj bio s: Prijedlogom zakona o statistici, Prijedlogom zakona o praznicima Bosne i Hercegovine, Prijedlogom zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, kao i Prijedlogom zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine. Prijedlog zakona o ravnopravnosti spolova nije dobio entitetsku većinu te je upućen na usaglašavanje. Isti slučaj bio je i s Prijedlogom zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu.

Ovaj saziv s mnogo usvojenih zakona potvrdio je uzlaznu putanju u razvoju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Upravo zahvaljujući uspješnosti u radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, izraženoj

kroz usvajanje zaključaka o obaveznoj konstitutivnosti naroda na cijeloj teritoriji naše zemlje, usvajanju nekoliko značajnih rezolucija, usvajanju brojnih kvalitetnih i neophodnih zakona, građani Bosne i Hercegovine imali su mnogo razloga za optimizam. Tome je svakako doprinijela i činjenica da sjednice oba doma nisu bile obilježene teškim riječima i međunacionalnim trzavicama, već da je na njima dominirao duh saradnje i želje da se postigne što je moguće više.

Optimizmu je doprinosila i relativno povoljna socijalno-ekonomska slika u čitavoj državi. Zbog svega toga može se konstatirati da je ovo bio dinamičan period kako u poslijeratnom razvoju Bosne i Hercegovine tako i u razvoju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ka efikasnoj državnoj instituciji. Nakon što je u ranijem periodu Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine prevladala brojne prepreke i izazove, sada je mogla nastaviti svoj razvoj praćena sve većim očekivanjima kompletne bosanskohercegovačke javnosti.

Četvrti saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (2002.–2006.)

Poslije izbora održanih u jesen 2002. godine 10 mjesta u Predstavničkom domu dobila je SDA. Stranka za Bosnu i Hercegovinu dobila je šest mandata. Nešto slabiji izborni rezultat postigao je SDS s pet mandata. Isti broj mandata dobila je Koalicija HDZ – Demokršćani. Četiri mjesta u Predstavničkom domu osvojio je SDP. S liste SNSD-a izabrana su tri kandidata, dok je PDPRS dobio dva mandata. Po jedan mandat osvojili su: NHI, DNZBiH, Ekonomski blok HDU – Za boljitak, BOSS, SPUBiH, SPRS, te SRSRS.

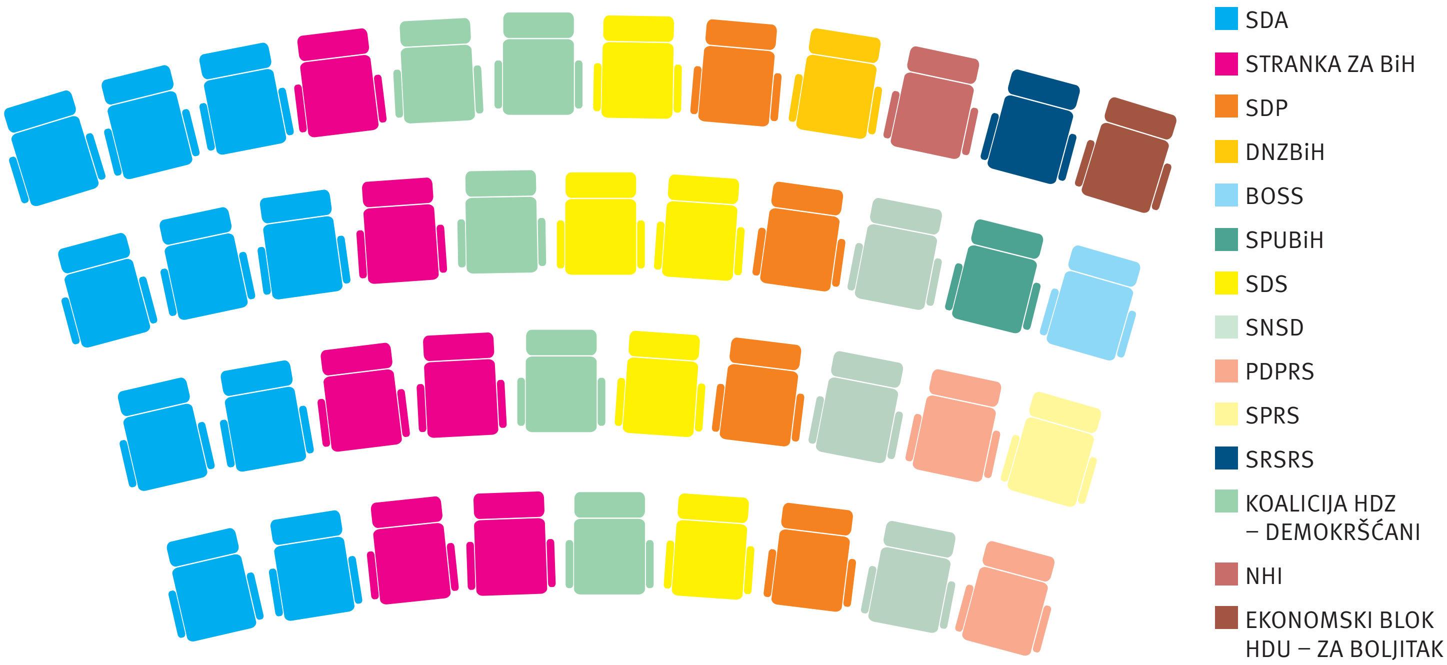
Jedna od karakteristika ovog saziva Predstavničkog doma bio je i veliki broj poslanika, koji su napuštali stranke ili koalicije kojima su do tada pripadali postajući nezavisni poslanici.

Za predsjedavajućeg i zamjenike predsjedavajućeg Predstavničkog doma izabrani su: Šefik Džaferović, Borislav Paravac i Bariša Čolak. Ubrzo nakon toga, Borislava Paravca, koji je imenovan za člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, zamijenio je Nikola Špirić, a Barišu Čolaka, koji je imenovan za ministra u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, zamijenio je Martin Raguž.

Za predsjedavajućeg i zamjenike predsjedavajućeg Doma naroda izabrani su: Velimir Jukić, Mustafa Pamuk i Goran Milojević.

Za razliku od prethodnih saziva kada je mandat poslanika i delegata trajao dvije, sada je njihov mandat produžen na četiri godine. Stoga ne iznenađuje da je Predstavnički dom imao čak 85, dok je Dom naroda održao 63 sjednice. Na petoj sjednici Predstavničkog doma, održanoj 23. decembra 2002. godine, potvrđeno je imenovanje Adnana Terzića za predsjedavajućeg Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

Stranačka struktura Predstavničkog doma – saziv 2002.–2006.

U 2003. godini poslanici i delegati usvojili su veliki broj prijedloga zakona, od kojih treba izdvojiti: Zakon o uvozu i izvozu oružja i vojne opreme, Zakon o ministrastvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine, Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Zakon o jednakosti i ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, Zakon o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, Zakon o odlikovanjima Bosne i Hercegovine, Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Prijelazni zakon o spajanju carinskih uprava i osnivanju Uprave za indirektno oporezivanje, Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, Zakon o komunikacijama, Zakon o sistemu indirektnog oporezivanja u Bosni i Hercegovini, Zakon o sudskim taksama u postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, te Zakon o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine. Usvojeni su i zakoni koje je nametnuo visoki predstavnik: Zakon o izmjeni zakona o državljanstvu Bosne i Hercegovine, Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Zakon o sudskoj policiji, Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

U ovom periodu poslanici i delagati prihvatili su više izmjena i dopuna ranijih zakona. Među njima ističemo: Zakon o izbjeglicama iz Bosne i

Hercegovine i raseljenim licima u Bosni i Hercegovini; Zakon o međunarodnom i međuentitetskom drumskom prijevozu; Zakon o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine; Zakon o prijenosu, regulatoru i operateru sistema električne energije; Zakon o politici direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini; Zakon o slobodnim zonama u Bosni i Hercegovini, Zakon o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine, Zakon o uvozu i izvozu oružja i vojne opreme, Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine, Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Data je saglasnost za ratifikaciju velikog broja raznih sporazuma, ugovora, konvencija, protokola i memoranduma (najviše problema izazvala je ratifikacija Sporazuma između Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih Država u vezi s predajom lica Međunarodnom krivičnom sudu, ali je poslije duže rasprave data saglasnost i za njegovu ratifikaciju).

Od drugih značajnih momenata treba izdvojiti: usvajanje Plana mjera i radnji na poboljšanju sigurnosne situacije u Bosni i Hercegovini (s tim u vezi bilo je i podržavanje dokumenta "Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine" koji je dostavilo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine), duge rasprave o Koridoru Vc, diskusije o slučaju tzv. državnog udara, što je za posljedicu imalo i formiranje Komisije za ispitivanje ovog slučaja, kao i imenovanje ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Od najvećeg značaja bilo je usvajanje Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine krajem 2003. godine.

Sjednice oba doma održane u 2004. godini obilovale su usvajanjem brojnih zakona od kojih izdvajamo: Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini; Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine; Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine; Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini; Zakon o osnivanju Kompanije za prijenos električne energije; Zakon o važnosti javnih isprava; Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine; Zakon o računovodstvu i reviziji Bosne i Hercegovine, Zakon o vanjskotrgovinskoj politici Bosne i Hercegovine; Zakon o Javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine; Zakon o carinskoj politici Bosne i Hercegovine; Zakon o državnoj graničnoj službi Bosne i Hercegovine; Zakon o finansiranju institucija Bosne i Hercegovine; Zakon o porezu na dodatu vrijednost; Zakon o porezu na promet proizvoda i usluga; kao i Zakon o akcizama. Osim toga, usvojene su izmjene i dopune niza ranije usvojenih zakona.

U istom periodu, oba doma dala su saglasnost na niz sporazuma, ugovora, konvencija, protokola i memoranduma (najčešće privredni ugovori s evropskim državama, kao i nekoliko kreditnih sporazuma s Evropskom bankom

Intoniranje himne pred početak sjednice četvrtog saziva Predstavničkog doma

za obnovu i razvoj). Od ostalih događanja treba izdvojiti česte rasprave o načinima zaštite domaće proizvodnje (planovi u okviru projekta "Kupujmo domaće"), nastavak razgovara o Koridoru Vc, zatim diskusije o neophodnosti reformi u Bosni i Hercegovini, kao i o potrebi izbalansiranosti kadrova u institucijama Bosne i Hercegovine po nacionalnom principu.

Ipak, ono što je obilježilo parlamentarni život u ovom periodu i čemu je posvećeno najviše vremena jeste reforma odbrane kroz donošenje Zakona o odbrani, imenovanje prvog ministra odbrane Bosne i Hercegovine (čime je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine prošireno na devet ministarstava) i potvrđivanje imenovanja kandidata na generalske pozicije o Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, što je uspješno obavljeno do polovine 2004. godine. Treba izdvojiti usvajanje Izjave o ispunjavanju obaveza Bosne i Hercegovine iz Studije izvodljivosti radi počinjanja pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom.

U periodu do kraja ovog mandata parlamentarnu proceduru uspješno su prošli i usvojeni su: Zakon o poštama Bosne i Hercegovine; Zakon o

Hol u prizemlju zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

konkurenciji; te Zakon o željeznicama Bosne i Hercegovine. Treba spomenuti i usvajanje izmjena i dopuna ranijih zakonskih akata: Zakona o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine; Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine; Zakona o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu; Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina; Zakona o porezu na dodatu vrijednost, Zakona o zaštiti tajnih podataka; Zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini; Zakona o postupku prinudne naplate indirektnih poreza u Bosni i Hercegovini; Zakona o Upravi za indirektno oporezivanje; Zakona o službi u Oružanim snagam Bosne i Hercegovine; Zakona o Javnom RTV servisu Bosne i Hercegovine; Zakona o zaštiti potrošača Bosne i Hercegovine; Zakona o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje; Zakona o klasifikaciji djelatnosti u Bosni i Hercegovini; Zakona o zaštiti ličnih podataka i Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini.

Aktuelnost pitanja angažiranja Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u mirovnim misijama također je zaokupljala pažnju članova oba doma. Data je saglasnost za ratifikaciju velikog broja raznih sporazuma, ugovora, konvencija i na memorandume s državama, bankama i kreditnim zavodima. Za člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine iz hrvatskog naroda imenovan je Ivo Miro Jović.

U tom periodu, interesantne rasprave na sjednicama vođene su o izdavanju i izgledu pasoša i registarskih tablica automobila. Brojne polemike izazvala

je i analiza vanjskotrgovinskog deficita naše zemlje s posebnim osvrtom na analizu rezultata odluke Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o privremenoj obustavi nulte carinske stope po Ugovoru o slobodnoj trgovini sa Srbijom i Crnom Gorom, odnosno Hrvatskom, Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, donacije koje je Bosna i Hercegovina dobila u periodu od 1996. do 2005. godine, a nakon burnih rasprava, usvojena je i Rezolucija o antifašizmu.

Među ostalim parlamentarnim uspjesima može se navesti usvajanje: Odluke o prihvatanju Sporazuma o restrukturiranju policijskih struktura u Bosni i Hercegovini, Odluke o organizaciji Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Odluke o osnivanju Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine i Dokumenta o politici dodjele koncesija u Bosni i Hercegovini. Treba istaknuti i odbijanje Informacije o pravnim efektima uvođenja poreza na dodatu vrijednost za period januar-mart 2006. godine. Pažnja je posvećena i aktivnostima Obavještajno-sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine, učešću Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u mirovnim operacijama, Koridoru Vc i Javnom RTV sistemu.

Ono što je obilježilo parlamentarni život u 2006. godini bio je pokušaj ustavne reforme krajem aprila (aprilski paket ustavnih promjena). Ovome je prethodio sporazum šest političkih stranaka (SDA, SDPBiH, SDS, HDZ, SNSD i PDP) potpisan 18. marta. Na osnovu tog sporazuma, Predsjedništvo

Sjednica četvrtog saziva Doma naroda

Zasjedanja četvrtog saziva počela su se od 2004. godine održavati u obnovljenoj Bijeloj sali

Bosne i Hercegovine utvrdilo je Prijedlog amandmana na Ustav Bosne i Hercegovine i dostavilo ga u parlamentarnu proceduru. Po mnogima, ovo je bio najznačajniji politički događaj u Bosni i Hercegovini nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma. Cilj ove ustavne reforme bio je uspostavljanje efikasnijih i racionalnijih državnih institucija na putu naše zemlje prema članstvu u Evropskoj uniji i NATO-u. Rasprava o tome vođena je na sjednici Predstavničkog doma, održanoj 25. i 26. aprila. Prvog dana sjednica je trajala čak do 2 sata poslije ponoći, dok je nastavak uslijedio sutra u poslijepodnevnim satima. Na kraju, nakon silnih izlaganja, replika i iznošenja stavova klubova i poslanika, obavljeno je glasanje, pri čemu je za usvajanje amandmana glasalo 26, dok je protiv bilo 16 poslanika. Amandmani nisu usvojeni, jer je za njihovo usvajanje potrebna dvotrećinska većina.

Četvrti saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine uradio je mnogo s aspekta izvršavanja ustavnih funkcija na rješavanju nagomilanih problema. Bez sumnje, najvažnije je bilo usvajanje Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine, u okviru reforme Oružanih snaga, kao i početak reforme policijskih snaga u Bosni i Hercegovini, koja je svoj epilog doživjela nešto kasnije, u sljedećem sazivu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Osim toga, pažnju zaslužuje i pokušaj ustavne reforme, koja je doživjela svoj neuspjeh na zasjedanjima krajem aprila 2006. godine.

Peti saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (2006.–2010.)

Nakon izbora održanih početkom oktobra 2006. godine devet poslaničkih mjesta u Predstavničkom domu dobila je SDA, dok je Stranka za Bosnu i Hercegovinu također postigla odličan izborni rezultat dobivši osam mandata. Najbolji izborni rezultat u Republici Srpskoj postigao je SNSD dobivši sedam mjesta.

SDPBiH dobio je pet mandata u Predstavničkom domu, dok su tri mjesta pripala HDZ – Hrvatskoj koaliciji – HNZ. Isti broj mandata dobio je i SDS. S liste Hrvatsko zajedništvo (HDZ-a 1990 HZ-HSS-HKDU-Demokršćani) izabrana su dva kandidata, dok su po jedno mjesto dobili: PDPRS, DNZBiH, Narodna stranka Radom za boljitak, DNS i BPS.

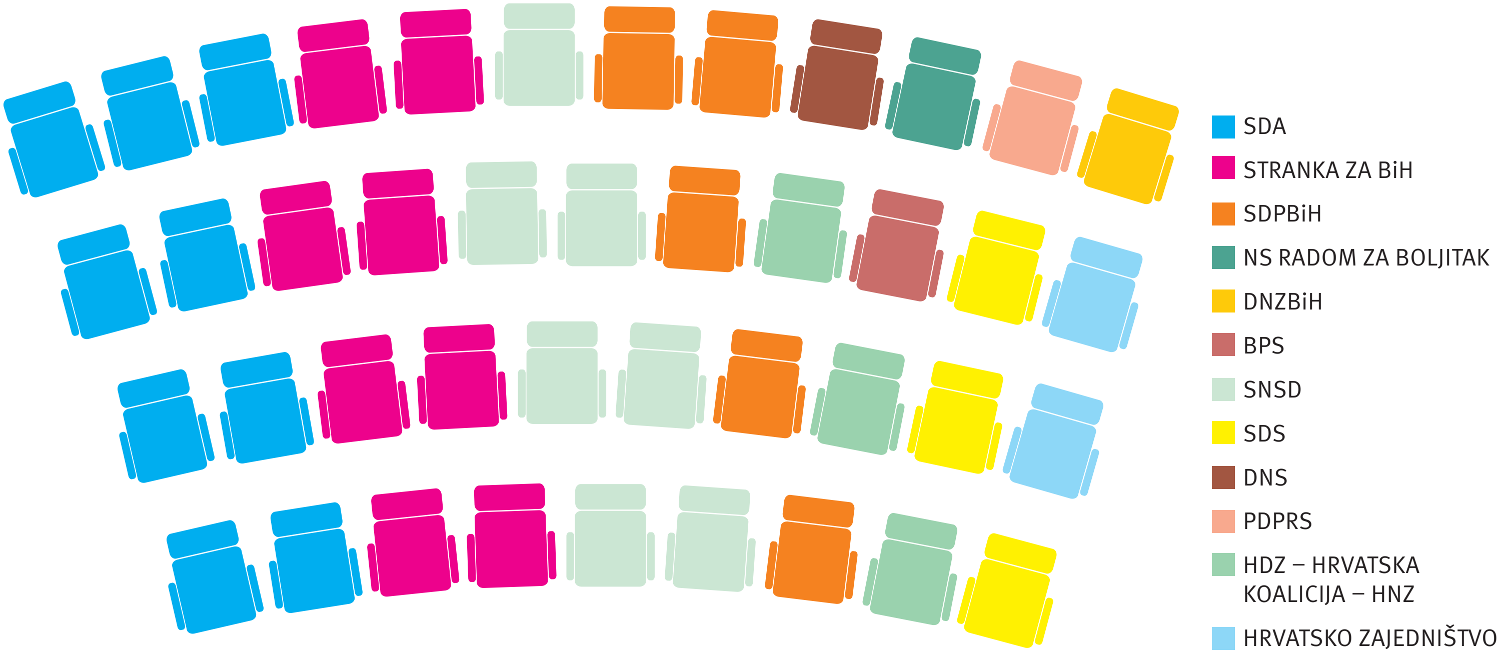
Za članove Kolegija Predstavničkog doma, koji čine predsjedavajući i dva zamjenika, izabrani su: Milorad Živković, Niko Lozančić i Beriz Belkić.

Kako je utvrđeno Ustavom, u predviđenom roku izvršeno je i delegiranje u Dom naroda. U Kolegij Doma naroda izabrani

Kolegij petog saziva Predstavničkog doma

Stranačka struktura Predstavničkog doma – saziv 2006.–2010.

su: Sulejman Tihić, Mladen Ivanić (kojeg je 2009. godine zamijenila Dušanka Majkić, jer je PDPRS prešla u opoziciju) i Ilija Filipović.

Delegati petog saziva Doma naroda prilikom intoniranja himne

Sjednica petog saziva Predstavničkog doma

U ovom mandatu održane su 83 sjednice Predstavničkog doma i 49 sjednica Doma naroda. Uz redovne parlamentarne aktivnosti, članovi oba doma angažirani su i u radu brojnih komisija s ciljem što bržeg i efikasnijeg rada, koji će doprinijeti bržem usvajanju neophodnih zakona i drugih akata potrebnih za ispunjavanje evropskih standarda i približavanje naše zemlje euroatlantskim integracijama.

Velikim uspjehom može se smatrati potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom kao jednim od koraka na puta ka punopravnom članstvu u Evropskoj uniji. U tom procesu veoma važnu ulogu imala je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, koja je u oktobru 2008. godine dala saglasnost za ratifikaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom.

Kada je riječ o ovom sazivu državnog parlamenta, ne smije se zaobići ni usvajanje zakona o policijskim strukturama u Bosni i Hercegovini, čime je okončana i reforma policijskih snaga u našoj zemlji. Treba istaknuti i usvajanje Amandmana I. na Ustav Bosne i Hercegovine. Uz ovo, veliku pažnju poslanika i delegata i dalje je zaokupljalo pitanje zaštite domaće proizvodnje.

* * *

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine za deceniju i po koliko postoji prešla je dug put, od institucije za koju je u početku bio uspjeh samo okupljanje izabranih poslanika i delegata, preko manje ili više efikasnog rada, pa sve do danas kada se od nje očekuje donošenje onih zakona koji će omogućiti bolji život svih građana Bosne i Hercegovine bez obzira na njihovu nacionalnu ili vjersku pripadnost, kao i približavanje Evropskoj uniji.

Rotacija predsjedavajućih u Kolegiju Doma naroda

Značajnu ulogu u radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u ovom periodu imao je Ured visokog predstavnika. Visoki predstavnik nametnuo je jedan broj zakona, koji su naknadno razmatrani i potvrđivani u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je za ovih petnaestak godina opravdala svoje postojanje izvršavanjem brojnih funkcija koje ima prema Aneksu 4. Mirovnog sporazuma. U budućnosti se pred Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine postavljaju zahtjevi i zadaci za jačanje državne vlasti, razvoj i stabilizaciju našeg društva i brže provođenje reformi na putu euroatlantskih integracija.

Mr. sc. Aranđel Smiljanić

Na putu euroatlantskih integracija

Proces evropskih integracija zahtijeva sveobuhvatno prilagođavanje politika, institucionalnog okvira i pravnog sistema s ciljem dostizanja evropskih standarda u svim oblastima. Perspektiva članstva u Evropskoj uniji izuzetno je snažan podsticaj za nastavak već započetih reformi u Bosni i Hercegovini i pokretač procesa koji treba da omogući stvaranje ekonomske, pravne, organizacione i socijalne strukture sposobne za djelovanje u skladu s pravilima Evropske unije. Vodeća uloga Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u procesu evropskih integracija ogleda se u njenoj zakonodavnoj aktivnosti u transpoziciji pravne tečevine Evropske unije, kao i u informativnoj aktivnosti radi uspostavljanja što prisnijeg odnosa s građanima, promoviranja evropskih vrijednosti i pridobivanja javnog mnijenja.

Prvi značajniji korak u približavanju Bosne i Hercegovine evropskim integracijama je prijem u Vijeće Evrope. Na osnovu aplikacije za članstvo koja je podnesena 1995. godine, višegodišnjeg statusa specijalnog gosta i ispunjenja potrebnih uslova, Bosna i Hercegovina primljena je u članstvo najstarije evropske institucije 24. aprila 2002. godine.

Tražeći načine jačanja regionalne saradnje i uključenja zemalja jugoistočne Evrope, među kojima i Bosne i Hercegovine, u evropske integracije, Evropska unija je na posebnom zasjedanju ministara vanjskih poslova, predstavnika međunarodnih organizacija, institucija i regionalnih inicijativa u Kölnu 10. juna 1999. godine uspostavila Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, koji je političku potvrdu dobio na samitu u Sarajevu 30. jula iste godine, kada je državama regiona obećana perspektiva euroatlantskog puta. Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu prihvaćen je u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine kao projekat mira, stabilnosti i organiziranog uključivanja u evropske integracione tokove, na dobrobit svih država, naroda i građana u regionu.

Svečanost povodom prijema Bosne i Hercegovine u Vijeće Evrope 24. aprila 2002. godine

Rezolucijom o evropskim integracijama i Paktu stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, koju je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila u julu 1999. godine, u potpunosti se naglašava značaj kontinuiranog, organiziranog i argumentiranog razgovora i najšireg dijaloga o evropskoj budućnosti Bosne i Hercegovine. Na sastanku u Sofiji, 27. februara 2008. godine, izvršena je primopredaja ovlaštenja s Pakta stabilnosti na Vijeće za regionalnu saradnju (Regional Cooperation Council - RCC), čime je završen proces afirmacije principa regionalnog vlasništva.

Specijalni odnosi Bosne i Hercegovine i Evropske unije uspostavljeni su Deklaracijom Evropske unije o Bosni i Hercegovini iz 1998. godine. Prvim sastankom Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i predstavnika Evropskog parlamenta u Strazburu, na kojem su izraženi zajednički interesi za uključivanje Bosne i Hercegovine u evropske integracije, intenzivira se politički dijalog Bosne i Hercegovine i Evropske unije kao dio projekta za stabilnost i pridruživanje Evropskoj uniji. Naime, još u maju 1999. godine, na prijedlog Evropske komisije, Evropska unija usvojila je dugoročnu politiku za Bosnu i Hercegovinu i ostale zemlje regiona (Republiku Albaniju, Republiku Hrvatsku, Republiku Makedoniju i tadašnju Saveznu Republiku Jugoslaviju),

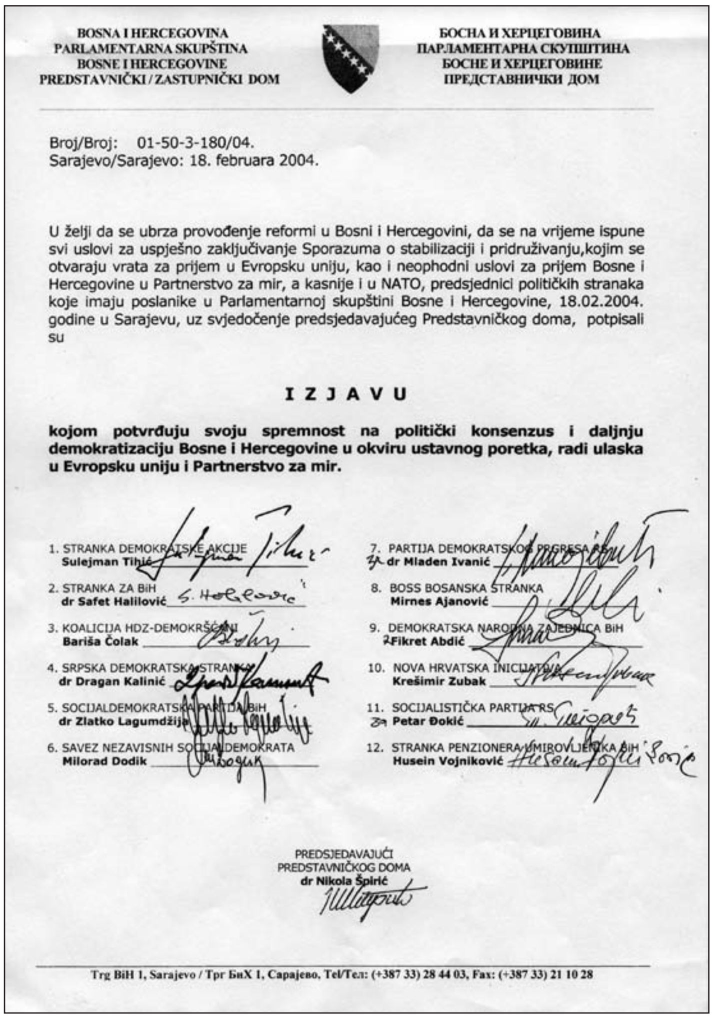

Samit održan u Sarajevu 30. jula 1999. godine, kojem su prisustvovali najviši svjetski, evropski i regionalni zvaničnici, dao je političku potvrdu Paktu stabilnosti

pod nazivom Proces stabilizacije i pridruživanja za Jugoistočnu Evropu. Time se mijenja dotadašnja politika prema ovom dijelu Evrope, a novom politikom predviđeno je zaključivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju kojim zemlje stiču status pridružene članice Evropske unije. Svim zemljama uključenim u Proces stabilizacije i pridruživanja, među kojima i Bosni i Hercegovini, Evropsko vijeće je na sastanku u Santa Maria da Feiri, 19. i 20. juna 2000. godine, dodijelilo status potencijalnog kandidata za članstvo u Evropskoj uniji. Sastanak na vrhu, koji je održan 24. novembra iste godine u Zagrebu, stavio je pečat na proces stabilizacije i pridruživanja, jer je na njemu podvučena spremnost zemalja regiona za provođenje neophodnih reformi u kontekstu evropskih integracija. Solunski samit o Zapadnom Balkanu, održan u junu 2003. godine, potvrdio je i ojačao podršku Evropske unije evropskoj perspektivi zemalja ovog regiona.

Istovremeno, usvajanjem zaključaka u aprilu 2003. godine, prema kojima postoji potpuni politički konsenzus o pristupanju Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine definira taj proces kao najveći mogući prioritet. Osnovni pravci i aktivnosti vanjske politike podrazumijevaju daljnje približavanje i institucionalizaciju odnosa s Evropskom unijom u skladu s Procesom stabilizacije i pridruživanja. Deset mjeseci kasnije (18. februara 2004. godine) i najviši predstavnici 12 političkih stranaka zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine potpisuju zajedničku izjavu kojom potvrđuju spremnost na politički konsenzus i daljnju demokratizaciju Bosne i Hercegovine u okviru ustavnog poretka, radi ulaska u Evropsku uniju i Partnerstvo za mir.

U regionalnom kontekstu, vodeći se Procesom stabilizacije i pridruživanja, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine učestvuje na sjednicama COSAP-a (Konferencija parlamentarnih komisija za evropske integracije država obuhvaćenih procesom stabilizacije i pridruživanja). Cilj ovih skupova je redovna razmjena stečenih iskustava i stavova o pitanjima koja se tiču procesa stabilizacije i pridruživanja zemalja u regionu. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, njena delegacija i radne komisije veoma aktivno učestvuju u ostvarivanju bilateralne i multilateralne saradnje, posebno sa susjednim zemljama te ostalim zemljama u regionu i Evropi.

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
BOSNE I HERCEGOVINE
PREDSTAVNIČKI / ZASTUPNIČKI DOM

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ

Broj/Broj: 01-50-3-180/04.
Sarajevo/Sarajevo: 18. februara 2004.

U želji da se ubrza provođenje reformi u Bosni i Hercegovini, da se na vrijeme ispune svi uslovi za uspješno zaključivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju,kojim se otvaraju vrata za prijem u Evropsku uniju, kao i neophodni uslovi za prijem Bosne i Hercegovine u Partnerstvo za mir, a kasnije i u NATO, predsjednici političkih stranaka koje imaju poslanike u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, 18.02.2004. godine u Sarajevu, uz svjedočenje predsjedavajućeg Predstavničkog doma, potpisali su

I Z J A V U

kojom potvrđuju svoju spremnost na politički konsenzus i daljnju demokratizaciju Bosne i Hercegovine u okviru ustavnog poretka, radi ulaska u Evropsku uniju i Partnerstvo za mir.

1. STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE **Sulejman Tihić**
2. STRANKA ZA BiH **dr Safet Halilović**
3. KOALICIJA HDZ-DEMOKRŠĆANI **Bariša Čolak**
4. SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA **dr Dragan Kalinić**
5. SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BiH **dr Zlatko Lagumdžija**
6. SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA **Milorad Dodik**
7. PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA RS za **dr Mladen Ivanić**
8. BOSS BOSANSKA STRANKA **Mirnes Ajanović**
9. DEMOKRATSKA NARODNA ZAJEDNICA BiH **Fikret Abdić**
10. NOVA HRVATSKA INICIJATIVA **Krešimir Zubak**
11. SOCIJALISTIČKA PARTIJA RS za **Petar Đokić**
12. STRANKA PENZIONERA UMIROVLJENIKA BiH **Husein Vojniković**

PREDSJEDAVAJUĆI
PREDSTAVNIČKOG DOMA
dr Nikola Špirić

Trg BiH 1, Sarajevo / Трг БиХ 1, Сарајево, Tel/Тел: (+387 33) 28 44 03, Fax: (+387 33) 21 10 28

Zajedničkom izjavom potpisanom 18. februara 2004. godine lideri svih političkih stranaka zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine potvrdili su zajedničku podršku ulasku Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i Partnerstvo za mir

Pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije zvanično su otvoreni u novembru 2005. godine. Ističući potrebu da se proces ubrzavanja evropskih integracija u političkom životu i u javnosti shvati i prihvati kao najcjelovitiji razvojni projekat u koji treba da budu uključene sve snage bosanskohercegovačkog društva, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je 2008. godine Rezoluciju o ubrzavanju procesa pristupanja Bosne i Hercegovine u članstvo Evropske unije.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine i Evropske unije u julu 2008. godine, Bosna i Hercegovina stupila je u prvi ugovorni odnos s Evropskom unijom. Oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u oktobru iste godine dala su saglasnost za ratifikaciju Sporazuma. Na taj način otvoreno je novo poglavlje u odnosima s Evropskom unijom, a realizacija potpisanog sporazuma nije samo važan korak za Bosnu i Hercegovinu u daljnjim naporima približavanja evropskim integracijama nego istovremeno i velika odgovornost.

Radi primjene i provođenja potpisanog sporazuma i uključivanja države u punopravno članstvo Evropske unije, nužno je provesti sveobuhvatnu reformu, u čemu je uloga Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ogromna. Kao državni zakonodavni organ Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine daje puni doprinos ubrzanju usklađivanja bosanskohercegovačkog zakonodavstva s pravnom tečevinom Evropske unije (*acquis communautaire*) kao i jačanju institucija koje će provoditi usvojene propise. Također, izražena je spremnost za puni doprinos ispunjavanju političkih kriterija, čime će Bosna i Hercegovina potvrditi opredijeljenost za poštovanje osnovnih vrijednosti na kojima djeluje Evropska unija. O svim pitanjima u vezi s procesom pristupanja Bosne

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije parafiran je 4. decembra 2007. godine u Velikoj sali u zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a potpisan 16. juna 2008. godine u Luksemburgu

i Hercegovine u članstvo Evropske unije kontinuirano se vode rasprave u stalnim i zajedničkim komisijama oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Novi zamah evropskoj perspektivi Bosne i Hercegovine i ostalih zemalja regiona dao je sastanak na visokom nivou zemalja Evropske unije i zapadnog Balkana, održan 2. juna 2010. godine, u zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Biti domaćin ovakvom samitu za Bosnu i Hercegovinu značilo je još jednu potvrdu i ohrabrenje u njenim naporima da provođenjem neophodnih reformi u doglednoj budućnosti aplicira za članstvo, a onda postane i članica Evropske unije.

Još jedan od vanjskopolitičkih prioriteta je članstvo u NATO-u, s čim je saglasan i najveći dio bosanskohercegovačke javnosti. Zemlje koje žele da uđu u ovu vojnopolitičku asocijaciju moraju provesti političke, demokratske i vojne reforme, te imati dobre odnose sa svojim susjedima, što se u velikoj mjeri podudara s reformskim koracima koje diktira napredak ka evropskim integracijama. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je cijeli niz bitnih zakona iz oblasti odbrane, a upravo u ovoj sferi postignut je možda i najveći reformski napredak.

Pored redovnog učešća u radu Parlamentarne skupštine NATO-a posredstvom stalne parlamentarne delegacije, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ratificirala je i izuzetno značajan Sporazum o statusu snaga (SOFA) s NATO-om. Također, potpisan je i provodi se Sporazum o sigurnosti informacija s NATO-om, čime je omogućena razmjena povjerljivih informacija te rad Misije Bosne i Hercegovine u okviru Glavnog štaba NATO-a u Briselu.

U decembru 2006. godine Bosna i Hercegovina primljena je u program NATO-a *Partnerstvo za mir.* Na samitu NATO-a u Bukureštu u aprilu 2008. godine naša zemlja pozvana je da započne Intenzivirani dijalog (ID) s NATO-om. Nakon što je zahtjev za članstvo podnesen u oktobru 2009. godine na sastanku ministara vanjskih poslova zemalja Alijanse u Talinu, u aprilu 2010. godine odobren je Akcioni plan za članstvo Bosne i Hercegovine u NATO-u (MAP). MAP predstavlja posljednju fazu na putu punopravnog članstva u NATO-u, a očekuje se da će ojačati unutrašnju koheziju Bosne i Herecgovine i njenu stabilnost, ali i njen položaj u regionu. Ovakav pozitivan slijed događaja rezultat je svakako i brojnih aktivnosti koje na putu ka članstvu u NATO-u čini Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.

Inače, o opredjeljenju za NATO svjedoči širok konsenzus u javnosti i među političkim akterima. Posljednja istraživanja javnog mnijenja u Bosni i Hercegovini pokazuje da uključenje u NATO podržava 74% stanovništva.

Međunarodne aktivnosti

Aktivnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na planu provođenja vanjske politike u potpunosti odražavaju vanjskopolitičke pravce i prioritete Bosne i Herecgovine koje i na multilateralnom i na bilateralnom planu utvrđuje Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Pri tome se posebna pažnja posvećuje pristupanju Bosne i Hercegovine euroatlantskim integracionim procesima; učešću Bosne i Hercegovine u multilateralnim aktivnostima, posebno u okviru sistema Ujedinjenih naroda (UN), Vijeća Evrope (VE), Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), Organizacije islamske konferencije (OIC), te promociji Bosne i Hercegovine kao partnera u međunarodnim ekonomskim odnosima i aktivnostima koje će omogućiti prijem Bosne i Hercegovine u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO) i druge međunarodne organizacije i asocijacije.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine održava kontinuitet bilateralnih kontakata, prije svega sa susjednim zemljama, zemljama regiona, članicama Evropske unije, s parlamentima zemalja, koji mogu biti poticaj razvoju i unapređenju ukupne političke, ekonomske i drugih oblika međudržavne saradnje.

U kontekstu jačanja i unapređenja odnosa, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvaja okvirne planove međunarodnih aktivnosti s precizno utvrđenim kriterijima o načinu njihovog provođenja i na bazi važećih podzakonskih akata, prvenstveno Pravilnika o međunarodnim aktivnostima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine povezana je s parlamentima svijeta i posredstvom svojih tijela: komisija, delegacija i kolegija. Na taj način doprinosi razvoju parlamentarne diplomatije i stvaranju imidža Bosne i Hercegovine uopće. Ovo je posebno značajno u kontekstu razvijanja veza s parlamentarcima zemalja članica Evropske unije i NATO-a, ka čijem članstvu Bosna i Hercegovina stremi. Stoga je svaki međunarodni skup ujedno

prilika da se radi na pridobivanju podrške za aspiracije Bosne i Hercegovine prema članstvu u euroatlantskim integracijama, kao aktuelnom prioritetu svih prioriteta.

U okviru multilateralnih aktivnosti Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine učestvuje u realizaciji vanjskopolitičkih ciljeva Bosne i Hercegovine posredstvom svojih stalnih delegacija:

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope,

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini Organizacije za saradnju u Evropi (OSCE),

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini Centralnoevropske inicijative (CEI),

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini Sjevernoatlantskog saveza (NATO),

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Interparlamentarnoj uniji (IPU),

– Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini Mediterana (PAM).

Osim navedenih međunarodnih organizacija i parlamentarnih asocijacija, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ostvaruje komunikaciju i saradnju s tijelima u kojima nema stalne delegacije, kao što su: Skupština Zapadnoevropske unije (WEU) u kojoj Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

Članovi Delegacije Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na zasjedanju u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope u Strazburu

Delegacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na zasjedanju Parlamentarne skupštine NATO-a u španskom gradu Valensiji

ima status posmatrača, Euromediteranska unija (EMPA) i Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP), kao najznačajniji forum u regionu.

U ostvarivanju vanjskopolitičkih prioriteta Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine značajnu ulogu imaju: Komisija za vanjske poslove i Komisija za vanjsku trgovinu i carine Predstavničkog doma te Komisija za vanjsku i trgovinsku politiku, carine, saobraćaj i komunikacije Doma naroda.

S ciljem razvoja i unapređenja parlamentarne saradnje početkom 2009. godine u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine uspostavljene su grupe prijateljstva. Zamišljeno je da one budu pokretač neposrednijih odnosa između parlamenata te jačanja formalnog, preglednijeg i svrsishodnijeg okvira za saradnju s pojedinim zemljama ili grupama zemalja.

Delegacija Bosne i Hercegovine na evropskoj konferenciji predsjednika parlamenata, održanoj 2004. godine u organizaciji Vijeća Evrope

S obzirom da se, prema broju parlamentaraca, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine svrstava u male evropske parlamente, prilikom uspostavljanja grupa prijateljstva poštovan je regionalni pristup. Na taj način uspostavljenje su grupe za susjedne zemlje, zatim za zemlje zapadne Evrope, za zemlje srednje i istočne Evrope, za Aziju, Afriku i zemlje Bliskog istoka, te za Sjevernu i Južnu Ameriku. Zahvaljujući razmjeni delegacija grupa prijateljstva između Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i drugih zemalja u okviru bilateralne saradnje, za koju su utvrđeni određeni parametri radi poticaja buduće ekonomske saradnje, bilježi se stalni napredak.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine i građani

Javnost rada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine više je od obaveze koju nalažu Ustav i poslovnici domova. Sjednice svih parlamentarnih tijela su javne i otvorene za medije, a izuzetak su tek sastanci koji se bave određenim pitanjima iz domena odbrane i nacionalne sigurnosti, kao i individualnim pravima pojedinaca koja su zaštićena zakonima.

Stalno podizanje transparentnosti rada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i veliki trud koji se ulaže za ostvarenje tog strateškog cilja nisu tek nastojanja da se i u ovom segmentu njeguju standardi razvijenih društava Evropske unije i drugih. Više od toga, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine snažno želi zadovoljiti osnovne demokratske norme koje podrazumijevaju da se građanima maksimalno približi proces krovnog odlučivanja o njihovoj sadašnjosti i budućnosti. Postizanjem tog cilja građani će biti u mogućnosti da suvereno procijene šta i na koji način mogu tražiti od bilo kojeg izabranog zvaničnika i od Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine kao svog najvišeg zakonodavnog organa.

Neprestani proces jačanja transparentnosti podrazumijeva i korištenje već uspostavljenih i stalno traganje za novim komunikacionim kanalima kako bi se javnosti na što prihvatljiviji način pružile objektivne informacije o tome šta, kako i s kojim ciljem rade članovi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. U skladu s tim pomacima mijenjala se i strategija komuniciranja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Od informacija čiji je cilj, prije svega, bio uporno promovirati parlament i ukazati na njegov značaj u društvu, vremenom su poruke koje se iz Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine šalju javnosti prerasle u konkretnu, preciznu i brzu prezentaciju radnih procesa državnog zakonodavnog organa. Pokrenuta je prva parlamentarna

Član Kolegija Predstavničkog doma u razgovoru s najmlađima u posjeti Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine

veb-stranica, a stalni rast želje građana da saznaju kako i šta radi državni parlament bio je signal da se od 2007. godine za javnost otvore sve sjednice komisija i drugih radnih tijela.

Djelovanje Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine svakodnevno prati nekoliko desetina izvještača. Službe Sekretarijata trude se da budu snažna i kvalitetna podrška novinarima, te da im osiguraju optimalne uslove za rad. U tu svrhu Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine osposobila je novinarsku sobu, a za pres-konferencije dizajnirana je i tehnički opremljena posebna sala koja može ugostiti oko 50 novinara i snimatelja.

Krupan korak u približavanju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine najširim slojevima društva je pokretanje projekta “Otvoreni parlament” 2005. godine, kao prvog osmišljenog programa grupnih posjeta jednoj instituciji zakonodavne vlasti u Bosni i Hercegovini. Za goste je pripremljen jednostavan i sadržajan program zahvaljujući kojem oni relativno brzo saznaju više o osnovnim parlamentarnim funkcijama, upoznaju karakteristične prostore parlamentarnog zdanja i, naravno, razgovaraju s poslanicima odnosno delegatima kao svojim glavnim domaćinima.

Najmlađi u posjeti Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine

Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine najradije posjećuju srednjoškolci i studenti, ali nerijetko u poslaničke klupe nakratko sjednu i učenici nižih razreda osnovnih škola. Broj posjetilaca neprestano raste, a zabilježeno je da su Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine, osim iz Bosne i Hercegovine, posjetili i gosti iz više od 30 zemalja sa svih strana svijeta.

Rezultat želje da se krovna zakonodavna institucija dodatno otvori prema građanima je i opremanje Centra za posjetioce u jesen 2009. godine. Riječ je, inače, o prvom prostoru bilo koje od institucija na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini koji je namijenjen isključivo za prihvat organiziranih grupa gostiju. Posjetiocima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Centru je omogućeno da prisustvuju multimedijalnim prezentacijama o značaju, osnovnim funkcijama i aktuelnom radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a to je i idealno mjesto za nerijetko vrlo interesantan dijalog gostiju s parlamentarcima. Na kraju, ovo je i prostor u kojem se mogu dobiti brojne publikacije i bilteni u produkciji Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine te organizirati prigodne izložbe.

Prvi put se o radu bosanskohercegovačkog parlamenta posredstvom njegove veb-stranice moglo doznati početkom 2004. godine. Od tada ovaj vid efikasne komunikacije s građanima stalno se unapređuje i nadograđuje. U svega četiri godine prezentacija je dva puta kompletno redizajnirana, ali se i dalje neprestano nadograđuje novim aplikacijama. Cilj je da veb-prezentacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine bude ne samo sadržajna nego i jednostavna za pristup kako bi njeni posjetioci na što lakši način doznali praktično sve što ih interesira o radu ove institucije. Veb-prezentacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine vjerovatno je najkompleksnija veb-stranica jedne institucije vlasti u Bosni i Hercegovini. Ona, što je u Bosni i Hercegovini, također, pionirski korak, omogućava građanima da putem interneta, u realnom vremenu, prate sjednice domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, ali i brojne javne rasprave kao sve zastupljeniji demokratski način za pripremu zakona iz različitih oblasti života.

Krajem 2000. godine na snagu je stupio Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, prema kojem svaka informacija u posjedu javnog organa predstavlja javno dobro kojem nesmetano može pristupiti svaki građanin, nezavisno od motiva zbog kojeg mu je ta informacija potrebna.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine dosljedno provodi odredbe ovog zakona doživljavajući ga isključivo kao snažan instrument demokratske kontrole rada ne samo parlamenta nego i rada svakog pojedinog izabranog poslanika i delegata.

Centar za posjetioce

U saradnji s državnim javnim emiterom realiziran je serijal TV emisija "Otvoreni parlament"

Budući da je jedan od prioriteta Sekretarijata informirati građane i javnost o radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i zakonodavnom procesu uopće, s ciljem što boljeg prezentiranja ove institucije i njenih aktivnosti, do sada je objavljeno više publikacija različitih sadržaja i namjene. Publikacije o aktuelnim sazivima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine tipa "ko je ko", informativne brošure o parlamentarnim komisijama, priručnici različitih namjena, te brošure za mlade i najmlađe – sve ovo su izdanja kojima se kontinuirano nastoji približiti i objasniti rad Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i njena zakonodavna djelatnost. Važno je napomenuti da uz navedene publikacije, redovno, svaka dva mjeseca, izlazi i Bilten Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine kojim se nastoje obuhvatiti, prezentirati i sažeti sve aktivnosti domova, radnih tijela, delegacija i Sekretarijata, pružajući i statističke podatke i pokazatelje o dvomjesečnom učinku domova i komisija. Među stalne publikacije, iako elektronske, svrstava se i parlamentarni *newsletter* kao sedmični pregled aktivnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Biblioteka Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Skupštinska biblioteka osnovana je polovinom prošlog stoljeća. Raspolagala je bogatim bibliotečkim fondom koji su činile knjige iz društvenih oblasti, s posebnim naglaskom na socijalistički politički sistem. Posjedovala je, također, i bogatu enciklopedijsku zbirku te oko stotinu naslova periodike kojima su obuhvaćene sve dnevne, sedmične novine i stručni časopisi koji su izlazili u tadašnjoj Jugoslaviji, a u fondu su se mogla pronaći i rijetka izdanja, što svjedoči o velikoj brizi za pisanu riječ. Posebnu vrijednost imale su

stenogramske bilješke sa zasjedanja Savezne i skupština svih republika kao i svi službeni listovi u kojima su objavljivani savezni i republički propisi.

Tokom ratnih razaranja u periodu od 1992. do 1995. godine Biblioteka je devastirana, a bibliotečki fond gotovo potpuno uništen. Dio fonda koji je izmješten naknadno je stradao od vlage, poplave i požara, a rekonstrukcija fonda onemogućena je jer nisu sačuvani lisni katalozi.

Biblioteka Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine počela je raditi 2002. godine nakon što je donacijom Vlade Kanade formirana i opremljena Čitaonica, a naredne godine i Istraživački centar, sa 500 naslova knjiga, računarima i mjestima za korisnike. U početku, fond su činile pojedinačne donacije prijateljskih zemalja i Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine koja je posebno doprinijela razvoju parlamentarne biblioteke. Doprinos u stvaranju bibliotečkog fonda imali su članovi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine koji su Biblioteci donirali značajan broj knjiga, a uspostavljena je specijalna zbirka raritetnih izdanja koja poslanici i delegati primaju kao poklone a koji se čuvaju u Biblioteci.

Bibliotečki fond stalno se obnavlja nabavkom referentnih izdanja, a donacije i međubibliotečka razmjena i dalje predstavljaju okosnicu u njegovom kreiranju. Osim ove, oformljene su još dvije zbirke: zbirka zapisnika sjednica Predstavničkog i Doma naroda i zbirka publikacija Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Biblioteka je postala članica IFLA-e (Međunarodna federacija bibliotečkih asocijacija) – Sekcija za parlamentarne biblioteke i EIFL-a (Elektronske informacije za biblioteke).

Razmjenjujući iskustva s kolegama iz regiona i svijeta te pretplatama na baze podataka, Biblioteka je uspjela nadomjestiti manjak knjižnog fonda. Cijeli bibliotečki fond dostupan je posredstvom mreže COBISS, aktivirana je automatska pozajmica knjiga čime je Biblioteka Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine jedna od četiri biblioteke u Bosni i Hercegovini koja je automatizirala sve segmente rada. Prva štampana publikacija *Jačanje parlamentarne uloge u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini* iz 2002. godine licencirana je u okviru EBSCO baze podataka, čime se Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine kao izdavač prvi put predstavila širokoj svjetskoj javnosti.

Biblioteka Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine omogućava i olakšava pristup svim svojim korisnicima, prevashodno parlamentarcima, kao i službenicima u Sekretarijatu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i u drugim institucijama Bosne i Hercegovine, licima koja se bave

Depo Biblioteke Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

naučnoistraživačkim radom i svim zainteresiranim građanima. Biblioteka raspolaže informacijama o radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, te o ustavnim, pravnim i političkim sistemima drugih država. Njen fond čini 3000 bibliotečkih jedinica, deset baza podataka, sva službena glasila koja izlaze u Bosni i Hercegovini, stručne i naučne publikacije, te sedmični i dnevni listovi.

Prostor Biblioteke moderno je opremljen prema standardima specijalnih biblioteka. Svojim korisnicima nudi usluge tematskog pretraživanja, pretraživanja *on line* kataloga, dostupnih baza podataka i odnedavno selektivne diseminacije informacija. Na taj način Biblioteka je postala nezaobilazan resurs u svim istraživanjima i prikupljanju informacija.

Pokretne police u depou Biblioteke Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Sekretarijat Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

U prvom sazivu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (1996.–1998.) poslove tehničke i stručne pripreme, organizacije i praćenja rada domova i radnih komisija obavljali su službenici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine i Narodne skupštine Republike Srpske, koji su radili na različitim lokacijama. Rad se odvijao u otežanim uslovima, uz nedostatak rukovođenja i koordinacije složenim skupštinskim stručnim poslovima.

Nakon adaptacije dijela skupštinske zgrade na Marindvoru krajem 1998. godine u njoj se počinju održavati sjednice domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i radnih komisija. U djelimično obnovljenom zdanju u samo dvije kancelarije smještaju se stručne službe.

Vremenom su se uslovi rada poboljšavali, skromne prostore zamijenili su puno uslovniji, tako da je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine bila u mogućnosti raditi i obavljati svoje zadatke u normalnijim okolnostima.

U martu 1999. godine Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o osnivanju Privremenog sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Sekretarijat je imao šest članova i bio je nadležan za pružanje pomoći kolegijima domova u osiguranju pravilnog funkcioniranja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, uključujući i pripremu materijala za sjednice domova i komisija.

Početkom 2000. godine Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine usvojila je Odluku o organizaciji Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, na osnovu koje su imenovana tri člana Kolegija Sekretarijata, koji rukovodi njegovim radom. Za sekretara Zajedničke službe imenovan je Vedran Hadžović, za sekretara Predstavničkog doma Branka Todorović i za sekretara Doma naroda Jadranko Tomić, dotadašnji članovi Privremenog

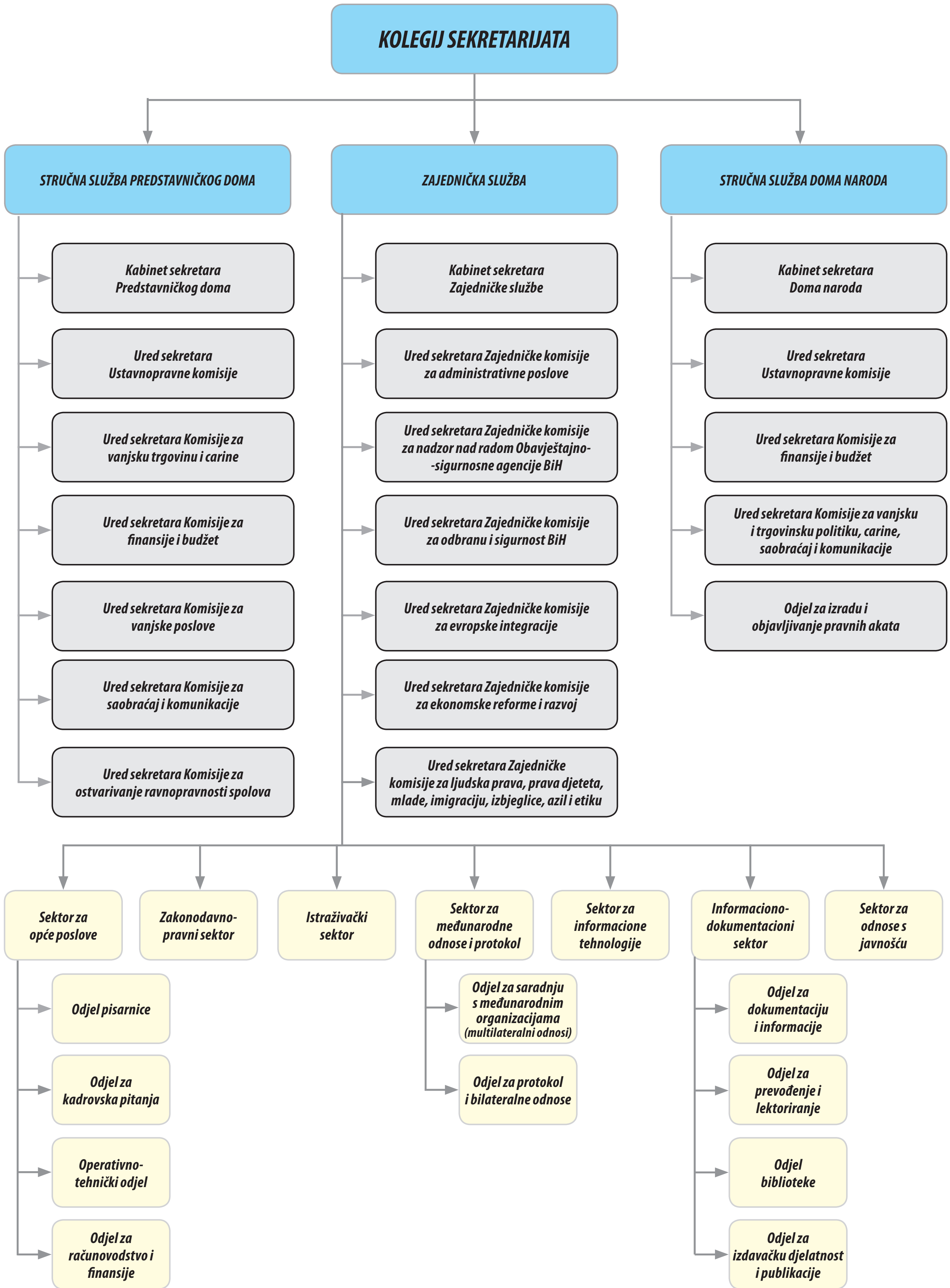

Sastanak Kolegija Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

sekretarijata. U okviru Sekretarijata posao je organiziran tako da su ustanovljene sljedeće organizacione jedinice: Stručna služba Predstavničkog doma, Stručna služba Doma naroda i Zajednička služba Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Parlamentarna skupština je 2005. godine usvojila novu odluku o organizaciji Sekretarijata, kojom je uspostavljena trenutna organizacija i nakon čega su imenovani: za sekretara Zajedničke službe Aljoša Čampara, sekretara Predstavničkog doma Branka Todorović i za sekretara Doma naroda Marin Vukoja.

Kolegij Sekretarijata ima funkciju stručnog tijela i raspravlja o načelnim pitanjima iz svoje nadležnosti, koordinira rad službi i unutrašnjih organizacionih jedinica te brine o transparentnom trošenju finansijskih sredstava namijenjenih za finansiranje rada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Kolegij Sekretarijata donosi propise za koje je zakonom ovlašten, te odlučuje o pravima, obavezama i odgovornostima zaposlenih u Sekretarijatu.

Sekretarijat obavlja brojne poslove za potrebe Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na način kojim se osigurava: zakonito, stručno, efikasno, racionalno i pravovremeno vršenje njenih funkcija i za svoj rad odgovara Predstavničkom domu i Domu naroda. To su uglavnom stručni,

KOLEGIJ SEKRETARIJATA
STRUČNA SLUŽBA PREDSTAVNIČKOG DOMA
ZAJEDNIČKA SLUŽBA
STRUČNA SLUŽBA DOMA NARODA
Kabinet sekretara Predstavničkog doma
Ured sekretara Ustavnopravne komisije
Ured sekretara Komisije za vanjsku trgovinu i carine
Ured sekretara Komisije za finansije i budžet
Ured sekretara Komisije za vanjske poslove
Ured sekretara Komisije za saobraćaj i komunikacije
Ured sekretara Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova
Kabinet sekretara Zajedničke službe
Ured sekretara Zajedničke komisije za administrativne poslove
Ured sekretara Zajedničke komisije za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH
Ured sekretara Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost BiH
Ured sekretara Zajedničke komisije za evropske integracije
Ured sekretara Zajedničke komisije za ekonomske reforme i razvoj
Ured sekretara Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku
Kabinet sekretara Doma naroda
Ured sekretara Ustavnopravne komisije
Ured sekretara Komisije za finansije i budžet
Ured sekretara Komisije za vanjsku i trgovinsku politiku, carine, saobraćaj i komunikacije
Odjel za izradu i objavljivanje pravnih akata
Sektor za opće poslove
Zakonodavno-pravni sektor
Istraživački sektor
Sektor za međunarodne odnose i protokol
Sektor za informacione tehnologije
Informaciono-dokumentacioni sektor
Sektor za odnose s javnošću
Odjel pisarnice
Odjel za kadrovska pitanja
Operativno-tehnički odjel
Odjel za računovodstvo i finansije
Odjel za saradnju s međunarodnim organizacijama (multilateralni odnosi)
Odjel za protokol i bilateralne odnose
Odjel za dokumentaciju i informacije
Odjel za prevođenje i lektoriranje
Odjel biblioteke
Odjel za izdavačku djelatnost i publikacije

administrativno-tehnički, organizacioni, finansijski, informativni, konsultantski i drugi poslovi za potrebe Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, a naročito poslovi: pripreme, sazivanja i praćenja sjednica domova i komisija; razmatranja prijedloga akata i njihove usklađenosti sa Ustavom i pravnim sistemom Bosne i Hercegovine; davanja stručnih mišljenja o materijalima i aktima koje razmatraju domovi i njihove komisije; zatim pripreme, izrade, prevođenja i lektoriranja tekstova nacrta i prijedloga akata, izvještaja i zapisnika, kao i drugih materijala na jezicima u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini i, po potrebi, na strane jezike; kao i pripreme usvojenih akata za objavljivanje u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine". Sekretarijat obavlja stručne i protokolarne poslove za potrebe parlamentarnih delegacija i prijema stranih delegacija; poslove iz oblasti odnosa s javnošću i informiranja javnosti o radu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i objavljivanja kompletnih zapisnika rasprava u oba doma; saradnje s institucijama Bosne i Hercegovine, entitetskim i drugim organima, kao i druge poslove koji proizlaze iz Ustava, zakona, poslovnika, zaključaka, smjernica, programa rada i drugih akata domova.

Uz to, Sekretarijat pruža svu stručnu pomoć poslanicima i delegatima u njihovom radu. Njegov osnovni cilj je dostizanje maksimalnog profesionalizma, nepristrasnosti, stručne osposobljenosti i odgovornosti u izvršavanju poslova uz poštivanje i primjenu principa zakonitosti, transparentnosti, javnosti, efikasnosti i ekonomičnosti u radu.

Sekretarijat Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i sekretarijati institucija Bosne i Hercegovine, kao i sekretarijati parlamenata entiteta redovno razmjenjuju bitne informacije u vezi s aktuelnim i značajnim pitanjima iz njihovog rada, a povremeno se održavaju seminari u kojima učestvuju stručnjaci i državni službenici iz administracije ovih institucija.

Državni službenici primani su u radni odnos na osnovu javnog konkursa odnosno oglasa i provedene provjere radne sposobnosti. Na osnovu Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, 2001. godine imenovana je posebna nepristrasna konkursna komisija. To je bio prvi javni konkurs proveden u bilo kojoj instituciji Bosne i Hercegovine i prije donošenja Zakona o državnoj službi 2002. godine kojim je osnovana Agencija za državnu službu, a koja osigurava i provodi postupke zapošljavanja državnih službenika. Zapošljavanje je teklo postepeno. U prvoj fazi, u toku 2000. godine, zbog ograničenih finansija i prostora, Sekretarijat je imao 20 zaposlenih. U sljedećim fazama radna mjesta popunjavala su se postepeno, po prioritetima. Broj zaposlenih povećavao se posebno u pogledu jačanja zakonodavne, kontrolne, međunarodne i informativne aktivnosti.

Usvajanjem poslovnika domova 2000. godine, zasnovanim na principima rada evropskih nacionalnih parlamenata, rad Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine značajno je unaprijeđen, pri čemu su edukativnu i stručnu pomoć Sekretarijatu pružile brojne međunarodne institucije. U proteklih deset godina održan je trend stalnog unapređenja rada i razvoja Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine koji, iako u prosjeku malobrojniji od sličnih institucija u bližem i širem okruženju, danas predstavlja respektabilnu snagu koja uspješno u stručnom i tehničkom smislu pruža podršku i prati sve bogatiji i složeniji rad Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, njenih domova, komisija, delegacija i drugih oblika njenih aktivnosti.

Kovačići
Grbavica

Zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Nakon oslobođenja Sarajeva 1945. godine Zamaljsko antifašističko vijeće Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH), kao preteča buduće Narodne skupštine, bilo je smješteno u zgradi današnje Centralne banke u Titovoj ulici. Zbog naraslih potreba Narodne skupštine Bosne i Hercegovine 1952. godine izgrađen je objekat u sarajevskom naselju Bistrik, no ubrzo je procijenjeno da ni njegovi kapaciteti ne mogu dugoročno zadovoljiti potrebe ove institucije. Stoga je već 1954. godine odlučeno da počnu pripreme za izgradnju nove skupštinske zgrade na lokalitetu Marindvora koji je odranije planiran kao budući administrativno-politički centar grada.

Iste godine raspisan je konkurs za dostavljanje arhitektonskih rješenja buduće zgrade Narodne skupštine Narodne Republike Bosne i Hercegovine na kojem je pobijedio projekat arhitekte Juraja Neidhardta. Na osnovu ovog projekta uskoro je izrađen i investicioni plan koji je 1956. godine i prihvaćen.

Iako su konkretne pripreme za izgradnju skupštinske zgrade na Marindvoru u Sarajevu počele još 1954. godine, ona je izgrađena tek 28 godina kasnije. Razlozi za tako dugo prolongiranje izgradnje bili su dvojaki. S jedne strane, nesumnjivo su na odgađanje izgradnje uticali ekonomski razlozi, budući da se radilo o veoma ambicioznom građevinskom poduhvatu. S druge strane, u međuvremenu se pojavila i ideja o izgradnji objekta u kojem bi bili smješteni svi republički organi uprave. Tako je 1964. godine odlučeno da se pristupi izradi investiciono-tehničke dokumentacije za izgradnju objekta u kojem bi bili smješteni svi republički organi uprave, a koji bi bio izgrađen neposredno uz buduću zgradu skupštine. Soliter ovakve namjene je, prema tadašnjim planovima, trebalo da bude instalaciono i tehnički povezan sa zgradom skupštine, a planirano je bilo i formiranje zajedničke službe, koja bi

administrativno-tehnički opsluživala Skupštinu, Izvršno vijeće i ostale republičke organe uprave.

Međutim, uprkos svemu, ponajviše iz ekonomskih razloga, početak izgradnje zgrade Skupštine, sada već Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, odgađan je sve do 1978. godine. U međuvremenu se razbolio i autor projekta zgrade Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, tako da je gradnju zdanja na Marindvoru nastavio profesor Hamdija Salihović.

MONUMENTALNO DJELO JURAJA NEIDHARDTA

Zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, neboder institucija Bosne i Hercegovine i u njihovom okrilju Trg Bosne i Hercegovine osobenim likovnim govorom i kreativnim potencijalom manifestiraju koherentni prostorni ansambl u jedinstvenoj arhitektonskoj kompoziciji.

Zgrada parlamenta "sa strukom" (Marilyn Monroe), kako je autor Juraj Neidhardt govorio i naglašavao, prezentira jedan od najvažnijih domašaja autorove stvaralačke dimenzije, koja omogućava arhitekti da senzibilitetom prostorne organizacije artikulira i oblikuje umjetnički i dinamični arhitektonski korpus.

Pasionirano traganje i novo otkrivanje savremenog konceptualnog pristupa ideji zgrade parlamenta sa "silnicama" okruženja, te respektabilna urbanističko-arhitektonska i enterijerska analiza rezultirali su sintezom višeg prostorno-plastičnog i umjetničkog kvaliteta, i u enterijeru, i u eksterijeru.

Pri tome ne treba izgubiti iz vida jedinstvenu cjelinu ansambla koja se ostvaruje kontrastom horizontale zgrade parlamenta i vertikale nebodera institucija Bosne i Hercegovine s prostorom trga i čini savremenu morfološku sintagmu.

Kao blizak saradnik Le Corbusiera, a ujedno i autor koji je zajedno s Dušanom Grabrijanom, inspiriran likovnim i oblikovnim vrijednostima graditeljskog naslijeđa Bosne, Neidhardt je slijedio stvaralačku misao svog velikog francuskog učitelja koji kaže: "Arhitektura je uvijek djelo pojedinca, pojedinca koji vidi i shvaća, koji odlučuje i stvara, ono je uzvišeni moment kristalizacije, koja se stvara u dubinama čovjekove unutrašnjosti, kao u nekoj livnici."

Zgrada parlamenta interpretira kreativan stvaralački i skulpturalni čin u dinamičnoj arhitektonskoj kompoziciji, kao sintezi funkcionalnih zahtjeva i prostorne organizacije epistrukture u modeliranju semantičkog karaktera.

Ovakva neponovljiva Neidhardtova savremena graditeljska umjetnost konceptualnom imaginacijom pokazuje maštovitost igrom linija, ploha, volumena i oblika, skladnim mjerilom i proporcijskim odnosima.

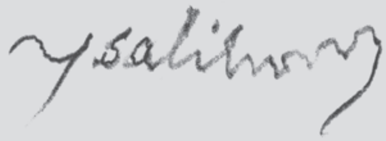
Neidhardt, kao kreator prostorne umjetnosti svog najznamenitijeg djela, osobenim je likovnim govorom i prostorno-plastičnim jezikom harmonično i savremeno artikulirao izvanvremenski arhitektonski kvalitet.

Redizajn fasade zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine djelo je pisca ovih redova i imao je intenciju primjene principa potenciranja horizontalne tendencije u arhitektonskoj kompoziciji.

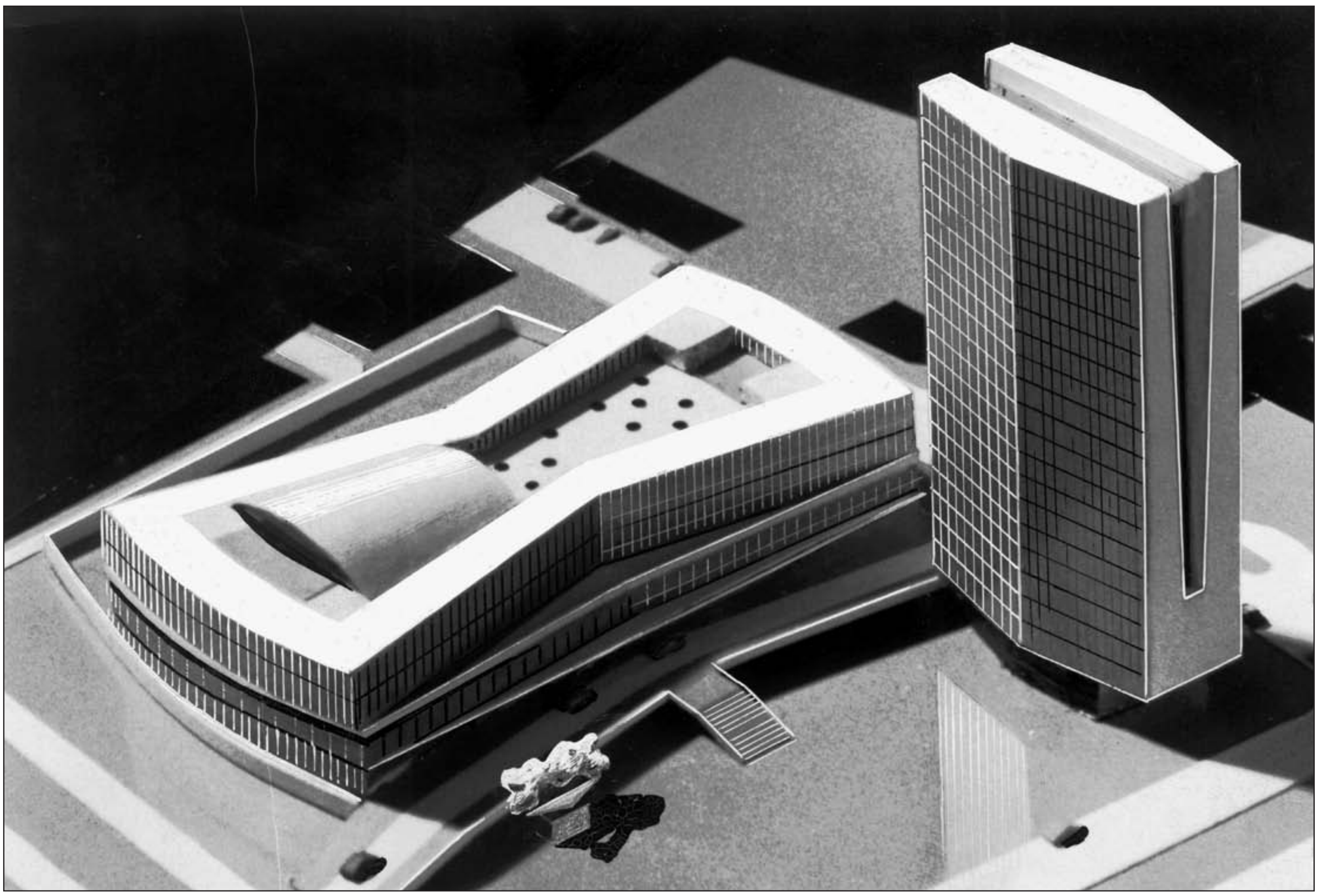
Dodavanjem stakla azurne boje ispred postojećih prozora i bijelih horizontalnih brisoleja u paru, ugrađivanjem razdjelnica na kamenim parapetima, željelo se potencirati horizontalizam u vizuelnoj komunikaciji.

Ugrađivanjem crnog granita (umjesto bijelih kamenih ploča) u suterenu i prizemlju htjelo se povezati ovaj dio građevine sa istom materijalizacijom trga, s jedne strane, te primijeniti kontrast boja kamene obloge, s druge strane, čime se dobio vizuelni utisak "lebdeće" arhitekture.

Sarajevo, 10. mart 2010.
prof.dr. Hamdija Salihović, dipl.ing.arh.

Maketa prvobitnog projekta zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

Današnja zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je završetkom izgradnje 1982. godine postala sjedište Skupštine tadašnje Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Budući da se radilo o skupštini koja je imala složenu organizacionu strukturu, u okviru koje je djelovao veliki broj vijeća i komisija, ova zgrada morala je odgovoriti vrlo složenim funkcionalnim zahtjevima, ali i vizuelnim kriterijima. U vrijeme završetka njene izgradnje zgrada Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine bila je u ovom dijelu Evrope jedina građevina takve namjene projektirana u stilu moderne.

Bitno je napomenuti da je konačni izgled skupštinske zgrade u izvjesnoj mjeri odstupao od prvobitnog projekta, koji je na anonimnom konkursu 1954. godine osvojio prvu nagradu. Današnja zgrada je za cijeli jedan sprat viša, a napravljene su i naknadne izmjene izgleda same fasade. Vjerovatno najveće odstupanje od projekta nastalo je izostavljanjem segmentnog oblika nad glavnom dvoranom, koji je u obliku ljuske trebalo da simbolizira okupljanje. Uprkos svemu, izgrađeni objekti skupštinske zgrade i republičkih organa uprave ipak su zadržali najvažnije elemente prvobitne ideje i vizije.

Inače, zgrada Skupštine koncipirana je po principu kontrapunkta kao, prema Neidhardtovim riječima, "najkvalitetnijeg elementa arhitektonskog oblikovanja". Osmišljena je kao zgrada "sa strukom", odnosno "organski shvaćena arhitektura", što je, prema mišljenju autora projekta, bio upravo suprotan oblikovni koncept u odnosu na neboder Izvršnog vijeća, koji je svojom

oblikovanom dvodjeljivošću u formi dva moćna obeliska trebalo likovno da simbolizira Bosnu i Hercegovinu s njene dvije regionalne cjeline.

Centralni unutrašnji prostor zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine modeliran je kao polivalentan, s višeznačnim prostorno-likovnim i plastičnim karakteristikama. Ovaj prostor smatran je jednim od najljepših ove vrste u Bosni i Hercegovini i regionu, a prema kazivanjima savremenika, bio je jedan od najzahtjevnijih zadataka i preokupacija autora, inače nesklonog jednovalentnim arhitektonskim oblicima.

Zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i danas je jedna od najmonumentalnijih i najreprezentativnijih građevina u ovoj zemlji. Ovaj objekat svojom blizinom i funkcionalnom povezanošću sa Zgradom prijateljstva između Grčke i Bosne i Hercegovine, u kojoj je smješten veliki broj institucija Bosne i Hercegovine, čini jedinstvenu arhitektonsku kompoziciju i administrativnu cjelinu smještenu u centralnom dijelu Sarajeva.

Četverospratna građevina dužine 107 metara, korisne površine od oko 25000 kvadratnih metara i danas zadovoljava potrebe Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i svih njenih tijela i službi, a u njoj su čak smješteni i pojedini organizacioni dijelovi Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i drugih

Bijela sala Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

institucija Bosne i Hercegovine. Osim Velike sale za zasjedanja koja raspolaže s 526 mjesta i dodatnih 112 mjesta na galeriji za posetioce i novinare, te 17 mjesta za prevodioce, u zgradi se nalaze i Bijela sala sa 180 mjesta u kojoj zasjeda Predstavnički dom, te Plava sala sa 126 mjesta u kojoj zasjeda Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Za vrijeme ratnih dešavanja u Bosni i Hercegovini (1992.–1995.) zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine nalazila se praktično na prvoj liniji fronta, što je uzrokovalo velika oštećenja i njene fasade i unutrašnjosti. To je svakako bio jedan od razloga zbog kojih prvi poslijeratni saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine nije zasjedao u skupštinskoj zgradi. Prvi radovi na obnovi oštećenog zdanja počeli su u jesen 1996. godine, i to obnavljanjem kupole. Početne radove na obnovi zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine finasirala je Evropska komisija i njihova svrha bila je ograničena na zaštitu od padavina i vlage i stavljanje bar dijela oštećenog objekta u kakvutakvu funkciju zbog rastućih potreba institucija Bosne i Hercegovine.

Tek drugi poslijeratni saziv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine počeo je ponovo koristiti skupštinsku zgradu. U njoj je 26. novembra 1998. godine održana prva sjednica jednog od domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, tačnije konstituirajuća sjednica drugog saziva Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Cjelokupan rad stručne službe ove institucije, koju je u tom periodu činilo svega desetak zaposlenih, odvijao se u dvije kancelarije. Ostatak zgrade koji je bio u funkciji koristile su druge institucije Bosne i Hercegovine.

U martu 2004. godine okončana je obnova Bijele sale. Time su nakon 12 godina stvoreni uslovi da se zasjedanja domova ponovo održavaju u za to namijenjenim i projektiranim prostorima. Sve do 22. marta 2004. godine, kada je u renoviranoj sali održana zajednička sjednica oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, sjednice njenih domova održavane su u salonu na prvom spratu zgrade, koji je prije rata služio za potrebe protokolarnih i svečanih događaja.

1995.

2009.

1996.

2010.

Obnova Bijele sale imala je i svojevrsno simboličko značenje budući da su zasjedanja u njoj predstavljala i iskorak ka etabliranju i jačanju ove zakonodavne institucije Bosne i Hercegovine. Troškove obnove snosila je Evropska unija na osnovu sporazuma o finansiranju "Obnova 2000 – Evropa za Sarajevo".

Godinu i po kasnije, 30. septembra 2005. godine, uz pomoć Vlade prijateljske Kraljevine Norveške, konačno je obnovljena i Velika sala u zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Sala u kojoj je prije rata zasjedala Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, za vrijeme oružanih sukoba, pretrpjela je ogromna oštećenja. Na odluku Vlade Kraljevine Norveške da na ovaj način pomogne institucionalnu obnovu Bosne i Hercegovine u velikoj mjeri uticalo je zalaganje i volja tadašnjeg predsjednika Parlamenta Kraljevine Norveške Jorgena Kosma, uz svesrdnu pomoć tadašnjeg norveškog ambasadora u našoj zemlji Henrika Ofstada. Oni su zaslužni za niz ranijih donacija norveške vlade uz čiju su pomoć uređene prostorije arhive, uredski prostori, te uvedena internet-mreža u zgradu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Posljednja obnovljena sala Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Plava sala, stavljena je u funkciju u septembru 2008. godine, a njena obnova u potpunosti je finansirana budžetskim sredstvima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

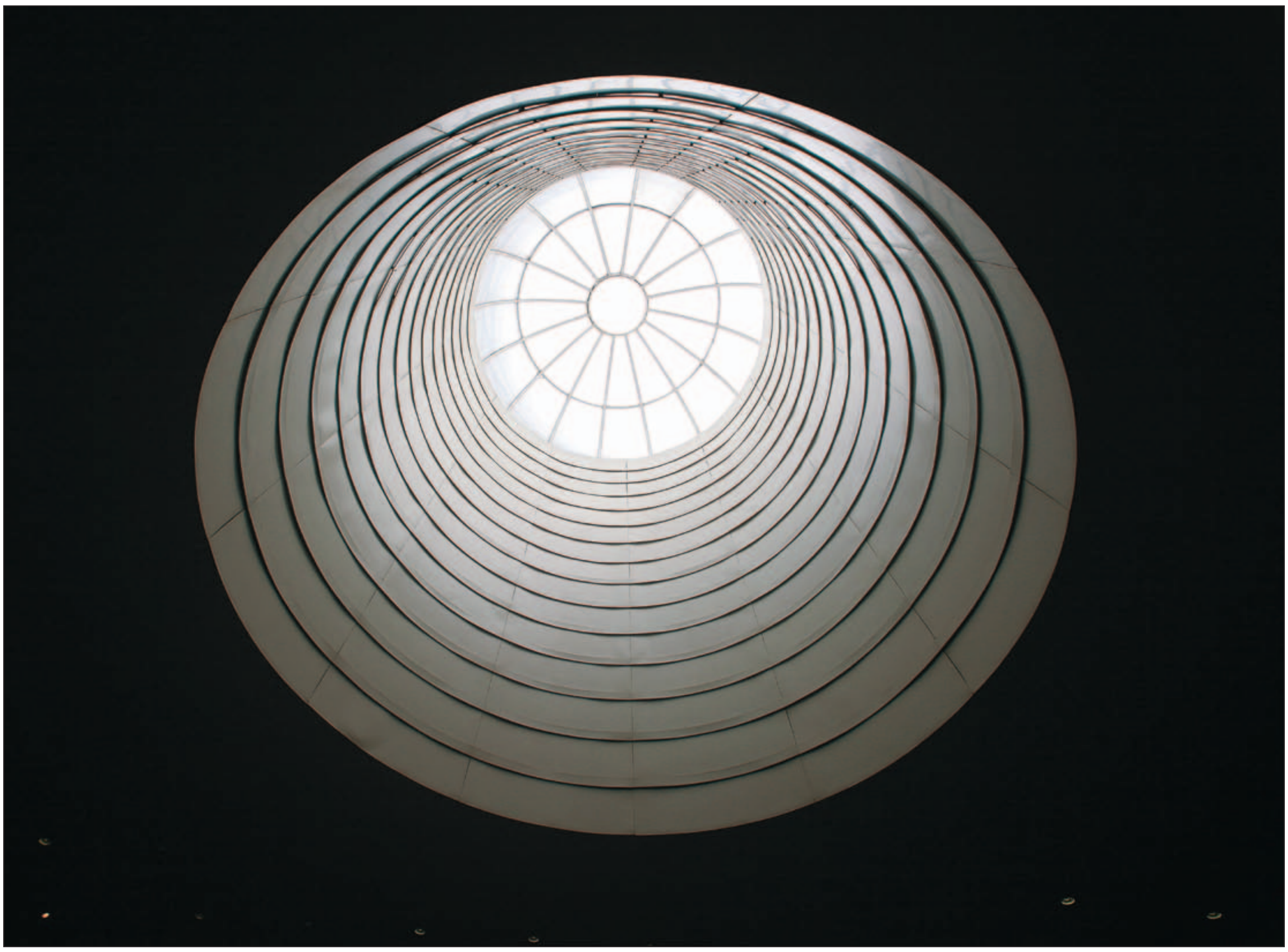

Međutim, dugo se, zbog objektivnih okolnosti i nedostatka neophodnih finansijskih sredstava, moralo čekati i na obnovu vanjskog izgleda zgrade Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, zapravo sve do 29. maja 2008. godine kada je potpisan Sporazum između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Norveške o finansiranju rekonstrukcije i obnove fasade zgrade. Ovim je Kraljevina Norveška još jednom dala snažnu podršku poslijeratnoj obnovi i jačanju Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Duga i obuhvatna obnova zgrade, koja je trajala 11 godina, završena je tek početkom 2009. godine, kada je okončana sanacija njene fasade. Tokom obnove urađene su određene izmjene na fasadi, koje su bile u funkciji moderniziranja i poboljšanja izgleda zgrade.

Budući da su u međuvremenu obnovljene obje zgrade upravno-administrativnog kompleksa u centru Sarajeva, u čijem sastavu je i zgrada Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, tek kada su u maju 2010. godine okončani radovi na obnovi Trga Bosne i Hercegovine, ova arhitektonska cjelina konačno je vratila svoju kompaktnost i potpunu vizuelnu upečatljivost. Obnova trga finansirana je iz budžeta institucija Bosne i Hercegovine i

obuhvatala je isključivo zahvate koji su bili potrebni da bi se trgu vratio njegov prijeratni izgled, kako ga je projektirao arhitekta Dušan Džamonja. Ovim je Bosna i Hercegovina vlastitim sredstvima obnovila trg koji nosi njeno ime, a Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine dobila ambijent dostojan uloge koju ova institucija treba da ima u bosanskohercegovačkom društvu.

Grupa autora

Registar političkih stranaka

Nazivi političkih stranka zastupljenih u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine u pet mandata u periodu 1996.–2010., kako su registrirane u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine:

1. **BPS - Sefer Halilović** (mandat 2006.–2010.), Bosanskohercegovačka patriotska stranka (BPS) – (mandat 2000.– 2002.)
2. **BOSS – Bosanska stranka** (mandat 2002.–2006.)
3. **Demokratska narodna zajednica – DNZ BiH** (mandat 2006.–2010.), Demokratska narodna zajednica BiH (mandat 2002.–2006.) – Demokratska narodna zajednica BiH - DNZ BiH (mandat 2000.–2002.) Demokratska narodna zajednica BiH (mandat 1998.–2000.)
4. **Demokratska stranka penzionera Bosne i Hercegovine** (mandat 2000. –2002.)
5. **DNS - Demokratski narodni savez** (mandat 2006.–2010.)
6. **HDZ BiH – Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine** (mandat 2000-2002.), HDZ BiH (mandat 1998.–2000.), Hrvatska demokratska zajednica (mandat 1996.–1998.)
7. **Narodni savez za slobodan mir (Savez za mir i progres) –** (mandat 1996.–1998.)
8. **Narodna stranka Radom za boljitak** (mandat 2006.–2010.)
9. **Nova hrvatska incijativa – NHI** (mandat 2000.–2002. i 2002.–2006.)
10. **PDP RS – Partija demokratskog progresa Republike Srpske** (mandat 2006.–2010 i 2002.–2006.), PDP RS – Mladen Ivanić (mandat 2000.–2002.)
11. **Radikalna stranka Republike Srpske** (mandat 1998.–2000.)
12. **Savez nezavisnih socijaldemokrata – SNSD - Milorad Dodik** (mandat 2002.–2006. i mandat 2006.–2010.)
13. **SDA - Stranka demokratske akcije** (mandat 2006.–2010. i 2002.–2006.), Stranka demokratske akcije (mandat 2000.–2002.), SDA (mandat 1996.–1998.)

14. **SDP - Socijaldemokratska partija BiH - Socijaldemokrati** (mandat 2006.–2010.), SDP- Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine – Socijaldemokrati (mandat 2002.–2006. i 2000.–2002.), SDP- Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (mandat 1998.–2000.)
15. **Socijaldemokrati BiH** (mandat 1998.–2000.)
16. **Socijalistička partija Republike Srpske** (mandat 2000.–2002. i 2002.–2006.)
17. **SDS – Srpska demokratska stranka** (mandat 2006.–2010**.**, 2002.–2006., 2000.–2002.) SDS LISTA (mandat 1998.–2000.), Srpska demokratska stranka /Srpskih zemalja/ (mandat 1996.–1998.)
18. **Srpski narodni savez RS – Biljana Plavšić** (mandat 2000.– 2002.)
19. **Srpska radikalna stranka Republike Srpske** (mandat 1998.–2000. i 2002.–2006.)
20. **Stranka penzionera umirovljenika BiH** (mandat 2002.–2006.)
21. **Stranka za Bosnu i Hercegovinu** (mandat 2006.–2010., 2002.– 2006**.** i 1996.– 1998.), Stranka za BiH (mandat 2000.–2002.)

KOALICIJE

1. Ekonomski blok HDU - za boljitak (mandat 2002.–2006.)
2. HDZ-Hrvatska koalicija - HNZ (mandat 2006.–2010.)
3. Hrvatsko zajedništvo (HDZ 1990 HZ –HSS–HKDU–HDU-DEMOKRŠĆANI) – (mandat 2006.- 2010.)
4. Koalicija HDZ - Demokršćani (mandat 2002.– 2006.)
5. Koalicija SNSD - DSP (mandat 2000.– 2002.)
6. Koalicija za cjelovitu i demokratsku Bosnu i Hercegovinu (SDA BiH, S BiH, Liberali BiH, GDS) - (mandat 1998.– 2000.)
7. Nova hrvatska incijativa – HKDU (mandat 1998.–2000.)
8. SLOGA (mandat 1998.–2000.)
9. Združena lista BiH (SDP BiH, UBSD, HSS, MBO, Republikanci) – (mandat 1996.–1998.)

BIBLIOGRAFIJA

Arhivska građa

Arhiv Bosne i Hercegovine (Sarajevo), Sabor Bosne i Hercegovine

Arhiv Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (Sarajevo)

Arhiv Unsko-sanskog kantona (Bihać)

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, I zasjedanje, 1910. Sv. 1, od I do XXIV sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1910.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, I zasjedanje, 1910/1911. Sv. 2, od XXIV do LIII sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1911.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, I zasjedanje, 1910/1911. Sv. 3, od LIV do VCII sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1911.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, II zasjedanje, 1911/1912. od I do XXIII sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1913.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, III zasjedanje, 1912/1913. od I do XXI sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1913.

Bosanskohercegovački zemaljski sabor. Stenografski izvještaji o sjednicama Bosanskohercegovačkog sabora, IV zasjedanje, 1913/1914. od I do XXXI sjednice. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1915.

Bosna i Hercegovina. Zemaljski ustav (štatut) za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo : Srpska dionička štamparija, 1910.

Dnevni avaz. (Sarajevo)

Dokumenti (prepisi) o poljoprivrednoj politici Austro-Ugarske u Bosni i Hercegovini / prikupio i priredio Nikola Jarak. Sarajevo, 1959.

Gazi Husrev-begova biblioteka (Sarajevo)

Historijski muzej Bosne i Hercegovine (Sarajevo)

Informaciono-dokumentacioni sektor Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (Sarajevo)

Oslobođenje. (Sarajevo)

Sarajevski list. God 1. (februar 1910.), br. 44.

Turistička organizacija grada Banje Luke (Banja Luka)

Literatura :

Aličić, Ahmed. Uređenje Bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine. Sarajevo : Orijentalni institut, 1983.

Arnautović, Suad. Političko predstavljanje i izborni sistemi u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću. Sarajevo : Promocult, 2009.

Bilandžić, Dušan. Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije : glavni procesi 1918-1985. Zagreb : Školska knjiga, 1978.

Boban, Ljubo. Sporazum Cvetković-Maček. Beograd : Institut društvenih nauka, 1965.

Borovčanin, Drago. Izgradnja bosansko-hercegovačke državnosti u uslovima NOR-a. Sarajevo : Svjetlost, 1979.

Čaušević, Dženana. Pravno politički razvitak Bosne i Hercegovine : dokumenti sa komentarima. Sarajevo : Magistrat, 2005.

Čulinović, Ferdo. Jugoslavija između dva rata. Knj. I i knj. II. Zagreb : Historijski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1961.

Đorđević, Jovan. Politički sistem : prilog nauci o čoveku i samoupravljanju. Beograd : Savremena administracija, 1980.

Džaja, Srećko M. Politička realnost jugoslavenstva (1918-1991) s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo ; Zagreb : Svjetlo riječi, 2004.

Ekmečić, Milorad. Uticaji balkanskih 1912.-1913. ratova na društvo u Bosni i Hercegovini. // Marksistička misao (Beograd), br. 4 (1985), str. 137-158.

Filandra, Šaćir. Bošnjaci i moderna : humanistička misao Bošnjaka od polovine XIX do polovine XX stoljeća. Sarajevo : Bosanski kulturni centar, 1996.

Gligorijević, Branislav. Parlament i političke stranke u Jugoslaviji 1919.–1929. Beograd : Institut za savremenu istoriju; Narodna knjiga, 1979.

Gross, Mirjana. Hrvatska politika u Bosni i Hercegovini od 1878-1914. // Historijski zbornik (Zagreb). Knj. XIX-XX (1966/67.), str. 9-68.

Hadžibegović, Ilijas. Ideja o naseljavanju ratnih zarobljenika njemačke nacionalnosti u istočnoj Bosni krajem 1915. i početkom 1916. godine. // Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (Sarajevo). God. 39 (1988), str. 155-161.

Hauptmann, Ferdo. Privreda i društvo Bosne i Hercegovine u doba austrougarske vladavine (1878-1918). // Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine. (Posebna izdanja / Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine ; knj. LXXIX. Odjeljenja društvenih nauka ; knj. 18), str. 99-221.

Hauptmann, Ferdo. Reguliranje zemljišnog posjeda u Bosni i Hercegovini i počeci naseljavanja stranih seljaka u doba austrougarske vladavine. // Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (Sarajevo). God. 16 (1965), str. 151-171.

Imamović, Mustafa. Pravni položaj i unutrašnjo-politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914. 2 izd. Sarajevo : Bosanski kulturni centar, 1997.

Imamović, Mustafa. Historija Bošnjaka. Sarajevo : Preporod, 1997.

Imamović, Mustafa. Historija države i prava Bosne i Hercegovine. Sarajevo : Magistrat, 2001.

Juzbašić, Dževad. Nacionalno-politički odnosi u bosanskohercegovačkom Saboru i jezičko pitanje : (1910-14). Sarajevo : Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1999.

Juzbašić, Dževad. Politika i privreda u Bosni i Hercegovini pod austrougarskom upravom. Sarajevo : Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2002.

Juzbašić, Dževad. Uticaj Balkanskih ratova 1912./1913. na Bosnu i Hercegovinu i na tretman agrarnog pitanja. // Radovi / Filozofski fakultet u Sarajevu. Knj. XII (2000), str. 195-206.

Kamberović, Husnija. Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918. godine. Zagreb : Hrvatski institut za povijest; Sarajevo : Institut za istoriju, 2003.

Kamberović, Husnija. Mehmed Spaho : (1883.-1939) : politička biografija. Sarajevo : Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2009.

Kapidžić, Hamdija . Agrarno pitanje u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave (1878-1918). // Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine (Sarajevo). God. 19 (1971/72.), str. 71-96.

Kraljačić, Tomislav . Povratak muslimanskih iseljenika iz Bosne i Hercegovine u toku Prvog balkanskog rata. // Naučni skup Migracioni procesi u Bosni i Hercegovini od ranog srednjeg vijeka do najnovijih dana – njihov uticaj i posljedica na demografska kretanja i promjene u našoj zemlji. Sarajevo, 1990.

Malcolm, Noel. Povijest Bosne. Zagreb : Erasmus Gilda, Novi liber ; Sarajevo : Dani, 1995.

Masleša, Veselin. Mlada Bosna. Sarajevo : Veselin Masleša, 1964.

Mesihović, Salmedin. Dezitijati : kulturna i narodnosno-politička zajednica u Iliriku i osvajanja Oktavijanova doba : doktorska disertacija. Zagreb : Filozofski fakultet, 2007.

Purivatra, Atif. Jugoslovenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Sarajevo : Svjetlost, 1977.

Radušić, Edin. Agrarno pitanje u bosanskohercegovačkom Saboru. // Prilozi / Institut za istoriju u Sarajevu. God. 34 (2005), str. 124-161.

Šarac, Nedim. Uspostavljanje šestojanuarskog režima 1929. godine s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo : Svjetlost, 1975.

Šehić, Nusret. Bosna i Hercegovina (1918 -1925) : privredni i politički razvoj. Sarajevo : Institut za istoriju, 1991.

Šišić, Ferdo : Jugoslavija između dva rata. Tom I i II. Zagreb : Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, 1961.

Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Dokumenti. Knj. I (1943-1944), Dokumenti II (1945). Sarajevo : Veselin Masleša, 1968.

Zovko, Ljubomir. Bosna i Hercegovina (1918–1943). Mostar : Pravni fakultet, 1990.